

การตอบรับของไทยต่อการใช้อำนาจละมุนของสหรัฐอเมริกาผ่านแผนการมาร์แชล
ในช่วงสงครามเย็นระหว่างปีค.ศ.1948-1963

THAILAND'S RESPONSE TO U.S.'S SOFT POWER THROUGH MARSHALL PLAN
DURING THE COLD WAR BETWEEN 1948-1963

รัชชานนท์ สะโมสูงเนิน

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

2566

การตอบรับของไทยต่อการใช้อำนาจละมุนของสหรัฐอเมริกาผ่านแผนการมาร์แชล
ในช่วงสงครามเย็นระหว่างปีค.ศ.1948-1963

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการทูตและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ปีการศึกษา 2566
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

THAILAND'S RESPONSE TO U.S.'S SOFT POWER THROUGH MARSHALL PLAN
DURING THE COLD WAR BETWEEN 1948-1963

A Master's Project Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of MASTER OF POLITICAL SCIENCE
(Diplomacy and International Relations)
Faculty of Social Sciences, Srinakharinwirot University

2023

Copyright of Srinakharinwirot University

สารนิพนธ์

เรื่อง

การตอบรับของไทยต่อการใช้อำนาจละมุนของสหรัฐอเมริกาผ่านแผนการมาร์แชล
ในช่วงสงครามเย็นระหว่างปีค.ศ.1948-1963

ของ

รัชชนนท์ สะโสมสูงเนิน

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการทูตและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

(รองศาสตราจารย์ นายแพทย์จัตตราชัย เอกปัญญาสกุล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการสอบปากเปล่าสารนิพนธ์

..... ที่ปรึกษาหลัก ประธาน
(อาจารย์ ดร.กุลนันท์ คันธิก) (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พีระ เจริญวัฒมนานุกุล)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ศิพิมพ์ ศรีบัลลังก์)

ชื่อเรื่อง	การตอบรับของไทยต่อการใช้อำนาจละมุนของสหรัฐอเมริกาผ่านแผนการมาร์แชล
	ในช่วงสงครามเย็นระหว่างปีค.ศ.1948-1963
ผู้วิจัย	รัชชนนัท สะไมสูงเนิน
ปริญญา	รัฐศาสตรมหาบัณฑิต
ปีการศึกษา	2566
อาจารย์ที่ปรึกษา	อาจารย์ ดร. กุลนันทน์ คันธิก

งานวิจัยชิ้นนี้มีเป้าหมายเพื่อศึกษาการตอบรับของไทยต่อการใช้อำนาจละมุนของสหรัฐอเมริกาผ่านแผนการมาร์แชลในช่วงสงครามเย็นระหว่างปีค.ศ.1948-1963 และเพื่อศึกษากรอบแนวคิดที่นำมาใช้เป็นเครื่องมือการศึกษาอำนาจละมุน ผลการวิจัยพบว่าไทยมีการเปลี่ยนแปลงการรับรู้และพฤติกรรมต่อการดำเนินแผนการมาร์แชลของสหรัฐฯ ในช่วงปีค.ศ.1948-1963 อยู่สองประเด็น ประเด็นแรกคือต้องการให้ไทยดำเนินนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างชัดเจน อีกทั้งสหรัฐฯ เล็งเห็นว่าไทยเป็นจุดภูมิรัฐศาสตร์สำคัญในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่จะใช้สกัดกั้นการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ ประเด็นที่สองคือต้องการให้ไทยดำเนินนโยบายเศรษฐกิจที่สอดคล้องกับแนวคิดเสรีนิยม เมื่อพิจารณาถึงการตอบรับของไทยต่อความต้องการของสหรัฐฯ เปรียบเทียบกันระหว่างสมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม (1948-1957) กับสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (1959-1963) แล้วจะเห็นความแตกต่างที่ชัดเจนคือในสมัยจอมพล ป. ไทยประกาศให้ความร่วมมือในนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ของสหรัฐฯ ถึงกระทั่งออกกฎหมายภายในเป็นพระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ในปี ค.ศ.1952 นับเป็นการตอบรับต่อประเด็นเรื่องการต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างเต็มที่ แต่ปฏิเสธการปรับเปลี่ยนโครงสร้างและการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจในแบบเสรีนิยม ในขณะที่รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์สามารถตอบรับความต้องการของสหรัฐฯ ได้เต็มที่มากกว่าทั้งในเรื่องการต่อต้านภัยคอมมิวนิสต์และการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมผ่านการสนับสนุนกิจการอุตสาหกรรมและการลงทุนจากสหรัฐฯ ส่วนกรอบแนวคิดที่นำมาใช้ศึกษาสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการอธิบายผลลัพธ์เชิงการรับรู้และพฤติกรรมของผู้ถูกใช้อำนาจได้เป็นอย่างดี แต่อาจต้องมีการพัฒนากรอบแนวคิดโดยพิจารณาถึงทรัพยากรอำนาจกระด้างที่อาจนำไปสู่ผลลัพธ์ที่เป็นอำนาจละมุนประกอบด้วยในการศึกษาครั้งต่อไป

คำสำคัญ : อำนาจละมุน แผนการมาร์แชล สงครามเย็น

Title	THAILAND'S RESPONSE TO U.S.'S SOFT POWER THROUGH MARSHALL PLAN DURING THE COLD WAR BETWEEN 1948-1963
Author	RATCHANON SAMOSUNGNOEN
Degree	MASTER OF POLITICAL SCIENCE
Academic Year	2023
Thesis Advisor	Dr. Kullanan Kunthic

This research aims to examine Thailand's response to the United States' use of soft power through the Marshall Plan during the Cold War from 1948 to 1963. Additionally, it evaluated the conceptual framework employed to study soft power. The findings reveal two main aspects of Thailand's changing perceptions and behaviors in response to the U.S. Marshall Plan during this period. First, the U.S. sought clear anti-communist policies from Thailand, viewing it as a crucial geopolitical point in Southeast Asia to contain the spread of communism. Second, the U.S. wanted Thailand to adopt economic policies aligned with liberal ideologies. When comparing Thailand's responses under two administrations Prime Minister Plaek Phibunsongkhram (1948-1957) and Prime Minister Sarit Thanarat (1959-1963) distinct differences emerged. During Phibunsongkhram's tenure, Thailand announced its cooperation with U.S. anti-communist policies, even enacting the Anti-Communist Activities Act in 1952, demonstrating a full commitment to anti-communist initiatives. However, Phibunsongkhram resisted liberal economic reforms. In contrast, Sarit's administration fully met U.S. demands, effectively combating communism and implementing liberal economic policies by supporting industrial activities and attracting U.S. investments. The conceptual framework used in this study effectively explains the perceptual and behavioral outcomes of those influenced by soft power. However, future studies should consider incorporating elements of hard power resources that may lead to soft power outcomes to further develop the framework.

Keyword : Soft Power Marshall Plan Cold War

กิตติกรรมประกาศ

ผู้เขียนกราบขอบพระคุณอาจารย์ ดร.กุลนันท์ คันธิก อาจารย์ที่ปรึกษาในการจัดทำรายงานการค้นคว้าอิสระมาตั้งแต่เมื่อครั้งศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรีมาจนถึงระดับปริญญาโท ขอบพระคุณอาจารย์ที่มอบอิสระอย่างเต็มที่แก่ผู้เขียนในการศึกษาหัวข้อและประเด็นที่สนใจพร้อมให้การสนับสนุนมาโดยตลอด รายงานการค้นคว้าอิสระฉบับนี้จึงสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความอนุเคราะห์ที่ชี้แนะแนวทางและคำแนะนำอย่างเอาใจใส่จากอาจารย์ที่ปรึกษา กราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.ศิพิมพ์ ศรีบัลลังก์ กรรมการสอบที่ให้คำแนะนำในการแก้ไขรูปเล่มรายงานฉบับนี้ พร้อมทั้งคอยผลักดันและส่งเสริมให้ผู้เขียนพัฒนาตนเองนับตั้งแต่เริ่มต้นเข้าศึกษาในระดับปริญญาตรีจนกระทั่งระดับปริญญาโท กราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พีระ เจริญวัฒน์คุณุฒ ประธานกรรมการ ที่กรุณามอบข้อเสนอแนะและคำแนะนำอันเป็นประโยชน์ต่อผู้เขียนเพื่อนำไปใช้ปรับปรุงรายงานการศึกษาฉบับนี้ให้สมบูรณ์ครบถ้วนมากยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณครอบครัวที่ให้การสนับสนุนและส่งเสริมด้านการเรียนมาตลอดทั้งชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณยายกับคุณตาที่คอยปลุกฝังอุปนิสัยใฝ่รู้ใฝ่เรียนจนทำให้ผู้เขียนประสบความสำเร็จอีกหนึ่งระดับในชีวิตการเล่าเรียน ขอขอบคุณเพื่อนสนิทมิตรสหายใกล้ชิดที่คอยเป็นแรงผลักดันให้ผู้เขียนก้าวข้ามอุปสรรคและข้อจำกัดของตนเองจนกระทั่งสำเร็จการศึกษา

ในโอกาสนี้ผู้เขียนขอขอบคุณเพื่อนร่วมงานทุกคนในสำนักงานคณะบดีคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒที่คอยสนับสนุนและมอบกำลังใจในการเรียนและการจัดทำรายงานการศึกษาฉบับนี้จนสำเร็จลุล่วงออกมาได้ ขอขอบคุณคุณศิริพร ช่วยอุปการ ที่ให้ความช่วยเหลือด้านการประสานงานและการจัดทำเอกสารมาตลอดระยะเวลาการศึกษาในระดับปริญญาโท ผู้เขียนจะไม่สามารถจัดทำรายงานการศึกษาฉบับนี้ให้สำเร็จลุล่วงได้ โดยปราศจากคำแนะนำ ชี้แนะ และความช่วยเหลือจากบุคคลทั้งหมดที่ได้กล่าวมา

สุดท้ายนี้ผู้เขียนขอขอบคุณ “ตนเอง” ที่ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคและบากบั่นมุ่งมั่นตลอดชีวิตการศึกษา ผู้เขียนคาดหวังเป็นอย่างยิ่งว่ารายงานการค้นคว้าอิสระฉบับนี้จะเป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านและแวดวงการศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอยู่ไม่มากก็น้อย หากมีข้อผิดพลาดประการใดผู้เขียนกราบขอภัยและยินดีน้อมรับข้อผิดพลาดเพื่อนำไปปรับปรุงต่อไป

รัชชนนท์ สะโสมสูงเนิน

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง.....	ฌ
สารบัญรูปภาพ	ญ
บทที่ 1.....	1
บทนำ.....	1
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	3
คำถามวิจัย.....	11
สมมติฐาน/ข้อเสนอ.....	11
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	12
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	12
วิธีการดำเนินการวิจัย.....	12
.....	16
บทที่ 2.....	16
การเปลี่ยนแปลงมโนทัศน์ทางอำนาจในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ	16
การก่อร่างสร้างตัวของแนวคิดอำนาจละมุน.....	19
ข้อโต้แย้งและปัญหาของการพัฒนาแนวคิด	25
บทที่ 3.....	30
ภูมิหลังของแผนการมาร์แชล	30

ความร่วมมือทางกองทัพและเศรษฐกิจระหว่างสหรัฐกับไทย	35
บทที่ 4.....	40
ส่วนนำ.....	40
การตอบรับของไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม	41
การตอบรับของไทยในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์	48
บทที่ 5.....	56
บทสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	56
บรรณานุกรม	59
บรรณานุกรม	60
ภาษาอังกฤษ.....	60
ประวัติผู้เขียน.....	64

สารบัญตาราง

หน้า

ตาราง 1 แสดงงบประมาณการให้ความช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจจากสหรัฐในช่วงปีค.ศ.1946-1986	39
--	----

สารบัญรูปภาพ

	หน้า
ภาพประกอบ 1 แสดงกรอบแนวคิดการใช้อำนาจละมุนของ Joseph Nye	14
ภาพประกอบ 2 แสดงกรอบแนวคิดการใช้อำนาจละมุนของ Geun Lee	15
ภาพประกอบ 3 แสดงกรอบแนวคิดการใช้อำนาจละมุนของ Geun Lee	28
ภาพประกอบ 4 แสดงพระราชบัญญัติความร่วมมือทางเศรษฐกิจ (Economic Cooperation Act) ของสหรัฐอเมริกา	35

บทที่ 1

บทนำ

อำนาจละมุน (Soft Power) เป็นแนวคิดที่ถูกศึกษาอย่างจริงจังในทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมากขึ้น ตลอดจนถูกนำไปปรับใช้ในการดำเนินนโยบายของรัฐอย่างแพร่หลาย นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1990 การทำความเข้าใจแนวคิดดังกล่าวจึงเป็นพื้นฐานสำคัญในการต่อยอดไปสู่การกำหนดนโยบายเพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายของการใช้อำนาจละมุน การศึกษาการตอบรับของไทยต่อการดำเนินแผนมาร์แชลของสหรัฐฯ ว่ามีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือการรับรู้ของใคร่ไปตามความต้องการของผู้ใช้อำนาจอย่างสหรัฐฯ ผ่านแผนการมาร์แชล ภายใต้การให้ความช่วยเหลือทางการเงินและการพัฒนาด้านเศรษฐกิจเพื่อต่อต้านการแผ่ขยายอิทธิพลของลัทธิคอมมิวนิสต์ในช่วงสงครามเย็นจึงมีความสำคัญในแง่ที่จะช่วยค้ำยันต่อคำนิยามของอำนาจละมุน โดย Joseph Nye ที่ว่า “อำนาจละมุน” (Soft Power) เป็นความสามารถที่ทำให้ผู้อื่นมีความต้องการในผลลัพธ์ในแบบเดียวกับที่ผู้ใช้อำนาจต้องการด้วยแรงดึงดูดโดยปราศจากการบังคับขู่เข็ญ หากพิจารณาแนวคิดอำนาจละมุนตามทัศนะของ Nye แล้ว กลไกสำคัญอันก่อให้เกิดอำนาจละมุนคือการสร้างแรงโน้มน้าว (Persuasion) และความดึงดูดใจ (Attraction) ต่อผู้อื่น ทั้งนี้ Nye ยังได้กำหนดเงื่อนไขของอำนาจละมุนไว้ว่าต้องเกิดขึ้นภายใต้ความดึงดูดใจที่เป็นนามธรรมแต่สามารถโน้มน้าวชักจูงให้ผู้อื่นคล้อยตามจุดประสงค์และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมโดยปราศจากการข่มขู่หรือคุกคาม

เมื่อพินิจถึงบริบทการเมืองระหว่างประเทศแล้ว เป็นเรื่องง่ายที่รัฐบาลจะใช้อำนาจเหนือกว่าทางกองทัพเข้าข่มขู่ หรือต่อสู้อันได้มาซึ่งผลลัพธ์ที่ต้องการในระยะเวลาอันสั้น เช่นเดียวกันกับการใช้อำนาจทางเศรษฐกิจทั้งในทางให้ประโยชน์และโทษ (Carrot and Stick) เพื่อให้ผู้ถูกใช้อำนาจเปลี่ยนแปลงทิศทางหรือพฤติกรรมไปตามความต้องการของผู้ใช้อำนาจ ในขณะที่การใช้อำนาจละมุนเป็นเรื่องที่ยุ่ยากซับซ้อนมากกว่านั้น ส่วนหนึ่งเป็นเพราะรัฐบาลไม่สามารถเข้าไปควบคุมทรัพยากรทางอำนาจนั้นได้อย่างเต็มที่ และผลลัพธ์ในการใช้อำนาจนั้นขึ้นอยู่กับการยอมรับ (Acceptance) และการรับรู้ (Perception) ของผู้ถูกใช้อำนาจ แน่หนอนว่าในความเป็นจริงการใช้อำนาจทางกองทัพหรือเศรษฐกิจนั้นไม่สามารถนำไปสู่ผลลัพธ์ที่คาดหวังเอาไว้ได้เสมอไป ดังจะเห็นได้จากการเข้าร่วมสงครามเวียดนามของสหรัฐฯ หรือการสนับสนุนการปฏิวัติโค่นล้มชัชคัม ฮุสเซนในอิรัก ที่ถึงแม้ว่าสหรัฐฯ จะประกาศคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจเป็นเวลาเกือบสิบปีแต่การดำเนินนโยบายดังกล่าวกลับไม่ได้ส่งผลกระทบมากนักต่ออิรัก จนกระทั่งกองทัพ

สหรัฐฯ เข้าไปปฏิบัติการในอิรักเพื่อทำลายระบบอบซัสดัม ฮุสเซน จากเหตุการณ์ดังกล่าว นับเป็นเพียงก้าวแรกของสหรัฐฯ ในปฏิบัติครั้งนี้ ผลลัพธ์ที่แท้จริงที่เกิดขึ้นในอิรักไม่ได้อยู่ที่สหรัฐฯ ได้ล้มล้างอะไรไป แต่อยู่ที่สหรัฐฯ ได้สร้างอะไรขึ้นมา และสิ่งที่สหรัฐฯ สร้างขึ้นมาจะยังคงปรากฏอยู่ต่อไปในหน้าประวัติศาสตร์สงครามของอิรัก (Lute, 2004) ดังนั้นการใช้อำนาจละมุนเพื่อให้บรรลุซึ่งวัตถุประสงค์ของผู้ใช้อำนาจนั้นอาจใช้ระยะเวลาหลายปี และอาจต้องอาศัยความต่อเนื่องของการดำเนินนโยบาย

ความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทยกับสหรัฐฯ เริ่มต้นขึ้นอย่างเป็นทางการในปี ค.ศ.1833 ภายหลังจากการลงนามในสนธิสัญญาไมตรีและพาณิชย์ (Treaty of Amity and Commerce) จนกระทั่งช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 มุมมองของไทยต่อสหรัฐฯ มีความแตกต่างจากประเทศตะวันตกอื่นๆ ที่มีเป้าหมายในการล่าอาณานิคมภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในความเป็นจริงแล้วการดำเนินนโยบายต่างประเทศระหว่างไทยกับสหรัฐฯ เป็นไปด้วยความราบรื่นและปราศจากความเป็นปฏิปักษ์ต่อกันเสมอมา ครั้งหนึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเคยพระราชทานบรรดาศักดิ์แก่ Francis B. Sayre หรือที่รู้จักกันในนาม “พระยาภิธานไมตรี” ผู้มีคุณูปการต่อสยามในเรื่องการเจรจาต่อรองเรื่องอำนาจอธิปไตยในประเด็นสิทธิสภาพนอกอาณาเขต (Extraterritoriality) Francis B. Sayre เป็นลูกเขยของประธานาธิบดีสหรัฐฯ Woodrow Wilson และได้รับแต่งตั้งให้เป็นที่ปรึกษาสำนักการต่างประเทศในไทยระหว่างช่วง ค.ศ.1920-1927 เรื่อยมาจนกระทั่งช่วงสงครามเย็นไทยมีการดำเนินนโยบายต่างประเทศที่เข้าใกล้มหาอำนาจอย่างสหรัฐฯ มากยิ่งขึ้น ในขณะที่เดียวกันสหรัฐฯ มีบทบาทและอิทธิพลต่อการตัดสินใจทางการเมืองของชนชั้นนำไทยอยู่สูงมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ อำนาจและอิทธิพลของสหรัฐฯ ที่มีต่อไทยทั้งมิติทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมมีอยู่สูงมากจนถูกเรียกขานว่า “ยุคสมัยอเมริกัน” (American Era) ในไทย (Mendonces & Anderson, 1985) ด้วยช่วงเวลาดังกล่าวผลประโยชน์แห่งชาติที่สำคัญอย่างยิ่งยวดสำหรับรัฐไทยคือการรักษาความมั่นคงและการป้องกันประเทศไม่ให้ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของลัทธิคอมมิวนิสต์ การเข้าหามหาอำนาจที่เป็นตัวแทนอุดมการณ์ประชาธิปไตยอย่างสหรัฐฯ จึงเป็นอีกหนึ่งวิถีทางในการต่อต้านอิทธิพลของสหภาพโซเวียตที่เป็นตัวแทนอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ อย่างไรก็ตามการให้ความช่วยเหลือทางทหารและด้านเศรษฐกิจของสหรัฐฯ ต่อไทยผ่านแผนการมาร์แชลได้สร้างเงื่อนไขบางประการให้แก่ชนชั้นนำไทยที่ถือครองอำนาจทางการเมืองในช่วงเวลาดังกล่าวให้ดำเนินการไปตามข้อเรียกร้องของสหรัฐฯ การศึกษาการตอบรับของไทยจึงจะเป็นเครื่องบ่งชี้ได้ว่า

การใช้อำนาจละมุนของสหรัฐอเมริกาและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการใช้อำนาจหรือไม่ แล้วไทยมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือการรับรู้จากการดำเนินนโยบายของสหรัฐฯ อย่างไร

อย่างไรก็ตามในทัศนะของผู้วิจัยแล้ว การศึกษาการใช้อำนาจละมุนในมิติด้านเศรษฐกิจ เพื่อวิเคราะห์ว่าผู้ถูกใช้อำนาจมีการรับรู้หรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามวัตถุประสงค์ของผู้ใช้อำนาจหรือไม่ นั้นเป็นเรื่องที่บ่งชี้ให้เห็นเป็นเชิงประจักษ์ได้ยาก เนื่องจากผู้ถูกใช้อำนาจอาจจะมี ความชื่นชอบ (Preference) หรือผลประโยชน์ (Interest) ในแบบเดียวกันกับผู้ใช้อำนาจอยู่แล้ว ดัง การตั้งข้อสังเกตของ Joseph Nye ว่า “การที่ไถ่ขันทุกเช้า ไม่ได้ทำให้พระอาทิตย์ขึ้น” (Nye, 2005) สะท้อนมุมมองแนวคิดอำนาจละมุนที่ชี้ให้เห็นว่าการจะชี้วัดเอาว่าสิ่งใดคือการใช้อำนาจละมุนที่ ประสบความสำเร็จเป็นเรื่องที่ซับซ้อน การศึกษาพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปของผู้ที่ถูกใช้อำนาจ เพียงอย่างเดียวจึงอาจจะไม่เพียงพอที่จะชี้วัดว่าผู้ใช้อำนาจบรรลุซึ่งการใช้อำนาจละมุนไปเสีย ทีเดียว แต่ต้องย้อนกลับไปพิจารณาถึงความชื่นชอบ (Preference) ของผู้ถูกใช้อำนาจที่อาจมีอยู่ แต่เดิมจึงส่งผลให้ผู้ถูกใช้อำนาจไม่ได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามแบบที่ผู้ใช้อำนาจต้องการเพื่อนำมาใช้ประกอบการศึกษาด้วย การที่รัฐใดรัฐหนึ่งบรรลุวัตถุประสงค์ทางการเมืองและได้มาซึ่ง ผลลัพธ์ที่ต้องการเพราะรัฐอื่นนั้นชื่นชมและให้ความชอบธรรมต่อคุณค่า แนวคิด และอุดมการณ์ จนยอมเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตาม ในบริบทดังกล่าวนี้รัฐผู้ใช้อำนาจจำเป็นต้องกำหนด วัตถุประสงค์และวิธีการใช้อำนาจเพื่อสร้างแรงโน้มถ่วงดึงดูดโดยปราศจากการใช้กำลังทาง กองทัพข่มขู่คุกคามแก่รัฐผู้ถูกใช้อำนาจในการเมืองโลก ดังนั้นแล้วผู้วิจัยจึงเลือกที่จะศึกษาการ ตอบรับของไทยต่อการใช้อำนาจละมุนของสหรัฐฯ ผ่านการดำเนินแผนการมาร์แชล (Marshall Plan) ในสมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม (1948-1957) กับสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (1959-1963) เพื่อเปรียบเทียบการตอบรับของไทยที่อาจมีความแตกต่างกันบนพื้นฐานข้อเรียกร้อง เดียวกันในทั้งสองรัฐบาล

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดอำนาจละมุน (Soft Power) ปรากฏขึ้นครั้งแรกในงานเขียนเรื่อง “Bound to lead : the changing nature of American power” โดย Joseph Nye ความตั้งใจแรกเริ่มในการเขียน งานชิ้นนี้ของ Nye คือเพื่อโต้แย้งต่องานเขียนเรื่อง “The Rise and Fall of Great Powers” โดย Paul Kennedy ที่ได้เสนอเอาไว้ว่าความเป็นจักรวรรดินิยม (Imperialism) ของสหรัฐอเมริกาที่แผ่ ขยายออกไปผ่านการใช้อำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจในระดับระหว่างประเทศจะต้องสิ้นสุด ลงไปเช่นเดียวกับจักรวรรดิอังกฤษและญี่ปุ่น ในงานเขียนชิ้นดังกล่าว Kennedy ได้นำ

กรณีศึกษาการพุ่งทะยาน (Rise) และการสูญเสียบ (Fall) อำนาจของรัฐมหาอำนาจในช่วงปีค.ศ. 1500-2000 มาประกอบการอธิบายว่ารัฐมหาอำนาจต่างๆ เหล่านี้ล้วนมีจุดร่วมอย่างเดียวกันคือ การแผ่ขยายอำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ และกองทัพที่มากจนเกินไป (Overexpand) จนเมื่อถึงจุดสูงสุดในช่วงเวลาหนึ่ง อำนาจที่สั่งสมมากก็จะลดน้อยถอยลงไป (Kennedy, 1986) ดังนั้น Nye จึงโต้แย้งต่อข้อเสนอดังกล่าวผ่านงานเขียนเรื่อง Bound to lead ว่าการนำกรณีสหรัฐอเมริกาไปอังกฤษมาเปรียบเทียบกันอาจไม่มีน้ำหนักเพียงพอที่จะสนับสนุนข้อเสนอของ Kennedy ได้ เมื่อพิจารณาถึงสภาพเศรษฐกิจระหว่างประเทศในช่วงเวลาดังกล่าว ไม่มีมูลเหตุใดที่ชี้ชวนให้เชื่อว่าสหรัฐฯ กำลังสูญเสียบอำนาจในการเมืองโลกไป ถึงแม้ว่ายุโรปกับญี่ปุ่นจะอยู่ในช่วงฟื้นตัวจากความเสียหายในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 แต่สหรัฐฯ ยังคงถือครองส่วนแบ่งในตลาดสินค้าและตลาดการผลิตทั่วโลกเอาไว้ได้ ดังนั้นสิ่งหนึ่งที่ทำให้สหรัฐฯ ต่างจากอังกฤษและญี่ปุ่นคือ ความสามารถในการรักษาสถานภาพมหาอำนาจนำทางเศรษฐกิจเอาไว้ได้

นอกจากนี้ Nye ได้กล่าวถึงทรัพยากรอำนาจในอีกรูปแบบหนึ่งที่สหรัฐฯ ยังมีเหนือกว่า Nye เรียกอำนาจนี้ว่า “ทรัพยากรอำนาจละมุน” (Soft Power Resource) เมื่อต้องการจะชี้วัดว่ารัฐมีอำนาจเหนือกว่ารัฐใด การเปรียบเทียบจากทรัพยากรอำนาจที่เป็นรูปธรรม (Tangible) อย่าง เศรษฐกิจหรือกองทัพที่ Nye เรียกว่า “ทรัพยากรอำนาจกระด้าง” (Hard Power Resource) อาจไม่เพียงพอ จึงจำเป็นต้องคำนึงถึงอำนาจอีกรูปแบบหนึ่งที่เป็นนามธรรม (Intangible) อย่าง “ทรัพยากรอำนาจละมุน” (Soft Power Resource) ซึ่งเป็นทรัพยากรอำนาจที่จะนำไปสู่การสร้าง ความนิยมชมชอบ แรงดึงดูด และอิทธิพลในการเมืองระหว่างประเทศ จากข้อเสนอดังกล่าวของ Nye ชี้ให้เห็นถึงศักยภาพของสหรัฐฯ ที่ยังคงถือครองทรัพยากรอำนาจทั้งสองรูปแบบที่เหนือกว่ารัฐอื่นๆ ในระบบระหว่างประเทศเอาไว้ได้ และนอกจากอำนาจทั้งสองรูปแบบของสหรัฐฯ จะไม่ได้ ถดถอย (Decline) ลงไปแล้ว สหรัฐฯ จะยังคงถือครองสถานภาพมหาอำนาจที่กำหนดระเบียบโลก ภายหลังกุศสงครามเย็นต่อไปได้ (Nye, 1990) อย่างไรก็ตาม Nye เห็นควรว่าสหรัฐฯ ยังคงต้อง พัฒนาศักยภาพในการแข่งขันในฐานะมหาอำนาจ อาทิ การพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาคุณภาพ การศึกษาภายในประเทศ และการรักษาเอาไว้ซึ่งดุลการค้า เหล่านี้เป็นสิ่งที่สหรัฐฯ ไม่ควรละเลย นอกจากนี้ Nye ยังเห็นควรว่าสหรัฐฯ ต้องเป็นมหาอำนาจนำเพื่อรักษาเสถียรภาพให้เกิดขึ้นในระบบระหว่างประเทศที่ในศตวรรษต่อไปความท้าทายต่อความเป็นมหาอำนาจนำจะไม่ใช่แค่เพียง ตัวแสดงที่เป็นรัฐ แต่เป็นตัวแสดงข้ามชาติอื่นๆ (Transnational Actor) อย่างกลุ่มก่อการร้าย อาชญากรรมข้ามชาติ การเปลี่ยนแปลงทางสภาพภูมิอากาศ และโรคระบาดที่เข้ามามีบทบาทในการเมืองระหว่างประเทศเพิ่มมากขึ้น ในงานเขียนชิ้น Bound to lead ของ Nye กล่าวถึงเพียง

อำนาจละมุนในฐานะทรัพยากรทางอำนาจอีกรูปแบบหนึ่งเท่านั้น แต่ไม่ได้มีการให้คำนิยามที่แน่ชัดว่าอำนาจละมุนมีลักษณะเป็นอย่างไร หรือการสั่งสมให้ได้มาซึ่งอำนาจรูปแบบนี้ของสหรัฐฯ มีที่มาได้อย่างไร นำไปสู่ข้อถกเถียงวิชาการถึงข้อเสนอของ Nye ถึงกรอบแนวคิดที่นำมาใช้ในการศึกษา

เป็นเหตุผลให้ต่อมาในปี ค.ศ.2004 Joseph Nye ได้เขียนหนังสือเรื่อง “Soft Power: The Means to Success in World Politics” ขึ้นมาเพื่อเสนอแนะแนวคิดเพิ่มเติมเกี่ยวกับอำนาจละมุน นับเป็นครั้งแรกที่ Nye ให้คำนิยามอำนาจละมุนว่าเป็น “ความสามารถที่ทำให้ผู้อื่นมีความต้องการในผลลัพธ์ในแบบเดียวกับที่ผู้ใช้อำนาจต้องการ ผ่านการสร้างแรงดึงดูดมากกว่าการบังคับขู่เข็ญ” (Nye, 2005) และการได้มาซึ่งอำนาจละมุนของสหรัฐฯ นี้ได้มาจากความน่าดึงดูด หรือความนิยมชมชอบในวัฒนธรรม (Culture) อุดมการณ์ (Ideology) และการดำเนินนโยบาย (Policy) อาจกล่าวได้ว่าทั้งสามองค์ประกอบนี้เป็นกลไกในการขับเคลื่อนให้สหรัฐฯ บรรลุซึ่งการใช้อำนาจละมุนในการเมืองระหว่างประเทศได้ ดังนั้นเมื่อใดก็ตามที่วัฒนธรรม อุดมการณ์ หรือนโยบายของผู้ใช้อำนาจได้รับความชอบธรรมจากผู้ถูกใช้อำนาจ ผู้ใช้อำนาจก็จะบรรลุซึ่งการใช้อำนาจละมุน ดังจะเห็นได้จากการดำเนินนโยบายหลักเสรีภาพสี่เสา (Four Freedoms) ของสหรัฐฯ ต่อยุโรปภายหลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ในยุคสมัยของประธานาธิบดี Franklin Roosevelt ที่ประชาชนวัยหนุ่มสาวที่อาศัยอยู่หลังม่านเหล็ก (Iron Curtain) ได้เพลิดเพลินกับการเสพสื่อบันเทิงอย่างดนตรี วิทยุ ภาพยนตร์ของชาวอเมริกัน หรือแม้กระทั่งนักเรียนนักศึกษาชาวจีนที่ออกมาเคลื่อนไหวแสดงออกเชิงสัญลักษณ์เพื่อเรียกร้องการปฏิรูปการเมือง ความโปร่งใส และประชาธิปไตยในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในจัตุรัสเทียนอันเหมิน (Tiananmen Square) เหล่านี้เป็นภาพสะท้อนถึงความสำเร็จในการใช้อำนาจละมุนผ่านการสร้างการยอมรับ แรงดึงดูดที่ปราศจากการใช้กำลังข่มขู่ของสหรัฐฯ ที่แผ่ขยายอิทธิพลออกไปในระดับระหว่างประเทศ เมื่อใดที่ผู้ใช้อำนาจสามารถทำให้ผู้ถูกใช้อำนาจเกิดความรู้สึกนิยมชมชอบต่ออุดมการณ์และวัตถุประสงค์ที่ผู้ใช้อำนาจต้องการได้แล้ว ผู้ใช้อำนาจไม่จำเป็นต้องทุ่มเทสรรพกำลังเพื่อข่มขู่หรือบังคับผู้ถูกใช้อำนาจให้ดำเนินไปตามทิศทางที่ตนต้องการ การใช้ความน่าดึงดูดนั้นย่อมได้ผลดีกว่าการใช้การขู่เข็ญในระยะยาว และคำนิยมอย่างประชาธิปไตย สิทธิมนุษยชน หรือปัจเจกนิยม ล้วนแล้วแต่สร้างแรงดึงดูดใจท่ามกลางประชาชนที่ถูกกดขี่ในยุคสงครามเย็น นอกจากนี้ Nye ยังได้ขยายความถึงความสำคัญของวัฒนธรรมในฐานะทรัพยากรอำนาจละมุน (Soft Power Resource) ซึ่งวัฒนธรรมกระแสนิยม (Popular Culture) ไม่นับว่าเป็นเรื่องแปลกใหม่ในช่วงเวลาดังกล่าว ในช่วงศตวรรษที่ 19 สหรัฐฯ ถูกหยิบยกให้เป็นตัวแทนภาพลักษณ์ของอุดมการณ์เสรีนิยมและสัญลักษณ์

ของเสรีภาพในสังคมยุโรป โฆษณาอเมริกันในปี ค.ศ. 1944 ได้นำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับหลักเสรีภาพสี่เสาของประธานาธิบดี Franklin Roosevelt

“ยุคสมัยแล้วยุคสมัยเล่า ผู้คนเติบโตในยุโรปท่ามกลางบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป จะฝั่งตะวันตกหรือตะวันออกของม่านเหล็กล้วนแล้วแต่ตีหมัดในวัฒนธรรมกระแสนิยมอย่าง ภาพยนตร์ฮอลลีวูด โคคาโคล่า กางเกงยีนส์” (Rob, K., 1999, as cited in Nye, 2005)

วัฒนธรรมกระแสนิยมเหล่านี้ถูกเผยแพร่ออกไปอย่างกว้างขวางผ่านสื่อโทรทัศน์ โฆษณาวิทยุหรือแม้กระทั่งสินค้า โดยความน่าดึงดูดของวัฒนธรรมกระแสนิยมมีส่วนช่วยให้สหรัฐฯ บรรลุซึ่งวัตถุประสงค์ในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนคือความพยายามในการฟื้นฟูประชาธิปไตยในยุโรปช่วงหลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 แผนการมาร์แชล (Marshall Plan) และองค์การสนธิสัญญาแอตแลนติกเหนือ หรือ นาโต้ (North Atlantic Treaty Organisation: NATO) นับเป็นเครื่องมือทางเศรษฐกิจและกองทัพที่สำคัญ Reinhold Wagnleitner นักประวัติศาสตร์ชาวออสเตรียเคยเสนอไว้ว่า “การปรับตัวเข้าหาวัฒนธรรมกระแสนิยมของอเมริกันอย่างรวดเร็วโดยชาวยุโรปจำนวนมากภายหลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 มีส่วนช่วยก่อร่างสร้างตัวกระบวนการทำให้เป็นประชาธิปไตย (Democratization) ในสังคมยุโรปผ่านวัฒนธรรมกระแสนิยมของอเมริกันที่เคลือบแฝงไปด้วยค่านิยมด้านเสรีภาพ ความมีชีวิตชีวา ความเป็นกันเอง เสรีนิยม และความสมัยใหม่” (Wagnleitner, R., 1999, as cited in Nye, 2005) งบประมาณที่สหรัฐฯ ลงทุนไปเพื่อให้ความช่วยเหลือยุโรปด้านเศรษฐกิจผ่านการดำเนินแผนการมาร์แชลจึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้สหรัฐฯ บรรลุวัตถุประสงค์ในการจัดระเบียบโครงสร้างยุโรปใหม่

วัฒนธรรมกระแสนิยมของอเมริกันมีอิทธิพลเป็นอย่างมากต่อชาวยุโรปตะวันออกซึ่งถูกปกครองด้วยระบอบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ในช่วงสงครามเย็น ถึงแม้ว่าการรับรู้ของคนจะถูกปิดกั้นด้วยการระงับเนื้อหาทางสื่อในระบอบที่เต็มไปด้วยการกดขี่ แต่อิทธิพลของสหรัฐฯ ได้แทรกซึมผ่านการโฆษณาชวนเชื่อ (Propaganda) ที่ถ่ายทอดในบทเพลง ศิลปะ ภาพยนตร์ ส่งผลให้วัฒนธรรมและค่านิยมแบบอเมริกันซึ่งเป็นภาพแทนของเสรีภาพ ทางเลือก ความมั่งคั่ง และโอกาสแพร่กระจายออกไปข้ามพรมแดนทางการเมืองของยุโรปในช่วงสงครามเย็น วัฒนธรรมกระแสนิยมเหล่านี้เริ่มต้นเผยแพร่กันในกลุ่มตลาดมืด ซึ่งผู้บริโภควัฒนธรรมดังกล่าวล้วนแล้วแต่เป็นผู้คนที่อยู่ภายใต้ความรู้สึกถูกกดขี่ข่มเหงในระบอบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์และต้องการจะปลดปล่อยตนเองไปสู่เสรีภาพ ด้วยเหตุนี้เองวัฒนธรรมกระแสนิยมของอเมริกันจึงสร้างความท้าทายต่ออุดมการณ์

คอมมิวนิสต์และสันถลอนซึ่งเสถียรภาพในระบอบการปกครองแบบดังกล่าวจนเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่นำไปสู่การล่มสลายของสหภาพโซเวียต

นอกจากนี้สงครามจิตวิทยา (Psychological Warfare) ก็นับเป็นอีกหนึ่งเครื่องมือทางยุทธศาสตร์ที่สหรัฐฯ นำมาใช้ในการดำเนินนโยบายต่างประเทศภายใต้รัฐบาล Harry Truman ซึ่งสงครามจิตวิทยาเป็นยุทธศาสตร์ที่ไม่ต้องอาศัยการใช้กำลังทางกองทัพ ถูกใช้เป็นอีกเครื่องมือเพื่อสกัดกั้นการแผ่ขยายของลัทธิคอมมิวนิสต์ (Containment Policy) ในช่วงสงครามเย็นโดยการเผยแพร่วัฒนธรรมและค่านิยมแบบอเมริกันผ่านสื่อกระแสนิยมอย่าง บทเพลง วรรณกรรม ภาพยนตร์ ศิลปะ วิธีการนี้รวมถึงการเผยแพร่ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับนโยบายของสหรัฐฯ ผ่านช่องทางสื่อที่ไม่เป็นทางการมากนักอย่างโฆษณา นิตยสาร และงานศิลปะอย่างแยกย่อย นอกจากนี้หน่วยงานอย่างสำนักงานสารสนเทศสงครามของสหรัฐฯ (The Office of War Information: OWI) ยังได้ดำเนินสงครามจิตวิทยาในอีกรูปแบบหนึ่งโดยการใช้อำนาจละมุน (Soft Power) และสร้างภาพลักษณ์ของสหรัฐฯ ผ่านการดำเนินแผนการมาร์แชล (Marshall Plan) OWI มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างภาพลักษณ์ให้แก่สหภาพโซเวียตว่าเป็นฝ่ายกระหายสงคราม ในขณะที่สหรัฐฯ ต้องการเข้าเป็นพันธมิตรผ่านสื่อ นิตยสาร หนังสือ การ์ตูน ภาพยนตร์ เพื่อที่จะสร้างการรับรู้ในเชิงบวกและเอาชนะใจ (Winning heart and mind) ผู้คนที่อยู่ภายใต้การปกครองโดยระบอบคอมมิวนิสต์ (Nowaki, 2015) จากที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่าการพัฒนาด้านเทคโนโลยียังมีส่วนสำคัญที่นำมาใช้เป็นเครื่องมืออันนำไปสู่การเกิดอำนาจละมุนของสหรัฐฯ ได้ ในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 อุตสาหกรรมภาพยนตร์เข้าไปมีบทบาทและแทรกซึมเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของผู้คนมากยิ่งขึ้น บริษัทกำกับการผลิตภาพยนตร์ขยายตัวไปทั่วภูมิภาคทั่วโลกทั้งในฝรั่งเศส อิตาลี อังกฤษ ญี่ปุ่น อินเดีย ออสเตรเลีย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสหรัฐอเมริกาที่เป็นต้นกำเนิดอุตสาหกรรมยักษ์ใหญ่อย่างฮอลลีวูด ซึ่งในเวลาต่อมา มีบทบาทอย่างมากทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ที่สนับสนุนภาพลักษณ์การดำเนินงานของรัฐบาลสหรัฐฯ (GÜZELİPEK, 2018)

ราวปีค.ศ. 2003 Joseph Nye ได้มีโอกาสพบปะกับผู้นำทางการเมืองของสหรัฐฯ ในงาน World Economic Forum ณ เมืองดาวอส ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ หนึ่งในบุคคลสำคัญที่ Nye มีโอกาสได้พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นคือ George Carey อดีตนักบวชบิชอปแห่งเมืองแคนเทอร์เบอรีที่ได้ริเริ่มตั้งคำถามในบทสนทนาเกี่ยวกับ Colin Powell รัฐมนตรีต่างประเทศของสหรัฐฯ ในขณะที่นั้นว่าเหตุใดสหรัฐฯ จึงให้ความสนใจไปที่การสั่งสมอำนาจกระด้าง (Hard Power) มากกว่าอำนาจละมุน (Soft Power) เมื่อ Nye ได้ยินดังนั้นจึงเกิดความสนใจขึ้นมา เนื่องจากเคยได้นำเสนอคำว่าอำนาจละมุนมาได้เกือบศตวรรษแล้ว Colin Powell ตอบกลับไปว่าสหรัฐฯ ต้องการ

สั่งสมอำนาจกระด้างเพื่อที่จะชนะสงครามโลกครั้งที่ 2 แต่สหรัฐฯ ไม่ได้มีจุดมุ่งหมายที่จะครอบงำชาติยุโรปในช่วงเวลาดังกล่าว Nye เมื่อได้ยินดังนั้นจึงดูพึงพอใจกับคำตอบที่ได้รับ อำนาจละมุนเกิดขึ้นผ่านการดำเนินแผนการมาร์แชลในยุโรปและเป็นสิ่งเดียวกันกับการดำเนินนโยบายต่อญี่ปุ่น (Nye, 2005) อย่างไรก็ตามแผนการมาร์แชล (Marshall Plan) เป็นแนวคิดที่ริเริ่มโดย George C. Marshall รัฐมนตรีต่างประเทศของสหรัฐฯ เพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจประเทศในยุโรปโดยให้ความช่วยเหลือด้านการเงินที่จะนำไปพัฒนาประเทศ อีกทั้งยังมีการส่งผู้เชี่ยวชาญไปให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาอุตสาหกรรมในประเทศนั้นๆ ด้วยเหตุผลว่าเมื่อเศรษฐกิจเจริญเติบโตจากการพัฒนาอุตสาหกรรมแล้วประชาชนก็จะกินดีอยู่ดี Marshall เชื่อว่าเมื่อสภาพเศรษฐกิจและสังคมมีความเป็นอยู่ที่ดีแล้วจะทำให้ประชาชนมีมุมมองการรับรู้ที่ดีต่อแนวคิดเสรีนิยมและต่อต้านแนวคิดสังคมนิยมที่ปกครองอย่างกดขี่เข้มแข็งและเต็มไปด้วยความอดอยาก จากสุนทรพจน์ที่ Marshall ขึ้นกล่าวเกี่ยวกับแนวโน้มสภาพปัญหาเศรษฐกิจในยุโรป ณ มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด เมืองแคมบริดจ์ ในวันที่ 5 มิถุนายน ปีค.ศ.1947 มีใจความสำคัญว่า

“สหรัฐฯ กำลังทบทวนเรื่องการให้ความช่วยเหลือในการฟื้นฟูยุโรป ความเสียหายและสูญเสียที่เกิดขึ้นทั้งชีวิต ตึกกรอาคารในเมือง โรงงาน เหมือง ทางรถไฟ ล้วนแล้วแต่ประเมินเป็นมูลค่าได้ยาก

โครงสร้างทางเศรษฐกิจของยุโรปในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา

ไม่ได้พัฒนาไปในแบบที่ควรจะเป็น

การเตรียมความพร้อมด้านเศรษฐกิจจึงเป็นความจำเป็นอย่างเร่งด่วนในสภาวะสงคราม

ในอีก 3-4 ปีข้างหน้าอาจจะต้องการอาหารหรือสินค้าจำเป็นอื่นๆจากสหรัฐฯ

ดังนั้นวิธีการแก้ไขปัญหาคือที่สุด

คือการสร้างความเชื่อมั่นทางเศรษฐกิจในยุโรปให้ฟื้นคืนมาอีกครั้ง ผู้ผลิตและเกษตรกรจะต้องมีความสามารถและพร้อมที่จะแลกเปลี่ยนสินค้าของเขาเพื่อให้เศรษฐกิจเติบโตขึ้น” (Price, 1955)

ในเวลาต่อมารัฐสภาสหรัฐฯ ได้เห็นชอบให้ดำเนินแผนการมาร์แชลในภูมิภาคอเมริกา กลาง ยุโรปตะวันออก และในภูมิภาคอื่นๆ ช่วงปีค.ศ.1948-1951 เพื่อให้ความช่วยเหลือในการฟื้นฟูเศรษฐกิจและป้องกันการแผ่ขยายอิทธิพลของลัทธิคอมมิวนิสต์ นอกจากนี้เพื่อสนับสนุนการรับเอานโยบายทางการค้าของสหรัฐฯ อันจะนำไปสู่การสร้างเสถียรภาพทางเศรษฐกิจผ่านการกระตุ้นการผลิตภายในยุโรปและภูมิภาคอื่นๆ แผนการมาร์แชลเป็นแผนการที่ดำเนินการร่วมกันระหว่างสหรัฐอเมริกากับยุโรปเพื่อให้ความช่วยเหลือด้านการเงินในการนำไปแก้ไขปัญหาด้าน

เศรษฐกิจภายในประเทศ ภายใต้รัฐบาลของ Harry Truman ได้ทุ่มงบประมาณกว่า 13.3 ไร่ยก้าน ดอลลาร์สหรัฐ เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่ 16 ประเทศในยุโรป (Tarnoff, 1997)

การให้ความช่วยเหลือในลักษณะเดียวกันนี้ของสหรัฐฯ เคยเกิดขึ้นในระหว่างช่วง สงครามโลกครั้งที่ 2 แก่ประเทศในแถบลาตินอเมริกา ข้อเท็จจริงดังกล่าวจึงมักถูกเข้าใจ คลาดเคลื่อนว่าการให้ความช่วยเหลือแก่ต่างประเทศ (Foreign Aid) เริ่มต้นขึ้นในปีค.ศ.1947 จนกระทั่งประธานาธิบดี Harry Truman ได้ขยายการให้ความช่วยเหลือไปยังกรีซและตุรกี ต่อมา ในปีค.ศ.1948 สหรัฐจึงได้ดำเนินแผนการมาร์แชลเพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจในยุโรปตะวันตกและตามมา ด้วยโครงการช่วยเหลือในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาอื่นๆ ภายใต้แนวคิดหลักการสี่ประการของทรูแมน (Muscat, 1990) (Truman's Point Four concept)

ประการแรกคือการให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศโลกเสรี (Support for Free People) จาก คำกล่าวของ Truman “ประชาชนที่ยึดถืออุดมการณ์เสรีกำลังเผชิญหน้ากับกลุ่มติดอาวุธและแรง กดดันจากภายนอก” (Office of The Historian, nd-b) สะท้อนให้เห็นถึงจุดยืนในการต่อต้านการ แผลขยายอิทธิพลของลัทธิคอมมิวนิสต์

ประการที่สองคือการให้ความช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจ (Economic Assistance) การให้ ความช่วยเหลือดังกล่าวแก่ประเทศที่ประสบปัญหาทางเศรษฐกิจจะช่วยให้ประเทศเหล่านั้นมี ศักยภาพในการต่อต้านอิทธิพลของสหภาพโซเวียต

ประการที่สามคือการดำเนินนโยบายกักกัน (Containment Policy) การดำเนินนโยบาย ดังกล่าวมีจุดมุ่งหมายเพื่อกักกันการแผ่ขยายอิทธิพลของลัทธิคอมมิวนิสต์ตามทฤษฎีโดมิโน (Domino Theory)

ประการที่สี่คือการให้ความช่วยเหลือแก่กรีซและตุรกี (Aid to Greece and Turkey) ภายใต้บริบทของช่วงเวลาดังกล่าวทรูแมนเสนอต่อรัฐสภาสหรัฐฯ ในการให้ความช่วยเหลือด้าน เศรษฐกิจและกองทัพแก่กรีซและตุรกีที่กำลังเผชิญภัยคุกคามทั้งจากภายในและภายนอกที่มาจาก คอมมิวนิสต์ (The Legislative Reference Service, 1949)

ภายใต้บริบทโลกในช่วงสงครามเย็นสหรัฐฯ แสดงบทบาทอย่างแข็งขันในการเป็นผู้นำโลก เสรีเพื่อต่อต้านภัยคุกคามคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคยุโรปตะวันตกผ่านการดำเนินแผนการมาร์แชล ในขณะที่ความตึงเครียดของสงครามเย็นในภูมิภาคเริ่มเข้มข้นขึ้นภายหลังชัยชนะของพรรค คอมมิวนิสต์ในจีนแผ่นดินใหญ่ปีค.ศ.1949 จากเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้สหรัฐฯ เริ่มเข้ามามี บทบาทอย่างเห็นได้ชัดผ่านการเข้าแทรกแซงญี่ปุ่นเพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจตลอดจนระบบทุนนิยม นับตั้งแต่สิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 สะท้อนให้เห็นว่าสหรัฐฯ ต้องการสร้างความเป็นพันธมิตรกับ

ญี่ปุ่นเพื่อใช้ญี่ปุ่นเป็นเครื่องมือในการสกัดกั้นการขยายอิทธิพลของลัทธิคอมมิวนิสต์โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สหรัฐเริ่มสร้างอิทธิพลในภูมิภาคดังกล่าวผ่านอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงด้วยการจัดตั้งหน่วยงานควบคุมอุทกภัย (Bureau of Flood Control) ในปี ค.ศ.1951 ซึ่งอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของคณะกรรมการเศรษฐกิจภูมิภาคเอเชียและเอเชียไกล (Economic Commission for Asia and the Far East: ECAFE) นอกจากนี้สหรัฐยังเป็นผู้นำจัดตั้งองค์การสนธิสัญญาป้องกันภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (South East Asia Treaty Organization: SEATO) อันประกอบด้วยรัฐสมาชิก 8 ประเทศได้แก่ สหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร ฝรั่งเศส ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ ไทย ฟิลิปปินส์ และปาเกีสถาน

จนกระทั่งสงครามเวียดนาม (Vietnam War) ในปีค.ศ.1955 ไทยกลายเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์สำคัญต่อสหรัฐอเมริกาในการทำสงครามต่อต้านคอมมิวนิสต์ในเวียดนาม สหรัฐฯ ต้องการทำให้แน่ใจว่าชนชั้นนำทางการเมืองในไทยมีมุมมองการรับรู้และพร้อมที่จะให้การสนับสนุนต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯ ส่งผลให้ช่วงเวลาดังกล่าวสหรัฐฯ เข้ามามีบทบาทและอิทธิพลต่อการเมืองภายในไทยอยู่สูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงปีค.ศ.1945-1973 ไทยอยู่ภายใต้การนำของรัฐบาลที่มาจากพรรคประชาธิปัตย์โดยจอมพลผิน ชุณหะวัณ ในปีค.ศ.1947 ประกอบกับความตึงเครียดของสถานการณ์สงครามเย็นที่เกิดขึ้นสร้างความชอบธรรมแก่การที่รัฐประหารเนื่องจากความมั่นคงและการป้องกันประเทศจากภัยคอมมิวนิสต์เป็นผลประโยชน์แห่งชาติที่สำคัญอย่างยิ่งยวด ดังนั้นแล้วผู้นำทางกองทัพที่เข้ามามีบทบาททางการเมืองภายหลังการรัฐประหารจึงมีบทบาทสำคัญในการกำหนดและดำเนินนโยบายที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงภายในและนโยบายการต่างประเทศ นอกจากนี้ยังมีกลุ่มเทคโนแครต (Technocrat) ที่มีบทบาทสำคัญในการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจในช่วงเวลาดังกล่าวอีกด้วย จากบริบทข้างต้นไทยได้ฉกฉวยผลประโยชน์จากสหรัฐฯ ผ่านความสัมพันธ์ทางการทูต และโดยเฉพาะอย่างยิ่งแผนการมาร์แชล (Marshall Plan) ในปีค.ศ.1950 ไทยและสหรัฐมีการลงนามทวิภาคีว่าด้วยเรื่องเศรษฐกิจและข้อตกลงทางความร่วมมือที่มีใจความสำคัญว่าสหรัฐฯ จะให้ความช่วยเหลือด้านการเงินแก่ไทย ตลอดจนความช่วยเหลือในด้านอื่นๆ เช่นการเกษตร คมนาคม พลังงาน อุตสาหกรรม เหมือง การศึกษา ในช่วงเวลาเดียวกันไทยได้รับความช่วยเหลือภายใต้หลักการสี่ประการของทูแมนเป็นเงิน 22.4 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ในช่วงปีค.ศ.1951-1953 (Seemung, 2021)

ในช่วงเวลาเดียวกันสหรัฐฯ มีความต้องการให้ไทยนำแนวคิดทางเศรษฐกิจไปดำเนินเป็นนโยบายภายในโดยการเปิดเสรีตลาด (Free Market) เพื่อให้เกิดการแข่งขันของภาคเอกชนในการพัฒนาอุตสาหกรรมอันจะนำไปสู่การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้จะต้องจำกัดบทบาทของภาครัฐ

ไม่ให้เข้าไปแทรกแซงการดำเนินกิจกรรมของภาคเอกชนเพื่อสร้างแรงจูงใจให้เกิดการลงทุนภายในประเทศ นอกจากนี้สหรัฐฯ ยังต้องการความเชื่อมั่นจากไทยโดยการลงนามในข้อตกลงว่าด้วยเรื่องการลงทุนโดยตรงจากสหรัฐฯ (America's direct investment) เมื่อวันที่ 1 กันยายน ค.ศ.1954 (Department of State, 1965) เพื่อตอบรับต่อข้อเสนอดังกล่าวของสหรัฐฯ ไทยภายใต้รัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงครามได้มีการออกพระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุน ค.ศ.1954 และพระราชบัญญัติอุตสาหกรรม ค.ศ.1939 เพื่อส่งเสริมการเข้ามาลงทุนของต่างชาติ อย่างไรก็ตามจากการสำรวจค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของผู้วิจัยพบว่างานส่วนใหญ่เป็นการศึกษาการดำเนินนโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯ และไทยในช่วงสงครามเย็น และความร่วมมือระหว่างสหรัฐฯ กับไทยในด้านเศรษฐกิจและความมั่นคงเป็นหลัก ยังไม่มีงานชิ้นใดที่ทำการศึกษากิจการดำเนินแผนการมาร์แชลของสหรัฐฯ ต่อไทยผ่านกรอบแนวคิดอำนาจละมุน ดังนั้นงานวิจัยชิ้นนี้จึงมุ่งที่จะศึกษาการตอบรับของไทยต่อการใช้อำนาจละมุนของสหรัฐฯ อเมริกาผ่านแผนการมาร์แชลในช่วงสงครามเย็น เพื่อเป็นอีกแนวทางในการอธิบายบทบาทของสหรัฐฯ ต่อไทย และการตอบรับของไทยต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศในช่วงสงครามเย็นผ่านมุมมองของแนวคิดอำนาจละมุน

คำถามวิจัย

ประเทศไทยมีการตอบรับอย่างไรต่อการใช้อำนาจละมุนของสหรัฐฯ อเมริกาผ่านแผนการมาร์แชล (Marshall Plan) ในช่วงสงครามเย็น เปรียบเทียบในสมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม (1948-1957) กับสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (1959-1963)

สมมติฐาน/ข้อเสนอ

ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามความต้องการของสหรัฐฯ ในแง่ของการตื่นรู้ต่อภัยคุกคามคอมมิวนิสต์และการโอบรับแนวคิดการดำเนินเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมผ่านการดำเนินแผนการมาร์แชล (Marshall Plan) ในช่วงสงครามเย็น อย่างไรก็ตามไทยไม่ได้มีการยอมรับหรือปฏิบัติตามข้อเรียกร้องของสหรัฐฯ ไปเสียทีเดียว แต่มีการเจรจาต่อรองในบางประเด็นเพื่อคงไว้ซึ่งผลประโยชน์แห่งชาติในด้านเศรษฐกิจ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการตอบรับของไทยต่อการใช้อำนาจละมุน (Soft Power) ของสหรัฐอเมริกาผ่านแผนการมาร์แชล (Marshall Plan) ในช่วงสงครามเย็น
2. เพื่อศึกษารอบแนวคิดที่นำมาใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษาผลลัพธ์เชิงพฤติกรรมอันสอดคล้องกับการใช้อำนาจละมุน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาการตอบรับของไทยต่อการใช้อำนาจละมุนของสหรัฐฯผ่านแผนการมาร์แชลในช่วงสงครามเย็น ดังนั้นจึงอาจจะทำให้เข้าใจการใช้อำนาจละมุนของสหรัฐฯ ต่อไทยได้ ว่ามีการรับรู้หรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปอย่างไร
2. กรอบแนวคิดที่นำมาใช้วิเคราะห์เพื่อศึกษาว่าใครเป็นผู้ใช้อำนาจ มีวัตถุประสงค์อย่างไร ดำเนินวิธีการใด ผลลัพธ์ในการใช้อำนาจเป็นอย่างไร เพื่อชี้ให้เห็นว่าผู้ถูกใช้อำนาจเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามความต้องการของผู้ใช้อำนาจหรือไม่ สอดรับกับการให้คำนิยามอำนาจละมุน (Soft Power) ของ Joseph Nye ว่าคือ “การโน้มน้าว (Persuasion) และความดึงดูดใจ (Attraction) ต่อผู้อื่น ซึ่งเกิดขึ้นภายใต้ความดึงดูดใจที่เป็นนามธรรมแต่สามารถโน้มน้าวชักจูงให้ผู้อื่นคล้อยตามจุดประสงค์และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมโดยปราศจากการข่มขู่หรือคุกคาม” ดังนั้นหากกรอบแนวคิดที่นำมาใช้วิเคราะห์สามารถอธิบายสนับสนุนข้อเสนอแนะดังกล่าวได้ ก็อาจนำมาใช้เป็นแนวทางการศึกษาอำนาจละมุนในงานศึกษาชิ้นอื่นๆ ต่อไป

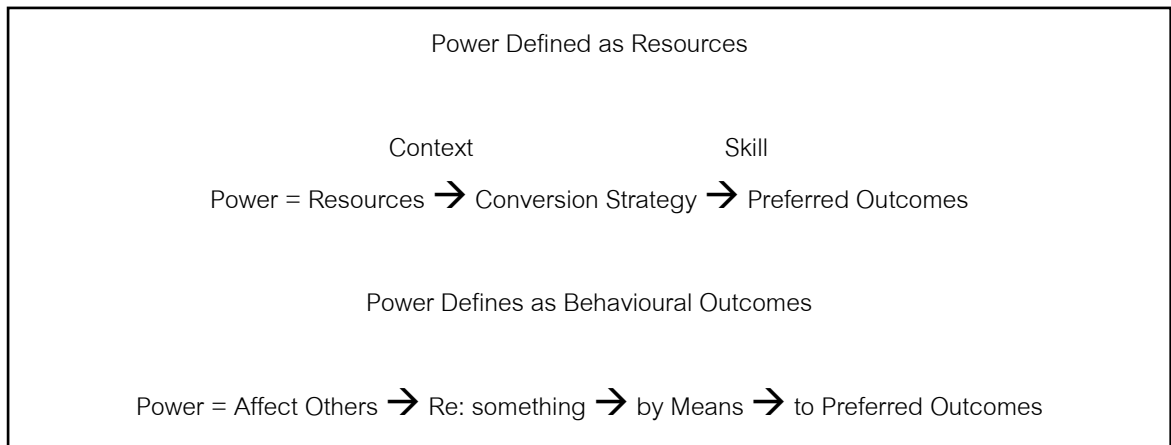
วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เพื่อศึกษาการตอบรับของไทยต่อการใช้อำนาจละมุนของสหรัฐฯผ่านแผนการมาร์แชลในช่วงสงครามเย็น ผู้วิจัยจึงรวบรวมข้อมูลจากทั้งแหล่งปฐมภูมิเช่น บันทึกทางการทูต เอกสาร สุนทรพจน์ คำแถลงการณ์ และแหล่งทุติยภูมิเช่น หนังสือ บทความวิชาการ วารสาร และเอกสารอื่นๆที่เกี่ยวข้อง โดยมีแหล่งการค้นคว้าที่สำคัญได้แก่

1. สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
2. สำนักวิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3. สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
4. สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร
5. สำนักหอสมุดแห่งชาติ
6. กองบรรณสารและห้องสมุด กระทรวงการต่างประเทศ
7. Ina Dillard Russell Library, Georgia College & State University

ในส่วนของการวิเคราะห์ข้อมูลอาศัยกรอบแนวคิดอำนาจละมุนที่เสนอขึ้นผ่านงานเขียนเรื่อง “The Future of Power (2011)” ของ Joseph Nye ที่ได้แบ่งแยกระหว่าง “อำนาจที่มาจากทรัพยากร” (power defined as resources) กับ “อำนาจที่มาจากผลลัพธ์เชิงพฤติกรรม” (power defined as behavioral outcomes) เหตุผลที่ต้องแบ่งแยกการศึกษาอำนาจในแบบดังกล่าว เนื่องจากเกิดความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมู่ผู้มีอำนาจในการกำหนดและตัดสินใจเชิงนโยบายว่าการมีทรัพยากรทางอำนาจนั้นถือว่ามีอำนาจละมุนแล้ว ต่อมา Nye ได้อธิบายผ่านงานเขียนขึ้นดังกล่าวว่าการจะมีอำนาจละมุนได้นั้นขึ้นอยู่กับผลลัพธ์ไม่ใช่ทรัพยากร ดังนั้นรัฐจึงควรให้ความสำคัญกับวิธีการและผลลัพธ์ไม่ใช่ทรัพยากรอำนาจที่มีอยู่เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจละมุนอย่างแท้จริง (Nye, 2011) ในการศึกษาวิเคราะห์อำนาจละมุนจึงความให้ความสนใจไปที่ผลลัพธ์ ต้องกำหนดตัวแสดง (Actor) ที่เกี่ยวข้องระหว่างผู้ใช้อำนาจและผู้ถูกใช้อำนาจ ขอบเขตการใช้อำนาจ (Domain) ว่าผู้ใช้อำนาจนั้นมีขอบเขตในระดับใด ระดับชาติ ภูมิภาค หรือระดับระหว่างประเทศ วิธีการ (Means) ว่าผู้ใช้อำนาจใช้วิธีการใด ช่มชู้ คุกคาม ดึงดูด หรือโน้มน้าว นอกจากนี้ยังใช้กรอบแนวคิดการศึกษาอำนาจละมุนของ Geun Lee ที่อธิบายกลไกการเปลี่ยนแปลงไปสู่อำนาจ ซึ่งพิจารณาว่าตัวแสดงในความสัมพันธ์เชิงอำนาจบรรลุซึ่งวัตถุประสงค์ทางอำนาจได้อย่างไร

ภาพประกอบ 1 แสดงกรอบแนวคิดการใช้อำนาจละมุนของ Joseph Nye
ที่มา: "The Future of Power," โดย Joseph Nye, (2011), PublicAffairs.

ข้อเสนอแนะของ Nye ได้ให้น้ำหนักไปที่ผลลัพธ์และลักษณะของอำนาจที่ถูกนำมาใช้มากกว่าทรัพยากรที่เป็นแหล่งของอำนาจ ถึงแม้ว่าทรัพยากรบางประเภทอาจจะไม่ใช่ทรัพยากรอำนาจละมุน อย่าง วัฒนธรรม อุดมการณ์ และนโยบายต่างประเทศก็ตาม ตราบใดที่ลักษณะของการใช้อำนาจเป็นการโน้มน้าว ชักจูง เป็นที่ดึงดูดใจ และไม่ใช้ความรุนแรง อำนาจนั้นก็จะเป็นอำนาจละมุนโดยไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงทรัพยากรที่ถูกนำมาใช้ ปัญหาจากข้อเสนอแนะที่ตามมาคือเมื่อทรัพยากรอำนาจกระด้างถูกใช้เพื่อสร้างความน่าดึงดูดใจในสายตาผู้ถูกใช้อำนาจหรือเมื่อทรัพยากรอำนาจละมุนถูกใช้เพื่อบังคับขู่เข็ญให้ผู้อื่นเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ยกตัวอย่างเช่น เมื่อรัฐ A เกิดความไม่พอใจและถูกดึงดูดให้เข้าเป็นพันธมิตรกับรัฐ B ภายหลังเปิดฉากโจมตีรัฐ C ซึ่งเป็นศัตรูร่วมกับรัฐ A สถานการณ์ดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าในบางกรณีอำนาจละมุนสามารถเกิดขึ้นได้จากการใช้ทรัพยากรอำนาจแบบกระด้าง ซึ่งกรอบแนวคิดของ Nye ไม่ได้อธิบายถึงกรณีดังกล่าว เป็นเหตุผลให้ Geun Lee พัฒนาการกรอบแนวคิดต่อมาพร้อมกับเสนอว่าทรัพยากรทางอำนาจใดๆ ที่ถูกนำมาใช้สร้างการมีอิทธิพลต่อผู้อื่น ไม่ว่าจะลักษณะของการโน้มน้าวชักจูงหรือการบังคับก็ตาม หากผลลัพธ์สุดท้ายคือผู้ถูกใช้อำนาจเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางใดทางหนึ่งถือเป็นการใช้อำนาจละมุน อาจกล่าวได้ว่าอำนาจละมุนสามารถเป็นได้ทั้งจากการชักจูงและการบังคับ แต่ต้องไม่เป็นการใช้กำลังความรุนแรงในการกำหนดผลลัพธ์ตามที่ผู้ใช้อำนาจต้องการ (Lee, n.d.)

1. Application of Soft Resources → Fear → Coercive power (might cause resistance from recipient)
2. Application of Soft Resources → Attractiveness, Comfort, Safety, Respect → Co-optive power
3. Application of Soft Resources (Theories, Interpretative framework) → New way of perceiving and processing → Co-optive power
4. Socialization of the co-optive power in the recipients → Long term Soft power in the

ภาพประกอบ 2 แสดงกรอบแนวคิดการใช้อำนาจละมุนของ Geun Lee

ที่มา: “A Theory of Soft Power and Korea’s Soft Power Strategy,” โดย Geun Lee, (nd), Seoul National University.

ในด้านการนำเสนอผลการวิจัย ผู้วิจัยเลือกในแนวทางในการนำเสนอแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Narrative) เพื่อให้เข้าใจแนวคิดอำนาจละมุนและการตอบรับของไทยต่อสหรัฐฯ ผ่านแผนการมาร์แชลในช่วงสงครามเย็นโดยการร้อยเรียงเหตุการณ์ตามลำดับขั้น

บทที่ 2

การเปลี่ยนแปลงมโนทัศน์ทางอำนาจในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

การเริ่มต้นของสงครามเย็นภายหลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ก่อให้เกิดจุดเปลี่ยนที่สำคัญอย่างมากมายในทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ การล่มสลายของพรรคนาซีเยอรมันที่ครั้งหนึ่งเคยถูกมองเป็นภัยคุกคามร่วมกันระหว่างมหาอำนาจอย่างสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตนำไปสู่ระเบียบโลกแบบสองขั้วอำนาจ (Bipolar System) ดังที่ Winston Churchill เคยกล่าวไว้ในปีค.ศ.1946

“จากเมือง Stettin ในคาบสมุทรบอลติก (Baltic) สู่มือง Trieste ในคาบสมุทรอาเดรียติก (Adriatic) ม่านเหล็ก (Iron Curtain) ได้แผ่ขยายจากเหนือจรดใต้แบ่งแยกภูมิภาคยุโรปออกเป็นฝั่งตะวันตกและตะวันออก ภายหลังเส้นแบ่งที่ลากผ่านเมืองหลวงที่สำคัญของยุโรปกลางและยุโรปตะวันออก กรุงวอร์ซอ กรุงเบอร์ลิน กรุงปราก กรุงเวียนนา กรุงบูดาเปสต์ กรุงเบลเกรด กรุงบูคาเรสต์ และกรุงโซเฟีย เมืองเหล่านี้ล้วนแล้วตกอยู่ภายใต้อิทธิพลและการควบคุมของสหภาพโซเวียต” (Churchill & James, 1974)

จากสุนทรพจน์ดังกล่าวของ Churchill ตอกย้ำให้เห็นถึงการเริ่มต้นยุคสมัยของสงครามเย็นภายใต้การแข่งขันระหว่างสหรัฐอเมริกาที่เป็นผู้นำอุดมการณ์โลกเสรีนิยมกับสหภาพโซเวียตที่เป็นผู้นำอุดมการณ์โลกสังคมนิยม และสหภาพโซเวียตจะถูkmองเป็นภัยคุกคามต่อโลกเสรีภายใต้ระเบียบโลกเช่นนั้นในอีกหลายทศวรรษต่อไป ในบริบทเดียวกันนี้สงครามเย็นถูกมองว่าเป็นโครงสร้างความขัดแย้งที่แตกต่างจากสงครามทั่ว ๆ ไป เนื่องจากความขัดแย้งในสงครามเย็นถูกขับเคลื่อนด้วยมิติที่ซับซ้อนทั้งในทางภูมิรัฐศาสตร์ เทคโนโลยี อุดมการณ์ การเมือง เศรษฐกิจ สังคม (Leffler & Painter, 2005) ดังนั้นแล้วยุทธวิธีในการเผชิญหน้าและตั้งรับจึงแตกต่างไปจากสงครามรูปแบบเดิมคือมีการใช้เครื่องมืออื่นๆ ที่นอกเหนือจากกองทัพมาใช้ดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างกัน ต่อมาในปี ค.ศ.1990 Joseph Nye ได้เสนออำนาจในอีกรูปแบบหนึ่งในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าอำนาจในรูปแบบดั้งเดิมที่ให้น้ำหนักกับกองทัพและเศรษฐกิจ อำนาจอีกรูปแบบที่ Nye เสนอนี้ไม่ได้ขึ้นอยู่กับศักยภาพทางกองทัพหรือจำนวนประชากร แต่ขึ้นอยู่กับความสามารถในการสื่อสาร ทักษะการจัดการ และความสามารถในการ

โน้มน้าวใจผู้อื่นอยู่ด้วย หมายความว่าในขณะที่แนวคิดอำนาจละมุนปรากฏขึ้นครั้งแรกในปีค.ศ.1990 นั้น สหรัฐฯ ได้ดำเนินนโยบายต่างประเทศโดยใช้อำนาจละมุนอยู่แต่เดิมแล้ว หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า Nye เพียงแค่นิยามอำนาจละมุนขึ้นมาจากข้อเสนอที่ต่อกรแย้ง Kennedy ว่าอำนาจของสหรัฐฯ ในการเมืองโลกกำลังลดลงนั้นไม่เป็นไปตามข้อกล่าวอ้าง

รูปแบบทางอำนาจแบบใหม่ที่กล่าวถึงนี้สร้างความตระหนักรู้แก่บรรดาผู้นำทางการเมืองและนักวิชาการว่าลัทธิเพียงอำนาจทางกองทัพและเศรษฐกิจนั้นไม่เพียงพอต่อการสร้างข้อต่อหรือการรักษาซึ่งผลประโยชน์แห่งชาติในยุคสมัยใหม่ได้ การใช้เครื่องมือทางอำนาจแบบเดิมในการเมืองระหว่างประเทศยุคใหม่ที่ตัวแสดงทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศต่างเข้ามาช่วงชิงการแสดงผลบทย่างทำให้รัฐไม่สามารถบรรลุไปถึงเป้าหมายในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ ด้วยเหตุผลนี้เอง Joseph Nye ได้นำเสนอแนวคิดทางอำนาจที่ตั้งอยู่บนความต้องการคือการนำเสนอแนวคิดการดำเนินนโยบายต่างประเทศรูปแบบใหม่ภายหลังสิ้นสุดทศวรรษที่ 1980 ซึ่ง Nye เรียกแนวคิดนี้ว่าอำนาจละมุน (Soft Power) เพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศยุคภายหลังสิ้นสุดสงครามเย็น แนวคิดดังกล่าวไม่เพียงแต่สร้างคุณูปการในแง่ขององค์ความรู้ใหม่ในทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ แต่ยังสร้างข้อถกเถียงในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ในเวลาต่อมาเป็นรากฐานทางทฤษฎีที่สำคัญอันนำไปสู่การพัฒนาระเบียบวิธีและเครื่องมือในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรัฐในศตวรรษที่ 21 (Uste & Aydin, 2023) ในขณะที่การศึกษาเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศและความมั่นคงศึกษาได้รับความนิยมน้อยลงเรื่อยมา ยิ่งขึ้นช่วยนำพาให้แนวคิดอำนาจละมุนของ Joseph Nye เข้ามาสู่ความสนใจของผู้นำทางการเมืองและนักวิชาการจากทุกภูมิภาคทั่วโลก โดยเฉพาะประเด็นความมั่นคงในรูปแบบใหม่อย่างสิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงทางสภาพภูมิอากาศ โรคระบาด ความอดอยาก ที่กลายเป็นภัยคุกคามใหม่ๆ อย่างที่ประชาคมโลกไม่เคยตระหนักมาก่อน เปิดโอกาสให้กระบวนทัศน์ทางอำนาจในรูปแบบใหม่อย่างอำนาจละมุนได้เพิ่มพูนบทบาทผ่านการดำเนินนโยบายต่างประเทศของรัฐมหาอำนาจในนามของการให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา

บทบาทที่เพิ่มขึ้นของตัวแสดงในทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอื่นๆ ที่นอกเหนือจากรัฐอย่าง องค์การระหว่างประเทศ บรรษัทข้ามชาติ หรือกลุ่มก่อการร้ายต่างสร้างแรงกระตุ้นต่อระเบียบระหว่างประเทศในช่วงครึ่งหลังของศตวรรษที่ 20 ตลอดจนการเพิ่มขึ้นของปฏิสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและการค้าระหว่างรัฐราวทศวรรษที่ 1960-1970 ได้สร้างน้ำหนักไปยังอำนาจทางเศรษฐกิจมากกว่าอำนาจทางกองทัพ ในที่นี้ไม่ได้หมายความว่าอำนาจทางกองทัพมีความสำคัญ

ลดน้อยลงไป เพียงแต่รัฐเริ่มหันมาให้ความสนใจในการเพิ่มพูนความมั่นคงผ่านการค้าขายและการแสวงหาทรัพยากรมากขึ้น ทั้งนี้ทั้งนั้นการจะแสดงบทบาทที่เข้มในการเมืองระหว่างประเทศได้ จำเป็นต้องอาศัยการใช้อำนาจทั้งทางเศรษฐกิจและทางกองทัพเพื่อสร้างแสนยานุภาพดังกล่าวขึ้นมาอยู่ดี อย่างไรก็ตามในงานเขียนเรื่อง The Future of Power ได้กล่าวถึงมโนทัศน์ทางอำนาจที่เปลี่ยนผ่านไปในช่วงศตวรรษที่ 21 อยู่สองรูปแบบ รูปแบบแรกคือการเปลี่ยนผ่านทางอำนาจของรัฐจากซีกโลกตะวันตกไปสู่ซีกโลกตะวันออก (West to East) และรูปแบบที่สองคือการเปลี่ยนผ่านทางอำนาจของตัวแสดงจากตัวแสดงที่เป็นรัฐทั้งในซีกโลกตะวันตกและตะวันออกไปสู่ตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐ (State to Non-state actors) (Nye, 2011)

การเปลี่ยนแปลงมโนทัศน์ทางอำนาจเกิดขึ้นในช่วงเวลาเดียวกับการพัฒนาแนวคิดความมั่นคงคือภายหลังสิ้นสุดสงครามเย็น การเติบโตทางเศรษฐกิจและการค้าโลก ตลอดจนความร่วมมือในระดับระหว่างประเทศหลากหลายมิตินำมาซึ่งภัยคุกคามรูปแบบใหม่ต่อรัฐ เป็นผลทำให้ประเด็นการเมืองระดับล่าง (Low politics) อย่างสิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงทางสภาพภูมิอากาศ การอพยพย้ายถิ่นฐาน สาธารณสุข หรือแม้แต่การพัฒนาทางเศรษฐกิจ ต่างถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นประเด็นปัญหาในระดับนานาชาติแทนที่จะเป็นปัญหาภายในของรัฐใดเพียงรัฐหนึ่ง ประเด็นทางความมั่นคงที่ครั้งหนึ่งเคยยึดโยงกับกิจกรรมทางกองทัพ (Military Activity) เริ่มเปิดกว้างไปสู่กิจกรรมที่ไม่เกี่ยวข้องกับกองทัพมาก (Non-military Activity) ยิ่งขึ้น ในช่วงทศวรรษที่ 1990 เกิดแนวทางการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศแนวใหม่อย่าง “สำนักคิดโคเปนเฮเกน (Copenhagen School)” ได้เสนอว่าแนวคิดความมั่นคงได้แผ่ขยายไปสู่ประเด็นที่ไม่เกี่ยวข้องกับกองทัพมากขึ้น ถึงแม้ว่า Barry Buzan จะเคยเสนอแนะในทำนองเดียวกันช่วงต้นทศวรรษที่ 1990 แต่ข้อโต้แย้งดังกล่าวไม่ได้อยู่ในความสนใจของนักวิชาการคนอื่นๆ มากนัก จนกระทั่งหลายปีต่อมา Buzan ได้ร่วมกับ Waever เสนอแนะแนวคิดเกี่ยวกับความมั่นคงขึ้นมาว่าภัยคุกคามสามารถเกิดขึ้นได้ทั้งในประเด็นที่เกี่ยวกับกองทัพหรือไม่เกี่ยวกับก็ได้ การจะกำหนดได้ว่าสิ่งใดเป็นประเด็นความมั่นคงจำเป็นต้องแยกให้ออกว่าสิ่งนั้นมีวาระทางการเมืองซ่อนเร้นอยู่หรือไม่ หรือสิ่งนั้นจำเป็นต้องพิสูจน์ในเชิงประจักษ์ให้ได้ว่าเป็นภัยคุกคามต่อผู้ทำให้เป็นประเด็นความมั่นคง (Securitizing Actor) ซึ่งเป็นผู้ที่จะให้ความเห็นชอบและออกมาตรการรับมือต่อภัยคุกคามนั้นต่อไป (Buzan et al., 1998) ภายหลังข้อเสนอดังกล่าวของสำนักคิดโคเปนเฮเกนและนักวิชาการทั้งสองคน ขอบเขตความมั่นคงศึกษาได้เปิดกว้างและให้ความสนใจไปที่ความมั่นคงของมนุษย์ (Human Security) เพิ่มมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากการกำหนดนโยบายจากหลายประเทศทั่วโลก ในช่วงหลังปีค.ศ.1990 ที่หันมาให้ความสนใจต่อภัยคุกคามต่อความมั่นคงของมนุษย์อย่าง

สภาพแวดล้อม สาธารณสุข กระบวนการค้ายาเสพติดข้ามชาติ หรือแม้แต่องค์การสนธิสัญญาแอตแลนติกเหนือ (North Atlantic Treaty Organisation-NATO: NATO) ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ถูกจัดตั้งขึ้นด้วยวัตถุประสงค์ด้านความมั่นคงก็หันมาให้ความสนใจในประเด็นอื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับกองทัพมากยิ่งขึ้น

ภายใต้โมทัศน์ทางอำนาจที่เปลี่ยนไปนี้รัฐยังคงแสวงหาให้ได้มาซึ่งอำนาจทั้งแบบกระต้างและแบบละมุน เพื่อสร้างความเหนือกว่าและจุดยืนในการเมืองระหว่างประเทศ การได้มาซึ่งอำนาจจะทำให้รัฐสามารถสร้างอิทธิพลหรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของรัฐอื่นให้เป็นไปตามที่รัฐผู้ใช้อำนาจต้องการ ดังนั้นการศึกษาอำนาจยุคภายหลังสิ้นสุดสงครามเย็นจึงจำเป็นต้องคำนึงถึงความสามารถในการโน้มน้าวรัฐอื่นให้เปลี่ยนแปลงการรับรู้หรือพฤติกรรมมากกว่าการใช้กำลังเข้าบังคับข่มขู่ ประกอบกับรัฐมหาอำนาจในปัจจุบันก็มีแนวโน้มในการใช้อำนาจทางกองทัพและเศรษฐกิจน้อยลงเนื่องจากต้องอาศัยการทุ่มงบประมาณจำนวนมากแต่ไม่ได้การันตีว่าผลลัพธ์ที่ออกมาจะเป็นไปตามที่ผู้ใช้อำนาจคาดหวังได้เสมอไป ในทางกลับกันรัฐมหาอำนาจต่างมาให้ความสนใจกับการใช้อำนาจละมุนเพิ่มมากขึ้นด้วยเพราะการสร้างแรงจูงใจหรือแรงดึงดูดผ่านการใช้วัฒนธรรมกระแสนิยม หรือการดำเนินนโยบายต่างประเทศผ่านเคื่องมือทางการทูตใช้งบประมาณที่น้อยกว่าและคาดหวังให้เกิดผลลัพธ์ในระยะยาวได้

การก่อร่างสร้างตัวของแนวคิดอำนาจละมุน

หากให้คำนิยามอำนาจละมุนว่าเป็นความสามารถในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้อื่นให้กระทำในแบบที่ผู้ใช้อำนาจต้องการโดยปราศจากการใช้กำลังบังคับขู่เข็ญ อำนาจละมุนอาจไม่ใช่แนวคิดที่เพิ่งเกิดขึ้นราวศตวรรษที่ 20 เมื่อย้อนศึกษาประวัติศาสตร์นิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับการทำสงครามระหว่างรัฐแล้ว อำนาจละมุนมักถูกนำมาใช้เป็นหนึ่งในยุทธวิธีในการเอาชนะใจ (Winning Heart and Mind) ที่เกิดขึ้นในระดับอุดมการณ์เพื่อให้ผู้ถูกใช้อำนาจเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมโดยไม่จำเป็นต้องใช้กำลัง การใช้อำนาจในลักษณะนี้ปรากฏขึ้นในอารยธรรมมนุษย์มาตั้งแต่โบราณ ครั้งหนึ่งราว 200 ปีก่อนคริสตกาลจักรวรรดิที่เคยรุ่งเรืองอย่างโรมันเคยสถาปนาสันติภาพและความมั่งคั่งได้สำเร็จ เป็นที่รู้จักกันในช่วงสันติภาพโรมัน (Pax Romana) ที่จักรวรรดิโรมันแผ่ขยายดินแดนผ่านการยึดครองพื้นที่ในภูมิภาคยุโรป ตะวันออกกลาง และแอฟริกาเหนือ ยุทธศาสตร์ทางการเมือง เศรษฐกิจและกองทัพของโรมันจึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจสำหรับสาขาวิชาประวัติศาสตร์และรัฐศาสตร์ในเวลาต่อมา แต่ประเด็นที่น่าสนใจมากกว่านั้นคือถึงแม้ว่ากองทัพโรมันจะมีความเข้มแข็งและมีขนาดใหญ่เมื่อเปรียบเทียบกับกองทัพของรัฐสมัยใหม่ใน

ปัจจุบัน แต่การแผ่ขยายอำนาจและอิทธิพลของโรมันกลับไม่ได้ขึ้นอยู่กับอำนาจทางกองทัพเพื่อเข้ายึดครองดินแดนหรือใช้วิธีการข่มขู่และความรุนแรงเพื่อให้บรรลುವัตถุประสงค์ทางการทูตเลย แม้แต่น้อย Jiahn Lyu ได้แย้งว่าความสำเร็จของจักรวรรดิโรมันในการแผ่ขยายอำนาจและการเข้ายึดครองดินแดนนั้นคือการใช้อำนาจละมุนผ่านการกล่อมเกลาและโน้มน้าวผู้คนในระดับประชาชนให้เกิดความนิยมชมชอบต่อวิถีแนวทางของโรมันจนทำให้โรมันสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ทางการเมืองและเศรษฐกิจจนขึ้นมาอิทธิพลเหนือภูมิภาคโดยรอบได้ (Lyu, 2023) ดังนั้นแล้วอำนาจละมุนจึงไม่ใช่แนวคิดที่แปลกใหม่ในทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเลยแม้แต่น้อย เพียงแต่ในทางวิชาการอาจจะยังไม่เคยมีการนิยามอำนาจในอีกลักษณะหนึ่งที่นอกเหนือไปจากการใช้กองทัพหรือกำลังเข้าข่มขู่คุกคาม

อย่างไรก็ตามแนวคิดอำนาจละมุน (Soft Power) ถูกพัฒนาขึ้นอย่างเป็นระบบโดยนักวิชาการคนสำคัญอย่าง Joseph Nye ซึ่ง Nye ได้กล่าวอ้างว่าการศึกษาเพื่อก่อร่างสร้างตัวแนวคิดดังกล่าวตั้งอยู่บนความต้องการที่จะแก้ไขปัญหายุทธศาสตร์ประการได้แก่หลักการของแนวคิดและการนำแนวคิดไปปรับใช้ในการดำเนินนโยบาย ด้วยบริบทในช่วงทศวรรษ 1960-1970 เป็นต้นมาการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศถูกวิพากษ์วิจารณ์ถึงความเป็นศาสตร์และระเบียบวิธีในการศึกษาที่เป็นแบบแผนเดียวกันกับวิทยาศาสตร์ Kenneth Waltz เป็นนักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในยุคแรก ๆ ที่พยายามวางรากฐานแนวคิดสังคมนิยมใหม่เพื่อใช้เป็นชุดคำอธิบายในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ หนึ่งในจุดตั้งต้นจากงานเขียนของ Waltz เรื่อง "Theory of International Politics (1979)" ในช่วงเวลาเดียวกัน Joseph Nye และ Robert Keohane ได้เขียนหนังสือเรื่อง "Power and Interdependence: World Politics in Transition (1977)" ซึ่งมีใจความสำคัญเกี่ยวกับทฤษฎีสังคมนิยมใหม่ที่สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยนักวิชาการทั้งสองพยายามชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของตัวแสดงข้ามชาติอื่นๆ ที่นอกเหนือจากรัฐ ตลอดจนภาวะพึ่งพิงกันทางเศรษฐกิจ และระบบระหว่างประเทศ

Nye และ Keohane ไม่ได้ปฏิเสธหรือโต้แย้งข้อเสนอแนะของทฤษฎีสังคมนิยมใหม่ที่เสนอโดย Waltz เสียทีเดียว แต่ทั้งสองเสนอว่าชุดคำอธิบายของทฤษฎีสังคมนิยมใหม่ให้ความสำคัญกับรัฐชาติ ความมั่นคงและกองทัพในฐานะทรัพยากรทางอำนาจมากเกินไป จนละเลยที่จะพิจารณาบริบทของการเมืองโลกในบางช่วงเวลาไป ดังนั้น Nye และ Keohane จึงพัฒนาแนวคิดเกี่ยวกับอำนาจตามอุดมคติออกเป็น 3 รูปแบบ รูปแบบที่หนึ่งคือรูปแบบอำนาจเชิงโครงสร้างในภาพรวมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานขององค์ประกอบทางอำนาจแบบดั้งเดิม รูปแบบที่สองคือรูปแบบทรัพยากรทาง

อำนาจ และรูปแบบที่สามคือรูปแบบการพึ่งพากันอย่างซับซ้อน โดยรัฐไม่ใช่ตัวแสดงที่สำคัญเพียงหนึ่งเดียวในระบบระหว่างประเทศ ความมั่นคงไม่ใช่ประเด็นสำคัญอย่างยิ่งยวด และกองทัพไม่ใช่ทรัพยากรทางอำนาจในระดับปฐมภูมิอีกต่อไป (Keohane & Nye, 1997) Nye และ Keohane ยังอธิบายต่อว่าแนวคิดแบบสังคมนิยมไม่ใช่แนวทางที่ผิดที่จะนำมาใช้ศึกษาอำนาจในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ แต่การใช้แนวคิดแบบเดียวมาศึกษาอำนาจซึ่งเป็นประเด็นที่ซับซ้อนอาจจะไม่เพียงพอในการอธิบายปรากฏการณ์ในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ จากงานเขียนขึ้นดังกล่าว Nye และ Keohane จึงชี้ให้เห็นถึงการขัดกันทางทฤษฎีระหว่างสังคมนิยมใหม่กับเสรีนิยมใหม่ที่นำมาใช้ในการศึกษาอำนาจในการเมืองโลกในช่วงปีค.ศ.1980

ในช่วงเวลาเดียวกันเกิดการตั้งคำถามในแวดวงวิชาการถึงบทบาทความเป็นมหาอำนาจของสหรัฐฯ ที่ลดลง จนกระทั่ง Paul Kennedy นักประวัติศาสตร์ชาวอังกฤษได้เขียนหนังสือเรื่อง “The Rise and Fall of Great Powers” โดย Kennedy แสดงให้เห็นถึงบทบาทการใช้อำนาจของรัฐในระดับระหว่างประเทศ อีกทั้งพยายามที่จะอธิบายถึงปัจจัยเหตุที่ทำให้รัฐก้าวขึ้นสู่การเป็นรัฐมหาอำนาจและการเสื่อมลงของรัฐมหาอำนาจอย่างเชื่อมโยงกัน Kennedy อ้างว่าสมรรถนะทางกองทัพและเศรษฐกิจเป็นปัจจัยสำคัญของการตั้งสมอำนาจและความมั่งคั่งของรัฐมหาอำนาจในระบบระหว่างประเทศในช่วงปีค.ศ.1500-2000 (Kennedy, 1986) ต่อมา Joseph Nye ได้เขียนหนังสือเรื่อง “Bound to lead: The Changing Nature of American Power” ขึ้นในปีค.ศ.1990 เพื่อโต้แย้งข้อเสนอมของ Kennedy ในประเด็นเรื่องการลดลงของบทบาทและอำนาจของสหรัฐอเมริกาในการเมืองโลก

แนวคิดอำนาจละมุน (Soft Power) ปรากฏขึ้นครั้งแรกในงานเขียนของ Joseph Nye เรื่อง “Bound to Lead: The Changing Nature of American Power (1990)” ภายในงานเขียนขึ้นดังกล่าว Nye ไม่ได้มีการกำหนดคำนิยามของอำนาจละมุนไว้อย่างชัดเจน เพียงแต่กล่าวถึงทรัพยากรอำนาจทั้งอำนาจแบบกระด้าง (Hard Power Resource) และอำนาจแบบละมุน (Soft Power Resource) ของสหรัฐอเมริกาในบริบทของช่วงเวลาดังกล่าวที่สหรัฐฯเข้าไปมีบทบาทในวิกฤตการณ์อ่าวเปอร์เซีย (Persian Gulf Crisis) นับตั้งแต่ปีค.ศ.1991 ที่สหรัฐฯ เป็นผู้นำกองกำลังนานาชาติเปิดฉากการโจมตีอิรักทางอากาศภายใต้ยุทธการพายุทะเลทราย (Operation Desert Storm) เพื่อตอบโต้การที่อิรักบุกยึดคูเวตในวันที่ 2 สิงหาคม ค.ศ.1990 การเข้าไปมีบทบาทของสหรัฐฯ ในวิกฤตการณ์อ่าวเปอร์เซียได้รับความเห็นชอบจากภาคประชาสังคมทั้งภายในสหรัฐฯ และระดับระหว่างประเทศ เนื่องจากการรุกรานคูเวตของอิรักเป็นการละเมิดซึ่งอธิปไตย จึงเป็นความชอบธรรมที่ภาคประชาสังคมเห็นว่าพึงกระทำได้ อีกทั้งยังได้รับการสนับสนุนจากพันธมิตร

อย่างอังกฤษหรือแม้แต่องค์การสหประชาชาติยังมีจุดยืนและแนวทางต่อเหตุการณ์ดังกล่าวในแบบเดียวกันกับสหรัฐฯ (Quigley, 1992) ภายหลังจากช่วงเวลาดังกล่าวเกิดข้อถกเถียงต่อประเด็นบทบาทและอำนาจของสหรัฐฯ ที่ลดน้อยลงในการเมืองโลก เริ่มต้นจากการตีพิมพ์คอลัมน์จากนิตยสาร Businessweek ในทศวรรษที่ 1970 มีใจความว่า “สหรัฐฯ ยักษ์ใหญ่ภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองกำลังเผชิญวิกฤตถดถอยทางอำนาจ (Decay of Power)” (Business Week, 1979, as cited in Nye, 1990) อันเนื่องมาจากการพ่ายแพ้สงครามในเวียดนาม วิกฤตการณ์น้ำมัน หรือแม้กระทั่งการเพิ่มขึ้นของอัตราเงินเฟ้อภายในสหรัฐฯ ในปีค.ศ. 1980 สหรัฐฯ ได้ร่วงจากอันดับประเทศที่ให้การกู้ยืมเงินมากที่สุดในโลก นอกจากนี้ส่วนแบ่งสินค้าในระบบเศรษฐกิจระหว่างประเทศยังร่วงจากร้อยละ 33 ในปีค.ศ. 1950 ไปอยู่ที่ร้อยละ 23 ในปีค.ศ. 1980 และส่วนแบ่งการส่งออกในตลาดโลกร่วงลงจากร้อยละ 17 ในปีค.ศ. 1950 ไปอยู่ที่ร้อยละ 10 ในปีค.ศ. 1988 ตลอดจนสัดส่วนเงินทุนสำรองระหว่างประเทศได้ลดลงอย่างหนักจากร้อยละ 50 เหลืออยู่ที่ร้อยละ 9 (Nye, 1990)

ต่อมาในปีค.ศ. 1980 มีการสำรวจความเห็นจากภาคประชาสังคมในสหรัฐฯ ต่อการลดลงของบทบาทและอำนาจของสหรัฐฯ ในการเมืองโลก ผลสำรวจชี้ให้เห็นว่ามีเพียงหนึ่งในห้าของชาวอเมริกันเท่านั้นที่ยังเชื่อว่าสหรัฐฯ ยังคงเป็นมหาอำนาจด้านเศรษฐกิจ ถึงแม้ว่าสหรัฐฯ ยังยังสามารถคงสถานะประเทศที่มีระบบเศรษฐกิจใหญ่เป็นลำดับต้น ๆ ของโลก ภายหลังจากการพัฒนากองทัพในทศวรรษที่ 1980 ภายใต้งานนำของประธานาธิบดีโรนัลด์ เรแกน ซึ่งชี้ให้เห็นว่าหนึ่งในห้าของชาวอเมริกันเชื่อว่าศักยภาพทางกองทัพของสหรัฐฯ ยังเหนือกว่าสหภาพโซเวียต ในสามส่วนเชื่อว่าศักยภาพของอาวุธนิวเคลียร์ของสหรัฐฯ มีน้อยกว่าสหภาพโซเวียต ในขณะที่ครึ่งหนึ่งเชื่อว่าสหรัฐฯ ยังตามหลังโซเวียตอยู่ในแง่ของศักยภาพทางกองทัพ ในช่วงเวลาดังกล่าวจึงมีหนังสือและบทความมากมายในสหรัฐฯ ที่ตีพิมพ์เนื้อหาเกี่ยวกับการลดลงทางอำนาจของสหรัฐฯ (New York Times, 1989, as cited in Nye, 1990) เป็นเหตุทำให้ Nye ได้ออกมาได้แย้งต่อข้อเสนอดังกล่าวผ่านงานเขียนขึ้นดังกล่าวว่าสหรัฐฯ ไม่ได้มีแค่อำนาจทางกองทัพและเศรษฐกิจที่เข้มแข็งและเหนือกว่าชาติอื่น ๆ เท่านั้น แต่ยังมีอำนาจในมิติอื่น ๆ ที่ Nye เรียกว่าอำนาจละมุน (Soft Power) อยู่ด้วย และสหรัฐฯ เป็นประเทศเดียวที่ยังคงสามารถถือครองทรัพยากรอำนาจทั้งสองรูปแบบไว้ได้ ผลกระทบในระยะยาวจากการเข้าไปมีบทบาทของสหรัฐฯ ในวิกฤตการณ์อ่าวเปอร์เซีย นั้นยังน้อยกว่าบทเรียนที่ภาคประชาสังคมในสหรัฐฯ ได้รับ หากย้อนกลับไปพิจารณาบริบททางประวัติศาสตร์จะพบว่าช่วงทศวรรษ 1920-1970 ภาคประชาสังคมในสหรัฐฯ ไม่เห็นชอบที่จะใช้ทรัพยากรทางอำนาจไม่ว่าจะรูปแบบใดก็ตามเพื่อแสดงบทบาทผู้นำในสังคมระหว่างประเทศ

ดังนั้นแล้วความไม่แน่นอนของบทบาทของสหรัฐฯ ในการเมืองโลกจึงขึ้นอยู่กับการเมืองภายใน การตัดสินใจใช้ทรัพยากรอำนาจแบบกระด้างและแบบละมุนจึงขึ้นอยู่กับการตัดสินใจทางการเมืองของรัฐบาลที่คำนึงถึงสภาพการณ์ในช่วงเวลานั้นๆ อาทิ งบประมาณรายจ่าย อัตราดอกเบี้ย หรือแม้กระทั่งระบบการศึกษา

นอกจากนี้ Nye ยังให้ความเห็นเพิ่มเติมว่าศักยภาพทางกองทัพนั้นขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ ในขณะที่การให้ความยอมรับต่อวัฒนธรรมและอุดมการณ์นั้นขึ้นอยู่กับการรักษาปฏิสัมพันธ์ที่ดีในสังคมระหว่างประเทศ และสหรัฐฯ เองยังคงสามารถทำได้ดีในทั้งสองประการที่กล่าวมา Nye เปรียบเทียบกับกรณีการลดลงทางบทบาทและอำนาจของอังกฤษภายหลังปีค.ศ. 1914 ว่าอเมริกายังสามารถคงสถานภาพมหาอำนาจทางเศรษฐกิจและกองทัพไว้ได้อยู่ หากการเขียนชี้ชวนเหล่านั้นกำลังทำให้ภาคประชาสังคมเชื่อว่าสหรัฐฯ กำลังมีบทบาทและอำนาจที่ลดถอยลงในการเมืองโลกเพื่อแก้ไขหรือปฏิรูปอะไรบางอย่างในการเมืองภายในก็อาจจะเป็นเรื่องดี เว้นเสียว่าการเขียนชี้ชวนเหล่านั้นกำลังเสนอให้สหรัฐฯ ดำเนินนโยบายแบบลัทธิกีดกัน (Protectionism) และลดบทบาทความเป็นผู้นำในเวทีระหว่างประเทศลงเนื่องจากสหรัฐฯ ไม่สามารถทำได้เหมือนเดิมแล้วก็อาจจะเป็นการตัดทอนโอกาสในการแสดงศักยภาพของสหรัฐฯ ไปเสีย

ในช่วงหลายปีต่อมาภายหลังสงครามเย็นสิ้นสุดแนวคิดอำนาจละมุนของ Joseph Nye ถูกพูดถึงอย่างกว้างขวางทั้งในแวดวงการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและในหมู่ผู้มีอำนาจกำหนดและตัดสินใจเชิงนโยบาย การตีความแนวคิดอำนาจละมุนของ Nye จากงานเขียนขึ้น “Bound to Lead: The Changing Nature of American Power (1990)” เกิดขึ้นอย่างแพร่หลายเกินกว่าจะควบคุมได้ ทำให้เกิดความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนไปจากเจตนารมณ์ของ Nye ออกไปเนื่องจากงานเขียนขึ้นดังกล่าวเป็นเพียงการกล่าวถึงทรัพยากรอำนาจ (Power Resource) ในอีกรูปแบบหนึ่งเท่านั้น ไม่ได้มีการกำหนดขอบเขตของแนวคิดและคำนิยามที่ชัดเจน ต่อมาในปีค.ศ. 2004 Nye จึงพยายามปูทางแนวคิดเรื่องอำนาจละมุนผ่านงานเขียนเรื่อง “Soft Power: The Means to Success in World Politics” โดยการกำหนดคำนิยามของ “อำนาจละมุน” (Soft Power) ไว้ว่าเป็นความสามารถที่ทำให้ผู้อื่นมีความต้องการในผลลัพธ์ในแบบเดียวกับที่ผู้ใช้อำนาจต้องการ ตามทัศนะของ Nye มองว่ากลไกที่สำคัญในการใช้อำนาจละมุนคือการสร้างการโน้มน้าว (Persuasion) และความดึงดูดใจ (Attraction) ต่อผู้อื่น อีกทั้ง Nye ยังได้กำหนดเงื่อนไขของอำนาจละมุนไว้ว่าต้องเกิดขึ้นภายใต้ความดึงดูดใจที่เป็นนามธรรมแต่สามารถโน้มน้าวชักจูงให้ผู้อื่นคล้อยตามจุดประสงค์โดยปราศจากการข่มขู่หรือคุกคาม ดังนั้นใจความสำคัญของข้อเสนอ

ของ Nye ต่ออำนาจละมุนคือปัจจัยที่ก่อให้เกิดการดึงดูดไม่ใช่การข่มขู่หรือคุกคาม จากทัศนะดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างที่ชัดเจนระหว่างอำนาจกระด้าง (Hard Power) ว่าเป็นการใช้อำนาจผ่านการบังคับขู่เข็ญให้ผู้อื่นเปลี่ยนพฤติกรรม ในขณะที่อำนาจละมุน (Soft Power) เป็นการใช้อำนาจผ่านการโน้มน้าวอย่างแยบยลเพื่อให้ผู้อื่นเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม นอกจากนี้ Nye ยังอธิบายถึงแหล่งที่มาของอำนาจละมุนว่าเกิดจากการใช้ทรัพยากรทางอำนาจละมุน (Soft Power Resource) อันประกอบด้วยวัฒนธรรม อุดมการณ์ และชุดความคิด ในที่นี้ Nye ให้ความเห็นว่าการพัฒนาคือการปฏิบัติอันนำไปสู่การสร้างคุณค่าทางสังคม หากวัฒนธรรมภายในรัฐนั้นมีความสอดคล้องกับคุณค่าที่ถุกยึดถือว่าเป็นสากลเช่นคุณค่าด้านประชาธิปไตย คุณค่าด้านสิทธิมนุษยชนก็อาจทำให้รัฐนั้นมีศักยภาพที่จะใช้อำนาจละมุนต่อรัฐอื่นๆ ที่ยอมรับในคุณค่าดังกล่าวได้ โดย Nye ได้ยกเหตุการณ์ในอาร์เจนตินาช่วงปีค.ศ.1970 มาอธิบายถึงนโยบายสนับสนุนสิทธิมนุษยชนของสหรัฐอเมริกาที่ไม่ได้รับการยอมรับจากรัฐบาลทหาร แต่ภายหลังสองทศวรรษต่อมา กลุ่มลัทธิเปอรอน (Peronist) ที่สนับสนุนอุดมการณ์ประชาธิปไตยแบบอำนาจนิยมได้รับการปลดปล่อยตัวจากการถูกจำคุกและสามารถขึ้นเป็นรัฐบาลก็ได้หันมาให้การสนับสนุนนโยบายดังกล่าวของสหรัฐอเมริกา (Nye, 2005)

เนื่องด้วยแนวคิดอำนาจละมุนที่ถูกละทิ้งโดย Nye มีช่องโหว่ในการให้คำนิยามจนก่อให้เกิดความเข้าใจและการตีความในการนำไปใช้ที่ผิดจึงเกิดข้อวิพากษ์วิจารณ์จากนักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ในปีค.ศ.2011 Nye จึงเขียนหนังสือเรื่อง “The Future of Power (2011)” ขึ้นเพื่อขยายความในเชิงทฤษฎีและอุดช่องโหว่ที่มาจากคำวิจารณ์ที่เกิดขึ้น โดย Nye พยายามอธิบายและแก้ไขความเข้าใจที่ผิดพลาดเกี่ยวกับแนวคิดอำนาจละมุนที่มักถูกนำไปเชื่อมโยงกับนโยบายเชิงวัฒนธรรมด้วยการชี้ให้เห็นถึงมิติทางอำนาจที่ซับซ้อนมากยิ่งขึ้น Nye ได้เสนอในงานเขียนขึ้นดังกล่าวว่าเมื่อพิจารณาถึงองค์ประกอบของอำนาจละมุนแล้วไม่ควรพิจารณาเพียงแค่ทรัพยากรทางอำนาจอย่างเดียว (Power Resource) แต่ควรพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ในการใช้อำนาจ (Purpose) เครื่องมือและทรัพยากรแห่งอำนาจ (Means and Resources) ตัวแสดงในความสัมพันธ์เชิงอำนาจ (Actors in Power Relations) และขอบเขตในการใช้อำนาจ (Domains) นอกจากนี้ Nye ยังขยายความในประเด็นเรื่องคำนิยามของอำนาจด้วยการแบ่งนิยามออกเป็นสองแบบคือ คำนิยามตามทรัพยากรของอำนาจ (Power as Resource) และอำนาจตามผลลัพธ์ของพฤติกรรม (Power as Behavioral Outcomes) ซึ่ง Nye ได้ให้ความสำคัญกับคำนิยามของอำนาจตามผลลัพธ์ของพฤติกรรมมากกว่า โดย Nye ให้เหตุผลว่าทรัพยากรทางอำนาจนำไปสู่การเกิดอำนาจละมุน แต่ไม่ได้หมายความว่าผลลัพธ์ของพฤติกรรม

แบบใดก็ได้ที่จะนำไปสู่การเกิดอำนาจละมุน Nye เรียกการใช้กำลังบังคับขู่เข็ญหรือการกระทำอื่นใดที่กระทำผ่านวัตถุประสงค์ดังกล่าวว่าอำนาจแข็ง (Hard Power) ในขณะที่การโน้มน้าวชักจูงเป็นการใช้อำนาจละมุน (Soft Power) ในบางครั้งการใช้ทรัพยากรทางอำนาจแบบแข็งอาจนำไปสู่การเกิดอำนาจละมุนได้ในทางใดทางหนึ่ง ดังเช่นในปีค.ศ.2004 สหรัฐอเมริกาส่งกองทัพเรือเข้าไปช่วยเหลือเหตุสึนามิครั้งใหญ่ในประเทศอินโดนีเซีย ทำให้เกิดภาพลักษณ์ที่ดีและความนิยมต่อตัวสหรัฐฯ ที่มากขึ้นในอินโดนีเซีย (Parmar & Cox, 2010)

ข้อโต้แย้งและปัญหาของการพัฒนาแนวคิด

อำนาจละมุน (Soft Power) เป็นอีกหนึ่งแนวคิดที่ถูกวิพากษ์วิจารณ์เป็นอย่างมากโดยนักวิชาการในสาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศถึงกรอบแนวคิด (Conceptual Framework) ที่ใช้ในการศึกษาว่าไม่สามารถนำมาชี้วัดได้รัฐได้ประสบความสำเร็จในการใช้อำนาจละมุนเนื่องจากอำนาจในแบบดังกล่าวเป็นสิ่งที่จับต้องไม่ได้ (Intangible) ต่างจากอำนาจกระด้าง (Hard Power) อย่างกองทัพหรือเศรษฐกิจที่สามารถวัดเอาด้วยจำนวนหรือตัวเลข อย่างไรก็ตามย้อนกลับไปที่เจตนารมณ์เริ่มแรกของผู้ก่อสร้างสร้างตัวแนวคิดอย่าง Joseph Nye ที่ระบุว่าเดิมทีแล้ว Nye ต้องการกล่าวถึงทรัพยากรอำนาจอีกรูปแบบหนึ่งหรือที่เรียกว่าทรัพยากรอำนาจละมุน (Soft Power Resource) ของสหรัฐอเมริกาในการเมืองระหว่างประเทศที่นอกเหนือจากเศรษฐกิจและกองทัพซึ่งเป็นทรัพยากรอำนาจแบบกระด้าง (Hard Power Resource) แต่เพียงเท่านั้น ไม่ได้คาดคิดว่าแนวคิดดังกล่าวกลับถูกนำไปใช้ประโยชน์โดยผู้นำผ่านการดำเนินนโยบายต่างประเทศหรือแม้แต่ถูกพูดถึงเป็นวงกว้างโดยแวดวงการศึกษา สื่อ หรือแม้แต่สังคม (Nye, 2021)

ถึงแม้ว่าข้อเสนอเกี่ยวกับแนวคิดอำนาจละมุนของ Nye จะนำพาวงการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศให้เปิดกว้างไปสู่มิติทัศน์ทางอำนาจอีกรูปแบบหนึ่ง ที่เป็นอำนาจแบบไม่ต้องใช้กำลังความรุนแรงเข้าขู่เข็ญ แต่เป็นการโน้มน้าวหรือดึงดูดให้ผู้อื่นเปลี่ยนแปลงการรับรู้ ทัศนคติ ตลอดจนพฤติกรรมไปตามแบบที่ผู้ใช้อำนาจต้องการ ข้อเสนอแนะดังกล่าวของ Nye ดูเหมือนจะถูกเสนอขึ้นเพื่อนำมาใช้เป็นเครื่องมืออธิบายการดำเนินนโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯ และให้ความสำคัญไปยังทรัพยากรอำนาจมากจนเกินไปจนละเลยการอธิบายกลไกการเปลี่ยนแปลงไปสู่อำนาจ (Power Translation Mechanism) ไป อาจกล่าวได้ว่า Nye ได้ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนถึงข้อแตกต่างระหว่างอำนาจกระด้างและอำนาจละมุนไปแล้ว แต่ไม่ได้กล่าวถึงกลไกที่จะนำทรัพยากรทางอำนาจเหล่านั้นมาแปลงเป็นการใช้อำนาจที่แท้จริง และด้วยความที่ขาดแนวคิดในการอธิบายกลไกดังกล่าวนี้เอง การศึกษาอำนาจละมุนจึงเป็นเรื่องที่ยากเนื่องจากขาดกรอบแนวคิดมาใช้เป็น

แนวทางในการวิเคราะห์ จากการศึกษาของ Geun Lee ได้เสนอกรอบแนวคิดพื้นฐานเพื่อทำความเข้าใจอำนาจละมุนที่ไม่ใช่เพียงแค่การนำทรัพยากรทางอำนาจมาเชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์ในการดำเนินนโยบายของรัฐ แต่เป็นการพัฒนาแนวคิดอำนาจละมุนจากการใช้อำนาจในทางปฏิบัติผ่านการดำเนินนโยบายต่างประเทศของรัฐอย่างแท้จริง Lee ได้แบ่งแยกประเภทของอำนาจละมุนในทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศออกไปตามวัตถุประสงค์ในการดำเนินนโยบายของรัฐเป็น 5 รูปแบบ (Lee, n.d.) ได้แก่

1. อำนาจละมุนเพื่อส่งเสริมความมั่นคงจากภายนอก (Soft power to improve external security) การใช้อำนาจละมุนในรูปแบบดังกล่าวอาศัยการใช้ทรัพยากรทางอำนาจอย่างคำขวัญประจำชาติเพื่อใช้ปลุกเร้าหรือจูงใจ ข้อเสนอเชิงนโยบายและการทูตสาธารณะเพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดีในเวทีระหว่างประเทศ ดังเช่นการเพิ่มขึ้นทางอำนาจอย่างก้าวกระโดดของจีนในการเมืองโลก จีนมีการกำหนดสถานะและวางตำแหน่งของตัวเองในฐานะมหาอำนาจใหม่ที่ก้าวเข้ามาเป็นผู้เล่นในเวทีระหว่างประเทศอย่างสันติ (Peaceful rising) และพยายามสร้างความกลมเกลียวและพัฒนาไปด้วยกันระหว่างประชาคมโลก

2. อำนาจละมุนเพื่อให้ได้มาซึ่งการสนับสนุนการดำเนินนโยบายต่างประเทศและความมั่นคงจากรัฐอื่น (Soft power to mobilize other countries' supports for one's foreign and security policies) การใช้อำนาจละมุนในรูปแบบนี้มีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการก้าวขึ้นมาเป็นผู้นำในเวทีระหว่างประเทศเพื่อสร้างความชอบธรรมอันจะนำไปสู่การได้รับการสนับสนุนจากประชาคมระหว่างประเทศ เว้นเสียแต่ว่าการดำเนินนโยบายบางอย่างของรัฐจะตั้งอยู่บนหลักการความถูกต้องอยู่แล้ว แต่กรณีดังกล่าวเกิดขึ้นไม่บ่อยนักสำหรับรัฐมหาอำนาจ เพราะฉะนั้นการใช้อำนาจละมุนในรูปแบบดังกล่าวจึงมีความจำเป็นในการสร้างความชอบธรรมเพื่อให้ได้รับการยอมรับ ดังจะเห็นได้จากกรณีของการเข้าไปมีส่วนร่วมของสหรัฐในสงครามต่อต้านการก่อการร้ายในอิรัก

3. อำนาจละมุนเพื่อโน้มน้าวชักจูงการรับรู้และความชื่นชอบของรัฐอื่น (Soft power to manipulate other countries' way of thinking and preferences) การใช้อำนาจละมุนในรูปแบบนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปลี่ยนแปลงการรับรู้ ความชื่นชอบ หรือพฤติกรรมของรัฐอื่นผ่านการใช้อุดมการณ์บางอย่าง ดังเช่นการแผ่ขยายของแนวคิดเสรีนิยมใหม่ (Neoliberalism) ที่ผลักดันโดยสหรัฐโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้รัฐอื่นๆ ยึดถืออุดมการณ์ในแบบเดียวกัน

4. อำนาจละมุนเพื่อคงไว้ซึ่งเอกภาพภายในประชาคมระหว่างประเทศ (Soft power to maintain unity of a community of countries) การใช้อำนาจละมุนในรูปแบบนี้ให้ความสำคัญไป

ที่การคงไว้ความเป็นเอกภาพภายในประชาคม การใช้อำนาจจะมุนด้วยวัตถุประสงค์ดังกล่าวจะก่อให้เกิดประโยชน์ในระยะยาวเนื่องจากไม่จำเป็นต้องใช้สรรพกำลังทางกองทัพ งบประมาณที่ต้องใช้อาจน้อยกว่าแต่มีประสิทธิภาพมากกว่า ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนจากการใช้อำนาจรูปแบบนี้คือความพยายามรักษาเอกภาพในเชิงนโยบายและการตัดสินใจร่วมกันของสหภาพยุโรป

5. อำนาจละมุนเพื่อสร้างความเห็นชอบและการสนับสนุนต่อการดำเนินงานของรัฐบาล

(Soft power to increase approval rating of a leader or domestic support of a government) การใช้อำนาจในรูปแบบนี้เป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีต่อการดำเนินงานของรัฐบาล เพื่อสร้างความเห็นชอบและการสนับสนุนจากภาคประชาสังคม

Lee เสนอต่อว่าเมื่อนำทรัพยากรทางอำนาจผ่านกลไกอื่นจะนำไปสู่การใช้อำนาจละมุน ผู้ใช้อำนาจจำเป็นต้องกำหนดวัตถุประสงค์การในการใช้อำนาจว่าต้องการเปลี่ยนแปลงการรับรู้หรือพฤติกรรมของผู้ถูกใช้อำนาจไปในทิศทางใด การนำทรัพยากรอำนาจละมุนมาใช้อาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการรับรู้ของผู้ถูกใช้อำนาจ อาจก่อให้เกิดได้ทั้งความน่าดึงดูด หรือความหวาดกลัวภายในระยะเวลาอันสั้น การใช้อำนาจละมุนภายในระยะเวลาอันสั้นนี้เองจะทำให้เกิดสามัญสำนึก (Common sense) หรือ อุปนิสัย (Habits) เมื่อเกิดสองสิ่งนี้ขึ้นต่อผู้ถูกใช้อำนาจแล้ว การใช้อำนาจละมุนจากผู้ใช้อำนาจมักจะเกิดผลลัพธ์ในระยะยาว ส่วนการใช้อำนาจละมุนในระยะยาวนั้นอาศัยกระบวนการที่ซับซ้อนอย่าง การจัดตั้งสถาบัน (Institutionalization) การตั้งมาตรฐานในระดับรัฐและระดับโลก (Global or National standard setting)

อย่างไรก็ตามการใช้อำนาจละมุนในระยะเวลาสั้นจะประสบผลสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อผู้ถูกใช้อำนาจเกิดความรู้สึกหวั่นเกรง หรือถูกดึงดูดจากการใช้ทรัพยากรของผู้ใช้อำนาจ ถึงอย่างนั้น Lee ได้มีการตั้งข้อสังเกตว่าหากการใช้ทรัพยากรอำนาจละมุนก่อให้เกิดความรู้สึกเกรงกลัวจากผู้ใช้อำนาจ นั้นหมายความว่า การใช้ทรัพยากรอำนาจละมุนอาจไม่ได้ก่อให้เกิดอำนาจละมุนเสมอไป อาจก่อให้เกิดการใช้อำนาจในเชิงข่มขู่ (Coercive power) ได้เช่นกัน แต่เมื่อใดก็ตามที่ทรัพยากรอำนาจละมุนก่อให้เกิดความรู้สึกเคารพ ความดึงดูด หรือความรู้สึกปลอดภัย การใช้ทรัพยากรอำนาจนั้นก็จะก่อให้เกิดอำนาจในการโน้มน้าว (Co-optive power) ดังนั้นแล้วการใช้อำนาจละมุนที่สำเร็จจำเป็นต้องใช้อำนาจในการโน้มน้าวในระยะยาวเพื่อสร้างวิธีการคิดและอุปนิสัยต่อผู้ถูกใช้อำนาจ

1. Application of Soft Resources → Fear → Coercive power (might cause resistance from recipient)
2. Application of Soft Resources → Attractiveness, Comfort, Safety, Respect → Co-optive power
3. Application of Soft Resources (Theories, Interpretative framework) → New way of perceiving and processing → Co-optive power
4. Socialization of the co-optive power in the recipients → Long term Soft power in the

ภาพประกอบ 3 แสดงกรอบแนวคิดการใช้อำนาจละมุนของ Geun Lee

ที่มา: “A Theory of Soft Power and Korea’s Soft Power Strategy,” โดย Geun Lee, (nd), Seoul National University.

ต่อมานักวิชาการชาวเยอรมันอย่าง Ivan Bakalov พยายามพัฒนากลอบแนวคิดให้เป็นระบบมากยิ่งขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษา เช่นเดียวกับกับนักวิชาการคนอื่น ๆ Bakalov มองว่าแทนที่จะหยิบยกกรอบแนวคิดมาจำกัดแนวทางในการศึกษา การยอมรับเอาแนวทางแบบสหวิทยาการ (Interdisciplinary) มาใช้จะชี้ให้เห็นแนวทางที่หลากหลายมากกว่าในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ นอกจากนี้ Bakalov ยังชี้ให้เห็นถึงปัญหาในการพัฒนาแนวคิดอำนาจละมุนอยู่ 3 ประการ ได้แก่

ประการแรกคือความแตกต่าง (Differentiation) กล่าวคือความไม่ชัดเจนในการแบ่งแยกความแตกต่างระหว่างอำนาจละมุน (Soft Power) และอำนาจกระด้าง (Hard Power) ถึงแม้ว่าในทางทฤษฎี Nye จะกล่าวถึงคุณลักษณะที่แยกอำนาจทั้งสองประเภทไว้อย่างชัดเจน แต่ในทางปฏิบัติ Bakalov มองว่ามีการซ้อนทับกันระหว่างพื้นที่ของอำนาจละมุนและอำนาจกระด้างในแง่ที่บางครั้งทรัพยากรอำนาจที่จับต้องได้ (Tangible) ก็อาจนำมาได้ทั้งอำนาจละมุนและอำนาจกระด้างได้เช่นเดียวกัน

ประการที่สองคือหน่วยการวิเคราะห์ (Unit-of-analysis) ในที่นี้ Bakalov มองว่าความเป็นแนวคิดของอำนาจละมุนอาจจะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนากลอบที่จะใช้เป็นแนวทางใน

การศึกษา เนื่องจากโครงสร้างและตัวแสดงที่ซับซ้อนในการเมืองระหว่างประเทศจึงทำให้เป็นเรื่องยากที่จะระบุว่าอำนาจละมุนเป็นของหน่วยใดในการวิเคราะห์

ประการที่สามคือข้อจำกัด (Fixity) ของแนวคิด ที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐเป็นหลัก ข้อจำกัดดังกล่าวทำให้การศึกษาอำนาจละมุนละเลยที่จะพิจารณาตัวแสดงอื่นๆ ในการเมืองระหว่างประเทศไป (Bakalov, 2019)

อย่างไรก็ตามเมื่อศึกษาองค์ประกอบของอำนาจละมุนแล้วไม่ควรพิจารณาเพียงแค่ทรัพยากรทางอำนาจอย่างเดียว (Power Resource) แต่ควรพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ในการใช้อำนาจ (Purpose) เครื่องมือและทรัพยากรแห่งอำนาจ (Means and Resources) ตัวแสดงในความสัมพันธ์เชิงอำนาจ (Actors in Power Relations) และบริบทในการใช้อำนาจ (Domains) ไปพร้อมๆ กัน

บทที่ 3

ภูมิหลังของแผนการมาร์แชล

ภายหลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ภูมิภาคยุโรปได้รับความเสียหายอย่างมากจากการเข้าร่วมสงครามโดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การฟื้นตัวของบรรดาประเทศในยุโรปจำเป็นต้องพึ่งพาความช่วยเหลือสหรัฐฯ ในฐานะมหาอำนาจนำในช่วงเวลาดังกล่าว ประกอบกับการเผชิญหน้ากับการแผ่ขยายอิทธิพลคอมมิวนิสต์อันเป็นภัยคุกคามทั้งภายในและภายนอกต่อยุโรปช่วงสงครามเย็น แผนการมาร์แชลจึงถูกริเริ่มขึ้นผ่านสุนทรพจน์ของ George C. Marshall รัฐมนตรีกระทรวงต่างประเทศสหรัฐฯ ที่กล่าวเมื่อวันที่ 5 มิถุนายน ค.ศ.1947 ในพิธีการมอบปริญญาบัตร ณ มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด โดยมีใจความสำคัญเกี่ยวกับแผนการดำเนินนโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯ เพื่อให้ความช่วยเหลือในการฟื้นฟูสภาพเศรษฐกิจและสังคมภายในยุโรปตะวันตก ในช่วงเวลาดังกล่าวสหรัฐฯ ตระหนักเป็นอย่างดีถึงอิทธิพลของคอมมิวนิสต์ที่เริ่มเข้าปกคลุมภูมิภาคยุโรป หนึ่งในนโยบายที่สามารถต่อต้านการแผ่ขยายของอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ที่สหรัฐฯ มองเป็นภัยคุกคามคือการเข้าให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจ เมื่อรัฐในยุโรปนั้นอับแนวทางการฟื้นฟูเศรษฐกิจแบบทุนนิยมของสหรัฐฯ แล้วจะทำให้รัฐเหล่านั้นนั้นเกิดทัศนคติที่ต่อต้านระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมที่เติบโตได้ยาก แผนการมาร์แชลมีผลบังคับใช้ภายหลังการอนุมัติจากรัฐสภาภายใต้พระราชบัญญัติความร่วมมือทางเศรษฐกิจ (Economic Cooperation Act) ในเดือนมีนาคม ค.ศ.1948 ที่ทุ่มงบประมาณราว 12 พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ เพื่อให้ความช่วยเหลือในการฟื้นฟูอุตสาหกรรมและการลงทุนภายในภูมิภาค

อย่างไรก็ตามการให้ความช่วยเหลือของสหรัฐฯไม่เพียงแต่ช่วยให้ยุโรปสามารถฟื้นตัวจากผลกระทบเมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 เพียงอย่างเดียว แต่สร้างผลประโยชน์ต่อสหรัฐฯ ในแง่ของการส่งออกสินค้าและบริการไปยังยุโรป ด้วยการลงทุนจากสหรัฐฯ ที่หลั่งไหลเข้าไปยังยุโรปประกอบกับการฟื้นฟูอุตสาหกรรมภายในภูมิภาคเป็นตลาดการส่งออกขนาดใหญ่ที่ทำให้สหรัฐฯ พลอยได้ผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจตามไปด้วย ถึงแม้ว่าแรกเริ่มเดิมทีแผนการมาร์แชลจะมีวัตถุประสงค์ในการดำเนินนโยบายที่มุ่งเน้นไปยังภูมิภาคยุโรปตะวันตก หรือเป็นที่รู้จักในชื่อโครงการฟื้นฟูยุโรป (The European Recovery Program: ERP) ซึ่งเป็นโครงการให้ความช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเยอรมนีตะวันตก เป็นที่ยอมรับในเวลาต่อมาว่าแผนการมาร์แชลของสหรัฐฯ ประสบความสำเร็จในฐานะเครื่องมือต่อต้านอิทธิพลคอมมิวนิสต์และเป็นการให้ความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมไปในเวลาเดียวกัน จนกระทั่งแผนการมาร์แชลกลายมาเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินนโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯ รวมทั้งถูกหยิบยกมาใช้กล่าวถึง

โครงการให้ความช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจและการต่างประเทศของสหรัฐฯ ในหลายทศวรรษต่อมา (Office of The Historian, nd-a)

การให้ความช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจจากสหรัฐฯ เริ่มเข้ามาสู่ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเริ่มต้นจากประเทศอย่างอินโดนีเซีย ไทย พม่า ฟิลิปปินส์ รวมถึงประเทศในแถบอินโดจีนอื่นๆ ภายหลังจากสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ในมุมมองของสหรัฐฯ แล้ว ประเทศเหล่านี้ได้รับความเสียหายอยู่บ้างภายหลังจากการเข้ายึดครองของกองทัพจักรวรรดิญี่ปุ่นจากการใช้ทรัพยากรภายในประเทศเพื่อรองรับการเข้ามาของกองทัพผ่านการสร้างโครงสร้างพื้นฐานเพื่อวัตถุประสงค์ทางกองทัพ เว้นแต่ประเทศไทยที่ไม่ได้ตกอยู่ภายใต้อำนาจของญี่ปุ่นอย่างสมบูรณ์แต่ถึงกระนั้นก็ได้ได้รับความเสียหายอยู่บ้าง เพียงแต่อยู่ในขอบเขตที่น้อยเมื่อเทียบกับประเทศใกล้เคียงในภูมิภาคอินโดจีน การให้ความช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจและความมั่นคงของสหรัฐฯ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แตกต่างจากการให้ความช่วยเหลือในภูมิภาคยุโรป เดิมทีแล้วสหรัฐฯ เลือกลงนามมีบทบาทเพียงบางเรื่องที่สำคัญต่อผลประโยชน์แห่งชาติเท่านั้น ดังเช่นการที่สหรัฐฯ เข้ามาสนับสนุนการประกาศเอกราชของอินโดนีเซียจากเจ้าอาณานิคมอย่างเนเธอร์แลนด์ ภายใต้อาณัติช่วยเหลือของกรมความร่วมมือทางเศรษฐกิจของสหรัฐฯ (Economic Cooperation Administration: ECA) ผ่านวิธีการหลากหลายรูปแบบเช่นการกีดกันทางเศรษฐกิจต่อรัฐบาลเนเธอร์แลนด์ (Hancock, 1973) ตลอดจนการช่วยเหลือจากรัฐบาลเนเธอร์แลนด์รองรับการประกาศเอกราชของอินโดนีเซีย

การเข้ามามีบทบาทของสหรัฐฯ จึงถูกชี้ชวนให้พิจารณาถึงผลประโยชน์ของสหรัฐฯ ที่มีต่อภูมิภาค ดังที่นักวิชาการหลายคนตั้งข้อสังเกตว่าการแสวงหาผลประโยชน์ในภูมิภาคนี้ของสหรัฐฯ ยังไม่ชัดเจนมากนักภายหลังจากสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่สหรัฐฯ สามารถป้องปรามการแผ่ขยายอิทธิพลของจักรวรรดิญี่ปุ่นได้สำเร็จ ในขณะที่เดียวกันไทยเองก็แสดงความต้องการรับการสนับสนุนด้านกองทัพและเศรษฐกิจจากสหรัฐฯ ด้วยเช่นกัน เมื่อครั้งรัฐบาลถวัลย์เคยมีการร้องขอความช่วยเหลือด้านอาวุธยุทโธปกรณ์และการฝึกซ้อมจากสหรัฐฯ เรื่อยมาจนถึงรัฐบาลจอมพล ป. แต่ถูกปฏิเสธจากฝ่ายสหรัฐฯ ทุกครั้งเนื่องจากการให้ความช่วยเหลือในระดับระหว่างประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นความมั่นคงจำเป็นต้องผ่านการอภิปรายอย่างละเอียดในสภาองเกรสเสียก่อน ถึงแม้ว่าการพิจารณาให้ความช่วยเหลือต่อไทยเกิดขึ้นในช่วงการดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีวาระที่ 2 ของ Harry Truman ภายหลังจาก Edwin McMasters Stanton เอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ประจำประเทศไทยได้เสนอแนะแนวทางการดำเนินนโยบายต่อรัฐบาลในวอชิงตันเรื่องให้ความช่วยเหลือ

ต่อไทยแต่ไม่ได้นำไปสู่การตัดสินใจใดๆ เนื่องจากสหรัฐฯ มองว่าไทยมีความสำคัญทางยุทธศาสตร์ต่อสหรัฐฯ น้อยมาก

จนกระทั่งในปี ค.ศ.1950 สหรัฐฯ ได้แต่งตั้ง Phillip C. Jessup เป็นเอกอัครราชทูตเฉพาะกิจเข้ามาในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพื่อสำรวจและวิเคราะห์สภาพเศรษฐกิจและความเข้มแข็งของกองทัพในแต่ละประเทศตลอดจนภัยคุกคามจากคอมมิวนิสต์และรายงานต่อรัฐบาลสหรัฐฯ ผลประโยชน์ของสหรัฐฯ ต่อภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เริ่มชัดเจนและเป็นความท้าทายประการสำคัญต่อสหรัฐฯ ที่ไม่ใช่เพียงการป้องกันการขยายอิทธิพลของอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ แต่เป็นการสร้างหลักประกันความมั่นคงทางการเมืองและเศรษฐกิจต่อบรรดาประเทศในภูมิภาคให้มีความปลอดภัยมากเพียงพอในการต่อต้านภัยคอมมิวนิสต์ จากการประเมินโดยภาพรวมของสหรัฐฯ แล้ว ประเทศในภูมิภาคดังกล่าวประสบปัญหาที่ใกล้เคียงกันคือการขาดเสถียรภาพทางการเมืองและสภาพเศรษฐกิจที่เติบโตล่าช้า สามในสี่ของประชากรประกอบอาชีพเกษตรกรรม อาจกล่าวได้ว่าเศรษฐกิจภายในภูมิภาคพึ่งพาการส่งออกสินค้าจำพวกข้าว ยางพารา อ้อย และดีบุกเป็นหลัก (Price, 1955)

ในเดือนพฤษภาคมปี ค.ศ.1949 Phillip C. Jessup ได้เสนอแนะแนวทางการดำเนินนโยบายต่อภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ใจความสำคัญว่า

“การให้ความช่วยเหลือเพื่อพัฒนาเสถียรภาพด้านการเมือง เศรษฐกิจ และกองทัพจากชาติตะวันตกสู่ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นสิ่งสำคัญที่ไม่อาจละเลย เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการสี่เสา การสนับสนุนด้านการศึกษา การแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกองทัพแล้วแต่เป็นเรื่องจำเป็นทั้งสิ้น” (Department of State as cited in Chinwanno, 2021)

ถึงอย่างนั้นข้อเสนอแนวดังกล่าวของ Jessup ก็ไม่ได้รับความสนใจมากนักจนกระทั่งช่วงปลาย ค.ศ.1949 เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญเกี่ยวกับการดำเนินนโยบายต่างประเทศสหรัฐฯ ต่อภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ภายหลังจากวันที่ 28 ธันวาคม ค.ศ.1949 สภาความมั่นคงแห่งชาติสหรัฐฯ ได้อภิปรายถึงสถานการณ์ความตึงเครียดจากภัยคุกคามคอมมิวนิสต์ภายในภูมิภาค โดยมีการกล่าวอ้างถึงทฤษฎีโดมิโน (Domino Theory) ที่อธิบายถึงการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ภายในภูมิภาคเอเชีย ข้อกังวลดังกล่าวเริ่มต้นจากชัยชนะของฝ่ายคอมมิวนิสต์ในจีน เกาหลีเหนือ เวียดนาม และลาวจนมีการคาดการณ์ว่าโดมิโนตัวต่อไปอาจจะเป็นไทย หรือประเทศอื่นๆ ภายในภูมิภาค

“การขยายตัวและชัยชนะของลัทธิคอมมิวนิสต์ในจีนคือสัญญาณความเพริ่งพรั้วที่น่ากังวลของ
สหรัฐฯ

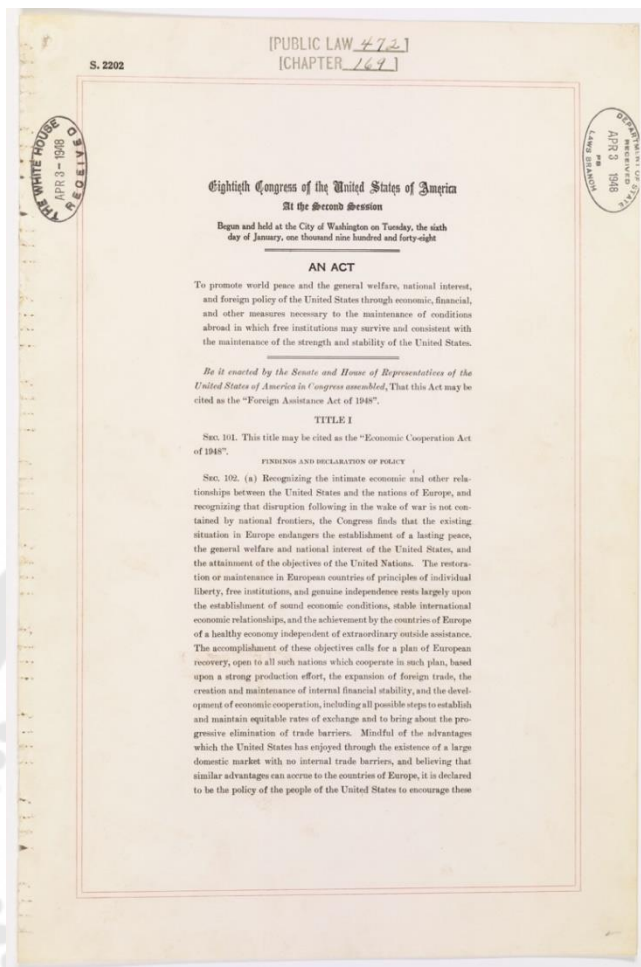
หากสหรัฐฯปล่อยให้เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต้องตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของคอมมิวนิสต์ได้สำเร็จ
ผลกระทบที่ตามมาอาจส่งผลถึงภูมิภาคตะวันออกเฉียงและออสเตรเลียในที่สุด” (Pentagon
Papers as cited in Chinwanno, 2021)

ภายหลังการอภิปรายของสภาความมั่นคงแห่งชาติสหรัฐฯ ประธานาธิบดี Truman ได้เห็นชอบและ
ลงนามรับรองให้สหรัฐฯ เข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจ การเมืองและกองทัพภายใน
ภูมิภาคเอเชียภายในวันที่ 30 ธันวาคมปีเดียวกัน ตามเอกสารของสภาความมั่นคงแห่งชาติฉบับที่
48/2 มีการระบุวัตถุประสงค์ทางความมั่นคงของสหรัฐฯ ไว้อย่างชัดเจนว่าสหรัฐฯ ต้องการพัฒนา
ศักยภาพทางกองทัพแก่ประเทศพันธมิตร (Non-Communist nation) ในภูมิภาคเอเชียเพื่อป้องกัน
การรุกรานของภัยคอมมิวนิสต์ นับเป็นจุดเริ่มต้นของการดำเนินนโยบายกักกัน (Containment
Policy) การแผ่ขยายอำนาจของสหภาพโซเวียตในภูมิภาคเอเชีย

จากการถูกมอบหมายของ Jessup ให้เดินทางไปยังภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และ
เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพื่อทำการประเมินสภาพเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของบรรดา
ประเทศในภูมิภาคและรายงานไปยังรัฐบาลสหรัฐฯ เพื่อปรับทิศทางการดำเนินนโยบายและการให้
ความช่วยเหลือทางกองทัพและเศรษฐกิจได้อย่างเหมาะสม ระหว่างวันที่ 13-15 กุมภาพันธ์
ค.ศ.1950 Jessup ได้นั่งเป็นประธานในที่ประชุมนักการทูตที่ถูกส่งมาประจำในภูมิภาคเอเชีย
ตะวันออกเฉียงใต้เพื่อหารือเกี่ยวกับการดำเนินนโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯต่อภูมิภาคเอเชีย
ตะวันออกเฉียงใต้ ภายหลังได้ข้อสรุปสหรัฐฯ มีการประกาศแนวทางการดำเนินนโยบาย
ต่างประเทศโดย Dean Archeson รัฐมนตรีต่างประเทศสหรัฐฯ เมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ปีเดียวกัน
ว่าสหรัฐฯ ต้องเตรียมพร้อมรับมือกับความเป็นไปได้จากภัยคอมมิวนิสต์ทุกรูปแบบ และ
ขณะเดียวกันสหรัฐฯ ต้องเสริมความศักยภาพทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และข่าวสารให้
เป็นไปตามแบบวิถีประชาธิปไตยแก่ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตามมาด้วยการส่งคณะทูต
พิเศษนำโดย Robert Allen Griffin เข้ามาเพื่อดูแลภารกิจด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก ในเวลาเดียวกัน
Archeson พยายามสื่อสารต่อประชาชนในภูมิภาคว่าคอมมิวนิสต์คือภัยคุกคามต่อเสรีภาพและ
การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การสกัดกั้นการขยายตัวของคอมมิวนิสต์จึงเป็นพันธกิจผูกพันต่อ
สหรัฐฯ เพื่อสนับสนุนประเทศโลกเสรีให้ยืนหยัดต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ ความพยายามดังกล่าว
ของ Archeson ตอกย้ำต่อหลักการทรูแมน (Truman Doctrine) ของสหรัฐฯ ในการให้ความ
ช่วยเหลือแก่ประเทศที่ถูกภัยคอมมิวนิสต์คุกคาม แต่เดิมแล้วความช่วยเหลือด้านอาวุธยุทธโ

ปกครองและการเงินเคยถูกมอบให้กรีซและตุรกีเพื่อป้องกันไม่ให้ทั้งสองประเทศตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสหรัฐภาพโซเวียต จนกระทั่งในวันที่ 10 มีนาคม ค.ศ. 1950 ประธานาธิบดี Truman ได้รับรองงบประมาณทางกลาโหมตามพระราชบัญญัติความช่วยเหลือทางกองทัพร่วมกันปี ค.ศ. 1949 (Mutual Defense Assistance Act of 1949) ซึ่งถือเป็นกฎหมายว่าด้วยการให้ความช่วยเหลือทางกองทัพในระดับระหว่างประเทศของสหรัฐฯ ฉบับแรกในช่วงสงครามเย็น งบประมาณราว 75 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ถูกจัดสรรไปยังพื้นที่อาณานิคมจีน 10 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ถูกจัดสรรมายังไทย และอีกราว 15 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ถูกจัดสรรไปยังประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคอินโดจีน มีการเน้นย้ำว่าไทยคือจุดยุทธศาสตร์สำคัญทางภูมิรัฐศาสตร์ต่อสหรัฐฯ ในฐานะแผ่นดินหลัก (Mainland) ของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่จะใช้เป็นฐานที่มั่นในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ ครั้งหนึ่ง Archeson เคยเสนอแนะต่อ Truman ว่า

“หากสหรัฐฯ สูญเสียประเทศไทยให้แก่ฝ่ายคอมมิวนิสต์แล้ว มีความเป็นไปได้ว่าคอมมิวนิสต์อาจแผ่ขยายไปยังมาเลเซียได้ต่อไป เช่นเดียวกับกับเกาหลีและอินเดียนที่หากสหรัฐฯ สูญเสียไปแล้วจะไม่มีพันธมิตรที่ตั้งอยู่บนแผ่นดินหลักเลย (Asian Mainland) ยิ่งไปกว่านั้นสหรัฐฯ อาจสูญเสียแหล่งทรัพยากรสำคัญอย่างโลหะทั้งสแตน ดีบุก ยางพารา ซึ่งเกี่ยวเนื่องโดยตรงต่อผลประโยชน์ทางความมั่นคง การให้ความช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจและกองทัพแก่ประเทศไทยจึงเป็นเรื่องสำคัญ” (USNA as cited in Chinwanno, 2021)

ภาพประกอบ 4 แสดงพระราชบัญญัติความร่วมมือทางเศรษฐกิจ (Economic Cooperation Act) ของสหรัฐอเมริกา

ที่มา: “Marshall Plan (1948),” โดย The U.S. National Archives and Records Administration, 2022, <https://www.archives.gov/milestone-documents/marshall-plan>.

ความร่วมมือทางกองทัพและเศรษฐกิจระหว่างสหรัฐฯกับไทย

ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและการทหารระหว่างสหรัฐอเมริกาและไทยได้พัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็วนับตั้งแต่ปีค.ศ. 1950 ถึงแม้จะมีช่วงเวลาแห่งความตึงเครียดภายหลังเหตุการณ์รัฐประหารในไทยในปีค.ศ. 1947 และการกลับมาที่มีอำนาจของจอมพล ป. ครั้งที่ 2 ช่วงเวลาดังกล่าวสหรัฐฯ มีความกังวลเป็นอย่างมากเกี่ยวกับการขยายอิทธิพลของคอมมิวนิสต์และเหตุการณ์ความไม่สงบภายในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ภายหลังการมอบหมายให้ Phillip C. Jessup เอกอัครราชทูตเฉพาะกิจให้เข้าสำรวจปัญหาและความต้องการของประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคนี้เพื่อนำกลับไปพิจารณา

ถึงแนวทางการดำเนินนโยบายเพื่อเสริมสร้างความแข็งแกร่งทั้งทางเศรษฐกิจและการทหาร หลังจากการสำรวจเบื้องต้นในต้นปีค.ศ.1950 คณะทูตกริฟฟิน (Griffin Mission) ได้เดินทางมาถึงในเดือนเมษายนปีค.ศ.1950 เพื่อศึกษาความต้องการทางเศรษฐกิจของไทยอย่างละเอียดมากขึ้น ไทยได้รับเอาแนวคิดการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมโดยเปิดรับการลงทุนจากภาคเอกชนมากขึ้น นำไปสู่การลงทุนในความตกลงระหว่างไทยกับสหรัฐฯ อยู่ 3 ฉบับ ได้แก่ ความตกลงทางการศึกษาและวัฒนธรรม (ภายในเดือนกันยายนเกิดโครงการแลกเปลี่ยนการศึกษา Fulbright ในปีเดียวกัน) ความตกลงร่วมมือทางเศรษฐกิจและวิทยาการ และความตกลงการช่วยเหลือทางกองทัพ ท่ามกลางเหตุการณ์การบุกเกาหลีใต้โดยเกาหลีเหนือในเดือนมิถุนายน ค.ศ.1950 ไทยและสหรัฐฯ ได้เร่งกระชับความสัมพันธ์ทางการทหารซึ่งยังคงดำเนินมาจนถึงปัจจุบัน

นับตั้งแต่สิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สองจนถึงปีค.ศ.1950 นโยบายต่างประเทศของไทย ตั้งอยู่บนหลักการทูตที่ไม่โน้มเอียงไปทางฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมากจนเกินไป ถึงแม้ว่าไทยจะมีความใกล้ชิดกับอังกฤษในด้านการค้า แต่ก็คัดค้านข้อเสนอของลอนดอนในการพัฒนาร่วมมือทางกองทัพให้แน่นแฟ้นขึ้น ไทยให้การสนับสนุนทางการทูตกับฝรั่งเศสแต่ก็มีส่วนรู้เห็นต่อการก่อกบฏเพื่อปลดแอกไปสู่เอกราชจากฝรั่งเศสในภูมิภาคอินโดจีน ไทยขอรับความช่วยเหลือและการสนับสนุนทางด้านเศรษฐกิจจากสหรัฐฯ แต่ก็ยังคงพยายามรักษาความสัมพันธ์ที่ดีต่อสหภาพโซเวียตเอาไว้ การดำเนินนโยบายเช่นนี้ Edwin McMasters Stanton เคยอธิบายไว้ว่าเป็นการวิ่งไปกับกระต่ายและล่าสัตว์กับหมาล่าเนื้อ" (run with the hare and hunt with the hounds) เห็นได้ชัดว่าการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. สามารถโลดแล่นไปกับกระต่ายแต่จอมพล ป. ก็มองเห็นถึงประโยชน์มากมายจากการช่วยหมาล่าเนื้อจับกระต่าย (Fineman, 1997) อย่างไรก็ตามในปีค.ศ.1948-1949 การดำเนินนโยบายต่างประเทศของจอมพล ป. ได้นำพาไทยขยับเข้าใกล้ชาติตะวันตกมากขึ้น จนกระทั่งภายหลังปีค.ศ.1950 จอมพล ป. ได้ตัดสินใจอย่างเด็ดขาดที่จะละทิ้งนโยบายสายกลางที่ตั้งมั่นไว้ตั้งแต่ห้าปีก่อนหน้านี้ การตัดสินใจครั้งดังกล่าวไม่เพียงแต่วางตำแหน่งให้ไทยให้อยู่เคียงข้างสหรัฐฯ อย่างมั่นคง แต่ยังตั้งไทยให้เป็นปรปักษ์ต่อสหภาพโซเวียตและจีนแผ่นดินใหญ่อย่างเปิดเผย เหตุผลสำคัญที่ทำให้จอมพล ป. เปลี่ยนข้างมาสนับสนุนอเมริกาคือความหวังในการได้รับความช่วยเหลือทางทหารและเศรษฐกิจอย่างการส่งออกและการผ่อนปรนทางการค้าต่อไทย (Fineman, 1997)

ไม่นานภายหลังจากสงครามเกาหลีเริ่มต้นขึ้น รัฐบาลจอมพล ป. ประกาศสนับสนุนความพยายามของสหประชาชาติในการขับไล่กองกำลังเกาหลีเหนือ โดยการส่งทหารไทย 4,000 นาย

เข้าร่วมรบภายใต้การนำของสหประชาชาติ หนึ่งเดือนให้หลังจากข้อตกลงความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจฉุกเฉินนาม ข้อตกลงความช่วยเหลือทางทหารก็ถูกลงนามเช่นกัน ซึ่งสหรัฐฯจะเร่งรัดจัดหาอุปกรณ์และการฝึกอบรมให้กับกองทัพไทย ภายใต้ข้อตกลงความช่วยเหลือทางทหาร คณะทูตทหารสหรัฐอเมริกาถูกจัดตั้งขึ้นในกรุงเทพมหานคร ซึ่งต่อมาเรียกว่า คณะทูตทหารสหรัฐฯ-ไทย (JUSMAG) เพื่อบรรลุเป้าหมายทางเศรษฐกิจและความมั่นคง โครงการสร้างระบบขนส่งภาคพื้นดินระหว่างกรุงเทพฯ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้เริ่มต้นในปี ค.ศ. 1954 ภายใต้โครงการความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจ ตามข้อตกลงเจนีวาที่ฝรั่งเศสถอนตัวออกจากอินโดจีนและก่อตั้งรัฐเวียดนามเหนือและเวียดนามใต้ โครงการก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกสนับสนุนทางทหารถูกริเริ่มขึ้นในปี ค.ศ. 1955 ภายใต้การบริหารของสำนักงานควบคุมการก่อสร้าง (OICC) ซึ่งนำโดยบุคลากรของกองทัพเรือสหรัฐฯ โครงการนี้มีพนักงานประมาณหนึ่งร้อยคน โดยสองในสามเป็นชาวไทยและส่วนที่เหลือเป็นพลเรือนสหรัฐฯ การก่อสร้างทางทหารของสหรัฐฯ ในไทยแบ่งออกเป็นสองช่วงเวลาที่สำคัญถึงการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ความมั่นคงระหว่างปี ค.ศ. 1955 ถึง ค.ศ. 1975 ช่วงแรกตั้งแต่ปี ค.ศ. 1955 ถึงประมาณปี ค.ศ. 1963 มีโครงการมูลค่ากว่า 18 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ในการปรับปรุงสนามบิน การติดตั้งเครือข่ายการสื่อสารทางทหารระหว่างกรุงเทพมหานครและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และการก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกที่ฐานทัพเรือสัตหีบบนชายฝั่งตะวันออกของอ่าวไทย นอกจากนี้ หน่วยซีบีของกองทัพเรือสหรัฐฯ ยังได้สร้างถนนเพื่อเชื่อมระหว่างสัตหีบกับโคราช ซึ่งเป็นทางเข้าสู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยไม่ต้องผ่านกรุงเทพมหานคร ช่วงที่สองของโครงการก่อสร้างทางทหารเริ่มขึ้นหลังจากวิกฤตในลาวในปี ค.ศ. 1960-ค.ศ. 1961 และการเริ่มต้นการสร้างฐานทัพของสหรัฐฯ ในเวียดนามใต้ในต้นปี ค.ศ. 1962 ในลาวเกิดสงครามกลางเมืองระหว่างฝ่ายซ้ายและฝ่ายขวาซึ่งได้รับการสนับสนุนจากเวียดนามเหนือและไทยตามลำดับ สงครามนี้สิ้นสุดลงที่การประชุมเจนีวาในเดือนกรกฎาคม 1962 ซึ่งได้จัดตั้งรัฐบาลผสมในเวียงจันทน์ ในขณะที่นั้นมีสัญญาชัดเจนว่าพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (CPT) ได้ก่อเหตุความไม่สงบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยได้รับการสนับสนุนจากเวียดนามเหนือและ PRC รัฐบาลไทยประกาศให้ CPT เป็นพรรคที่ผิดกฎหมายภายใต้พระราชบัญญัติต่อต้านคอมมิวนิสต์ปี ค.ศ. 1952 พรรคนี้ใช้เวลาหลายปีในการสร้างองค์กรและส่งคนไปฝึกอบรมใน PRC และเวียดนามเหนือในขณะเดียวกัน ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับกัมพูชาเริ่มแย่ง เนื่องจากเจ้าชายสีหนุพยายามเสริมสร้างตำแหน่งของตนโดยพัฒนาความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับ PRC และการต่อสู้ระหว่างเวียดนามเหนือและเวียดนามใต้ก็เปิดฉากขึ้น นำไปสู่ความไม่สงบสุขที่ขัดต่อข้อตกลงเจนีวาปี ค.ศ. 1954 (Muscat, 1990)

ภายหลังการเผชิญหน้ากับภัยคุกคามคอมมิวนิสต์จากเวียดนามเหนือ และเหตุการณ์ความไม่สงบในประเทศที่ได้รับการสนับสนุนจากเวียดนามและ PRC ภายในช่วงเวลาดังกล่าวไทยเล็งเห็นว่าประเทศกำลังเผชิญกับภัยคุกคามอย่างรุนแรงต่อความมั่นคงของประเทศ ส่งผลให้ไทยเร่งรัดเข้าหามหาอำนาจอย่างสหรัฐฯ เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ด้านความมั่นคง อย่างไรก็ตามไทยยังคงต้องการหลักประกันเพิ่มเติมเพื่อให้มั่นใจได้ว่าสหรัฐฯ จะช่วยเหลือและสนับสนุนการต่อต้านภัยคอมมิวนิสต์ เกี่ยวกับความมุ่งมั่นของสหรัฐฯ ในการช่วยเหลือไทยเพื่อต่อต้านคอมมิวนิสต์ นำไปสู่การลงนามในแถลงการณ์ถันต-รัสก์ (Thanat-Rusk Communiqué) โดยถันตคอมันตร์ รัฐมนตรีกระทรวงต่างประเทศไทยกับ Dean Rusk รัฐมนตรีกระทรวงต่างประเทศสหรัฐฯ ในด้านของเศรษฐกิจสหรัฐฯ ได้มอบความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาแก่ไทยเป็นเงินกว่า 1 พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ถึงแม้ว่าเงินช่วยเหลือจำนวนนี้จะไม่ทำให้ไทยเป็นหนึ่งในประเทศที่ได้รับความช่วยเหลือจากต่างประเทศมากที่สุด แต่ก็ยังถือว่ามีความสำคัญเมื่อพิจารณาถึงความแตกต่างระหว่างความช่วยเหลือที่มอบให้แก่ไทยและได้หวั่นในแง่ของมูลค่ารวมและมูลค่าต่อหัวแล้ว ในช่วงสี่ทศวรรษนับตั้งแต่ปีค.ศ.1946 ถึง ค.ศ.1986 ไทยได้รับความช่วยเหลือคิดเป็นร้อยละ 3 ของความช่วยเหลือทั้งหมดที่มอบให้กับประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียง โดยห้าประเทศที่ได้รับความช่วยเหลือมากกว่าประเทศไทยได้รับการจัดสรรความช่วยเหลือมากกว่าไทยระหว่าง 2.3 ถึง 7.3 เท่า ถึงแม้ว่าการสนับสนุนโครงการช่วยเหลือต่อไทยอาจไม่ใช่โครงการที่ใหญ่ที่สุด แต่ก็ไม่ถือว่าเล็กน้อยเมื่อพิจารณาถึงมูลค่ารวมมากกว่าประเทศในแอฟริกาทุกประเทศ (Muscat, 1990)

ประเทศ	จำนวน (ล้านดอลลาร์ สหรัฐ)	ส่วนแบ่งภายใน ภูมิภาค (ร้อยละ)	สัดส่วนต่อ ประเทศไทย	ความช่วยเหลือ ต่อหัว (ล้านดอลลาร์ สหรัฐ)
เอเชียตะวันออกเฉียง	29,284	100		
เวียดนามใต้	6,949	24	7.3	-
สาธารณรัฐเกาหลี	6,063	21	6.4	-
อินโดนีเซีย	3,428	12	3.6	0.38
ฟิลิปปินส์	3,053	10	3.2	2.98
ไต้หวัน	2,207	8	2.3	-
ไทย	952	3	-	0.62
อื่นๆ	6,632	23	-	0.62
ประเทศอื่นๆ ภายนอก ภูมิภาค				
อียิปต์	13,082		13.7	21.96
อิสราเอล	12,700		13.3	464.29
อินเดีย	11,415		12.0	0.11
ตุรกี	4,217		4.4	3.49
บังกลาเทศ	2,205		2.3	1.01
เคนยา	667		0.7	0.90
จำนวนรวม	196,477			

ตาราง 1 แสดงงบประมาณการให้ความช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจจากสหรัฐในช่วงปีค.ศ.1946-1986
ที่มา: AID, "U.S. Oversea Loans and Grant," 1986; AID, Congressional Presentation, 1988
อ้างอิงใน Muscat, R. J. (1990). Thailand and the United States: Development, Security, and

บทที่ 4

ส่วนนำ

อำนาจละมุนตามการให้นิยามของ Joseph Nye คือ “ความสามารถที่ทำให้ผู้อื่นมีความต้องการในผลลัพธ์ในแบบเดียวกับที่ผู้ใช้อำนาจต้องการ ผ่านการสร้างแรงดึงดูดมากกว่าการบังคับขู่เข็ญ” ดังนั้นสิ่งที่ผู้วิจัยให้ความสนใจในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คือการใช้อำนาจละมุนของสหรัฐฯ ต่อไทย ในช่วงสงครามเย็นประสบความสำเร็จหรือไม่ การพิจารณาถึงการตอบรับของไทยต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯ ตลอดจนการให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและทหารจากสหรัฐฯ ที่สร้างเงื่อนไขบางประการแก่ชนชั้นนำทางการเมืองในช่วงสมัยดังกล่าว ในบทนี้จะเป็นการกล่าวถึงการตอบรับของไทยต่อการใช้อำนาจละมุนของสหรัฐฯ ผ่านแผนการให้ความช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจและการทหารหรือมักถูกเรียกว่าเป็นแผนการมาร์แชลจากการทำให้แนวคิดดังกล่าวเป็นภาพจำของการดำเนินนโยบายต่างประเทศสหรัฐฯ ในช่วงสงครามเย็น ซึ่งในงานศึกษาค้นคว้าชิ้นนี้จะแบ่งการตอบรับของไทยต่อแผนการให้ความช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจและทหารจากสหรัฐฯ โดยแบ่งออกเป็น 2 ช่วงสมัยรัฐบาล ได้แก่ สมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามและสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เนื่องจากในยุคสมัยของจอมพล ป. ได้นำพายุทธศาสตร์และทิศทางการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยเข้าใกล้ชิดกับมหาอำนาจอย่างสหรัฐฯ มากขึ้น ภายหลังจากการหวนคืนสู่อำนาจในฐานะนายกรัฐมนตรีครั้งที่ 2 ของจอมพล ป. อันได้รับการสนับสนุนจากคณะรัฐประหารในปี ค.ศ.1948 การขึ้นสู่อำนาจครั้งนี้มีความพยายามเข้าหาสหรัฐฯ เพื่อใช้เป็นฐานอำนาจทางการเมือง

ภายหลังจากการรัฐประหารยึดอำนาจโดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในปี ค.ศ.1957 สหรัฐฯ ยังคงมีความสัมพันธ์อันใกล้ชิดต่อรัฐบาลชุดใหม่ถึงแม้ว่าจะแสดงออกซึ่งท่าทีกังวลต่อการขึ้นมาสู่อำนาจของสฤษดิ์อยู่บ้างเนื่องจากการรัฐประหารของสฤษดิ์นำพามาซึ่งการกลับมาของฝ่ายซ้าย อย่างไรก็ตามสหรัฐฯ ได้มอบความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและทหารที่เกี่ยวข้องกันแก่ไทยภายใต้รัฐบาลทั้งสองยุค ในขณะเดียวกันสหรัฐฯ ได้สร้างเงื่อนไขแก่ไทยบางประการดังเช่นความต้องการให้ไทยเปิดรับการลงทุนจากสหรัฐฯ มากยิ่งขึ้นและปรับปรุงโครงสร้างเศรษฐกิจให้สอดคล้องกับแนวคิดทุนนิยม หรือการเข้ามาสร้างฐานที่ตั้งทางกองทัพตามยุทธศาสตร์ต่อต้านคอมมิวนิสต์ในภาคกลาง ภาคตะวันออก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การเปลี่ยนผ่านทางอำนาจในการเมืองไทย ระยะเวลาจากช่วงรัฐบาลจอมพล ป. ไปสู่รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์สะท้อนการตอบรับของไทยต่อการ

ดำเนินนโยบายของสหรัฐที่แตกต่างกัน จากเหตุการณ์ดังกล่าวผู้วิจัยเห็นว่าควรค่าแก่การศึกษาว่าเงื่อนไขดังกล่าวที่สหรัฐฯ สร้างให้แก่ชนชั้นนำไทยปราศจากการบังคับ ชูเชิญ หรือใช้กำลังความรุนแรง แม้แต่น้อย การศึกษาว่าไทยตอบรับอย่างไรต่อการใช้อำนาจละมุนของสหรัฐฯ จึงมีความสำคัญในแง่การพิสูจน์กรอบแนวคิดที่ว่าหากไทยไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือการรับรู้ไปแบบที่สหรัฐฯ ต้องการให้เป็น แนวคิดอำนาจละมุนจะสามารถพัฒนาต่อไปได้ในทิศทางใด โดยข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าจากส่วนนี้จะถูกนำไปวิเคราะห์ว่าใครเป็นผู้ใช้อำนาจ ใช้อำนาจอย่างไร มีวัตถุประสงค์อะไร และผลลัพธ์การใช้อำนาจออกมาเช่นไร

การตอบรับของไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม

บริบทการเมืองไทยภายหลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 เผชิญหน้ากับความผันผวนและความพยายามแก่งแย่งเพื่อขึ้นมามีอำนาจระหว่างกลุ่มการเมือง ถึงแม้ว่าในระยะแรกกลุ่มอำนาจของทหารบกจะมีแนวโน้มเสื่อมอิทธิพลลง หลังจากรัฐบาลเปลี่ยนให้ให้นักการเมืองฝ่ายพลเรือนสามารถรวมกลุ่มจัดตั้งรัฐบาลภายใต้การนำของปรีดี พนมยงค์ได้สำเร็จ แต่ก็ไม่สามารถรักษาอำนาจทางการเมืองไว้ได้นานเนื่องจากประสบกับความท้าทายทั้งภายในและภายนอกหลายประการ ประการแรกคือปัญหาด้านเศรษฐกิจที่ชะลอตัวลงอย่างรุนแรงจากผลกระทบภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ประการที่สองแรงกดดันจากภาคประชาสังคมที่เรียกร้องความกระจ่างในกรณีการเสด็จสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล แรงกดดันทั้งสองประการสร้างข้อจำกัดแก่ปรีดีในการรักษาอำนาจในทางการเมือง จนในท้ายที่สุดปรีดีตัดสินใจลาออกจากการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และมอบหมายให้ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ หรือหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแทน (ตามไท ดิลกวิทยรัตน์, 2544) ในความเป็นจริงแล้วรัฐบาลภายใต้ถวัลย์มีความพยายามเข้าหาสหรัฐฯ เพื่อสร้างความร่วมมือทางกองทัพ โดยมอบหมายให้อรรถกิจ พนมยงค์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศไทยเข้าพบ Robert A. Lovett รักษาการรัฐมนตรีกระทรวงต่างประเทศสหรัฐฯ ณ เมืองวอชิงตัน ในเดือนกันยายน ปี ค.ศ. 1947 เพื่อแสดงเจตจำนงถึงการขอรับความช่วยเหลือทางทหารต่อสหรัฐฯ อรรถกิจชี้แจงอย่างตรงไปตรงมาถึงความต้องการของรัฐบาลไทยที่ต้องการยกระดับมาตรฐานการฝึกซ้อมทางกองทัพและความช่วยเหลือด้วยการสนับสนุนทางอาวุธยุทโธปกรณ์จากสหรัฐฯ

“รัฐบาลไทยได้เตรียมพร้อมต่อความร่วมมืออย่างเต็มกำลังกับรัฐบาลสหรัฐฯ ต่อความขัดแย้งใดๆ ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต และในขณะเดียวกันรัฐบาลไทยมีความต้องการการสนับสนุนจากสหรัฐฯ ในด้านการฝึกซ้อมทางกองทัพ ตลอดจนการติดตั้งอาวุธยุทโธปกรณ์” (USNA as cited in Chinwanno, 2021)

การตอบรัฐของสหรัฐฯ ต่อข้อเสนอดังกล่าวของไทยไม่เป็นไปในทางที่ดีมากนัก สหรัฐฯ ให้เหตุผลกับไทยว่ากำลังพิจารณาถึงการให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ และยังไม่สามารถดำเนินการใดๆ ได้ เนื่องจากต้องอาศัยกระบวนการพิจารณาร่างกฎหมายเพื่อสนับสนุนการให้ความช่วยเหลือในระดับระหว่างประเทศ ภายหลังจากรัฐประหารโค่นล้มรัฐบาลถวัลย์ในเดือนพฤศจิกายนปี ค.ศ. 1947 กลุ่มทหารนำโดยจอมพลผิน ชุณหะวัณได้เชิญจอมพล ป. กับเข้าสู่อำนาจในฐานะผู้นำคณะรัฐประหาร นับเป็นช่วงเวลาอันสั้นสำหรับประวัติศาสตร์การเมืองไทยที่เคยมีรัฐบาลจากพลเรือนในช่วงเวลาดังกล่าวก่อนจะเปลี่ยนผ่านมาสู่รัฐบาลที่นำโดยกองทัพอีกครั้ง ถึงกระนั้นกลุ่มทหารและจอมพล ป. ก็ไม่ได้เร่งรัดขึ้นสู่อำนาจโดยทันที แต่กลับมีการแต่งตั้งให้นายควง อภัยวงศ์ ผู้นำกลุ่มอนุรักษ์นิยม ให้ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เนื่องด้วยคณะรัฐประหารถูกจับจ้องทั้งจากภาคประชาชนภายในประเทศและประชาคมระหว่างประเทศ การใช้นายควง อภัยวงศ์เป็นหมากในเกมการเมืองถือเป็นทางเลือกที่ชาญฉลาดในระดับหนึ่ง ข้อพึงระวังประการแรกของคณะรัฐประหารหากปูทางให้จอมพล ป. ขึ้นสู่อำนาจนายกรัฐมนตรีโดยอาจนำไปสู่ข้อครหาต่างๆ นาๆ ต่อจอมพล ป. ที่ครั้งหนึ่งเคยตกเป็นอาชญากรสงคราม ประกอบกับมหาอำนาจอย่างสหรัฐฯ อาจแสดงท่าทีไม่เห็นด้วยต่อการขึ้นสู่อำนาจด้วยการทำลายหลักการประชาธิปไตย การแต่งตั้งนายควง อภัยวงศ์ที่เคยมีความใกล้ชิดสนิทสนมกับสหรัฐฯ อีกทั้งมีภาพลักษณ์ที่ดีในมุมมองของตะวันตกอาจได้รับการสนับสนุนมากกว่า (Stanton, 1956) อย่างไรก็ตามจอมพล ป. ที่ถึงแม้ว่าจะยังไม่ได้รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในขณะนั้นมีการติดต่อผู้ช่วยทูตฝ่ายทหารของสหรัฐฯ ในประเทศไทยผ่านนักธุรกิจชาวอเมริกันอย่าง William D. Davis เพื่อร้องขอให้สหรัฐฯ ช่วยเหลือด้านอาวุธยุทโธปกรณ์และจัดระเบียบกองทัพให้เป็นไปในแบบของกองทัพอเมริกัน จอมพล ป. มีความพยายามอย่างต่อเนื่องในการพัฒนากองทัพให้มีความก้าวหน้าทั้งทางยุทธวิธีและทางอาวุธ ตรงกันข้ามกับเมื่อครั้งสมัยดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในครั้งแรกจอมพล ป. ไม่ได้แสดงท่าทีกระตือรือร้นที่พัฒนากองทัพมากขนาดนี้ ในเดือนเมษายนปีค.ศ. 1948 มีการมอบหมายให้พลเอก หลวงสุรณรงค์เข้าพบฝ่ายการเมืองภายในสหรัฐฯ เพื่อขอรับการสนับสนุนทางด้าน

กองทัพทั้งการฝึกซ้อมและอาวุธแต่ถูกปฏิเสธในทำนองเดียวกันกับเมื่อครั้งรัฐบาลถวัลย์สงเคราะห์
ขอการสนับสนุนด้านกองทัพไป

ในขณะเดียวกันการเมืองภายในไทยที่กำลังครุกรุ่นภายหลังการยึดอำนาจ คณะ
รัฐประหารเลือกที่จะจำกัดบทบาททางการเมืองของตนเองไว้ ถึงกระนั้นไม่ได้หมายความว่าคณะ
รัฐประหารจะลดทอนอำนาจของตนออกไป แต่ยังคงมีความพยายามใช้อำนาจเพื่อแสดงบทบาททาง
การเมืองโดยอ้อมๆ เพื่อกำจัดฐานอำนาจของปรีดีให้หมดสิ้น โดยการแต่งตั้งจอมพล ป. พิบูล
สงครามให้เข้ารับตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก จอมพลผิน ชุณหะวัณเข้ารับตำแหน่งรองผู้
บัญชาการทหารบก จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์เข้ารับตำแหน่งผู้บัญชาการมณฑลทหารบกที่ 1 และ
พันตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์เข้ารับตำแหน่งรองอธิบดีกรมตำรวจ ในระยะหลังของการเข้ารับ
ตำแหน่งคณะรัฐประหารใช้อำนาจของตนในการจับกุมบรรดาอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ให้
การสนับสนุนปรีดี พนมยงค์เพื่อกีดกันไม่ให้เข้าแข่งขันในการเลือกตั้ง ส่งผลให้พรรคประชาธิปัตย์
นำโดยควง อภัยวงศ์ครองเสียงข้างมากในสภาได้โดยการสนับสนุนจากคณะรัฐประหาร ถึงกระนั้น
รัฐบาลควง อภัยวงศ์ก็ต้องประสบชะตากรรมทางการเมืองเช่นเดียวกับรัฐบาลปรีดี พนมยงค์ใน
ท้ายที่สุด คือการถูกรัฐประหารยึดอำนาจอีกครั้งโดยคณะรัฐประหารเดิม รัฐบาลควง อภัยวงศ์ถูก
ใช้เป็นหมากในเกมการเมืองเพื่อหวังได้รับคะแนนความนิยมจากประชาชน และเพื่อปิดบังการใช้
อำนาจของคณะรัฐประหารที่อยู่เบื้องหลังมานะเชิดเพียงเท่านั้น การปล่อยให้รัฐบาลของควงอยู่ใน
อำนาจนานเกินไป อาจไม่ส่งผลดีต่อคณะรัฐประหารในระยะยาวเนื่องจากรัฐบาลของควงมีการ
แสดงออกถึงความพยายามที่จะจำกัดบทบาทของคณะรัฐประหารดังเช่นการประกาศใช้
รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่กีดกันไม่ให้ข้าราชการประจำเข้าดำรงตำแหน่งทางการเมือง นับเป็นการ
แสดงออกถึงความเป็นปฏิปักษ์ต่อฝ่ายรัฐประหารอย่างเห็นได้ชัด การเดินหมากระหว่างรัฐบาล
ของควงกับคณะรัฐประหารปิดฉากลงด้วยการยึดอำนาจโดยฝ่ายรัฐประหารในวันที่ 6
เมษายน ค.ศ. 1948 ภายหลังปลดนายควง อภัยวงศ์ออกจากการเมือง มีการแต่งตั้งให้จอมพล ป.
ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้ง การขึ้นสู่อำนาจในครั้งที่ 2 ของจอมพล ป. เต็มไปด้วย
ข้อจำกัดอันเป็นเหตุให้ไม่สามารถดำเนินนโยบายโดยอิสระได้ ด้วย

ปัจจัยภายนอกอย่างการปรับเปลี่ยนทิศทางการดำเนินนโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯ
ต่อภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่จากเดิมสหรัฐฯ เคยให้การสนับสนุนขบวนการชาตินิยมใน
ประเทศต่างๆ ในภูมิภาคอินโดจีนเพื่อปลดแอกตนเองจากการเป็นประเทศอาณานิคมและการตก
อยู่ภายใต้อิทธิพลชาติตะวันตก (Self-determination) ภายหลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ไทยมี
การสนับสนุนนโยบายดังกล่าวของสหรัฐฯ เสมอมา นับตั้งแต่สมัยรัฐบาลพลเรือนไปถึงรัฐบาลทหาร

ในช่วงระยะแรกของสงครามเย็นสหรัฐฯ ไม่ได้มีท่าทีสนใจภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในฐานะพื้นที่ทางภูมิรัฐศาสตร์ในการสกัดกั้นการแผ่ขยายอิทธิพลของฝ่ายคอมมิวนิสต์เลยแม้แต่น้อย จนกระทั่งในปี ค.ศ. 1948 ที่สหรัฐฯ เริ่มสังเกตเห็นว่ากลุ่มขบวนการชาตินิยมภายในภูมิภาคที่ลุกขึ้นมาต่อต้านรัฐบาลฝ่ายตะวันตกอย่างกลุ่มพรรคคอมมิวนิสต์มาลายา ขบวนการคอมมิวนิสต์เวียดนาม และพรรคคอมมิวนิสต์ในพม่าต่างได้รับการสนับสนุนอย่างลับๆ จากสหภาพโซเวียต นับตั้งแต่นั้น เป็นต้นมาทิศทาง การดำเนินนโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯ เริ่มหันมามองเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นจุดยุทธศาสตร์ในการต่อสู้กับฝ่ายคอมมิวนิสต์มากยิ่งขึ้น จนเข้ามาสนับสนุนและให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศภายในภูมิภาคในการต่อต้านภัยคุกคามจากคอมมิวนิสต์ด้วยเช่นกัน

ปัจจัยภายในที่สร้างข้อจำกัดแก่การใช้อำนาจของ จอมพล ป. อีกหนึ่งประการคือการไม่มีฐานอำนาจภายในที่เข้มแข็ง ด้วยความที่จอมพล ป. ไม่ได้เป็นสมาชิกของฝ่ายรัฐประหารมาแต่เดิม การเชิญจอมพล ป. ขึ้นสู่อำนาจนั้นเป็นผลเนื่องมาจากความหะหลวมของกลุ่มอำนาจหลักที่ไม่สามารถตกลงกันได้ภายหลังการก่อรัฐประหาร การเชิญจอมพล ป. ขึ้นสู่อำนาจจึงเป็นเหตุผลที่พออธิบายได้ว่าฝ่ายรัฐประหารใช้จอมพล ป. เป็นหมากทางการเมืองอีกตัวหนึ่งเพื่อความมีเอกภาพในกลุ่มรัฐประหาร เนื่องด้วยจอมพล ป. เป็นนายทหารชั้นผู้ใหญ่ที่ได้รับการนับหน้าถือตาอยู่ อาจกล่าวได้ว่าจอมพล ป. ต้องเผชิญสภาวะความไม่มั่นคงทางอำนาจถึงแม้ว่าจะดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรีแต่กลับไม่ได้มีอำนาจเบ็ดเสร็จในการตัดสินใจดำเนินนโยบายใดๆ ในทางตรงกันข้ามคณะรัฐประหารกลับใช้อำนาจอย่างเหลือล้นในการปลดนายควง อภัยวงศ์ออกจากตำแหน่ง และการตัดสินใจทางการเมืองอื่นๆ เป็นเหตุทำให้การสร้างภาพคอมมิวนิสต์ในฐานะภัยคุกคามเป็นกลยุทธ์ที่จอมพล ป. นำมาใช้เพื่อเข้าหามหาอำนาจอย่างสหรัฐฯ และอาศัยการสนับสนุนจากสหรัฐฯ เพื่อสร้างความชอบธรรมแก่จอมพล ป. ในการเมืองภายใน

ความกระตือรือร้นทางอำนาจของจอมพล ป. เป็นเพียงเงื่อนไขเดียวที่ถูกมองว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้จอมพล ป. พยายามดำเนินนโยบายต่างประเทศเพื่อเข้าใกล้สหรัฐฯ มากยิ่งขึ้น เหตุผลที่ชวนให้คิดได้เช่นนั้นคือการแสดงออกซึ่งท่าทีของรัฐบาลไทยก่อนหน้านี้ที่ไม่ได้ดูหวาดกลัวต่อการมีอยู่ของคอมมิวนิสต์ (ตามไท ดิลกวิทยรัตน์, 2544) ถึงแม้ว่าพรรคคอมมิวนิสต์ในจีนแผ่นดินใหญ่จะเพิ่งได้รับชัยชนะภายหลังการต่อสู้แย่งชิงอำนาจกับพรรคประชาธิปไตยก็มิได้ตั้งมาเป็นระยะเวลาหลายปี แนวโน้มที่พรรคคอมมิวนิสต์จีนจะแผ่ขยายอิทธิพลมาถึงภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จึงมีความเป็นไปได้ยาก ประกอบกับขบวนการคอมมิวนิสต์ในประเทศเพื่อนบ้านอย่าง มาเลเซีย เวียดนาม พม่า ยังคงง่วนอยู่กับการต่อต้านรัฐบาลจักรวรรดินิยมภายในประเทศ หากวิเคราะห์กันตามบริบทไทยจึงไม่ได้ตกเป็นจุดสนใจในการแผ่ขยายอิทธิพลจากพรรค

คอมมิวนิสต์เข้ามาเลยแม้แต่น้อย (Chivanno, 1991) ดังนั้นการมีอยู่ของขบวนการคอมมิวนิสต์แต่เดิมไม่ได้สร้างมุมมองการรับรู้ว่าเป็นภัยคุกคามต่อรัฐบาลจอมพล ป. แม้แต่การปล่อยให้ขบวนการคอมมิวนิสต์บริเวณพื้นที่ชายแดนของไทยดำเนินกิจกรรมภายในดังเช่นพรรคคอมมิวนิสต์ในมาลา ยายาใช้พื้นที่บริเวณชายแดนทางใต้ของประเทศไทยในการตั้งฐานที่ปักและลำเลียงขนถ่ายอาวุธ หรือ การเคลื่อนไหวของพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามที่ในภาคอีสานที่เข้ามาเชื้อเชิญคนวัยหนุ่มสาว เวียดนามให้กลับไปเข้าร่วมรบในเวียดนามที่เกิดขึ้นนับตั้งแต่ช่วงรัฐบาลปรีดี พนมยงค์ (Stanton, 1956)

จนกระทั่งช่วงปีค.ศ.1947-1949 รัฐบาลไทยเริ่มมีการประกาศท่าทีต่อต้านอุดมการณ์คอมมิวนิสต์อยู่บ้าง แต่ก็ไม่ได้เป็นการประกาศท่าทีเป็นปรักษ์อย่างชัดเจน ในความเป็นจริงแล้ว ไทยไม่เคยมองว่าการมีอยู่ของขบวนการคอมมิวนิสต์เป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของไทยเสีย ด้วยซ้ำ แม้แต่การแสดงออกซึ่งท่าทีในเวทีการประชุมระหว่างประเทศ รัฐบาลไทยมีความพยายามรักษาท่าทีเป็นมิตรต่อประเทศอื่นๆ โดยไม่สนใจว่าประเทศนั้นเป็นคอมมิวนิสต์หรือไม่ ด้วยเหตุผล เพราะรัฐบาลไทยมีความเชื่อว่าหากพรรคคอมมิวนิสต์ที่ถูกฮือขึ้นมาปฏิวัติจนสำเร็จก็อาจก่อตั้งเป็นรัฐบาลที่มีความชอบธรรมได้ และจอมพล ป. เห็นควรว่าอาจรักษาเอาไว้ซึ่งสัมพันธไมตรี (Tongdhammachart, 1977) ถึงกระนั้นการดำเนินนโยบายไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งของจอมพล ป. ต้องเดินทางมาถึงทางสามแพร่งเมื่อสหรัฐฯ ส่งเอกอัครราชทูตเฉพาะกิจ Phillip C. Jessup เดินทางมาเข้าร่วมประชุมร่วมกับบรรดานักการทูตอเมริกันในกรุงเทพฯ เพื่อขอความร่วมมือจาก รัฐบาลไทยให้สนับสนุนการดำเนินนโยบายปิดล้อมคอมมิวนิสต์ (Containment Policy) ของสหรัฐฯ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พร้อมทั้งให้รับรองรัฐบาลเบาไตในเวียดนาม ในขณะที่เดียวกันมีการเยือนระหว่าง Edwin McMasters Stanton เอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ประจำประเทศไทยกับนายพจน์ สารสิน รัฐมนตรีกระทรวงต่างประเทศไทย โดย Stanton ได้ชี้แจงต่อพจน์ ถึงแนวทางการดำเนินนโยบายของประธานาธิบดี Harry Truman เกี่ยวกับแนวทางการให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศโลกเสรีในการสนับสนุนนโยบายต่อต้านภัยคุกคามคอมมิวนิสต์ภายใต้เงื่อนไขสำคัญคือความช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจและกองทัพของสหรัฐฯ จะมอบให้แก่ประเทศโลกเสรีอันมีแนวทางการดำเนินนโยบายที่สอดคล้องกับอุดมการณ์ประชาธิปไตยเท่านั้น ด้วยแรงกดดันครั้งนี้เองส่งผลให้จอมพล ป. เลื่อนนำพาไทยเดินทางสามแพร่งที่ไน้มเียงไปทางสหรัฐฯ ถึงแม้ว่าจะเกิดแรงคัดค้านอย่างรุนแรงจากภายในต่อการตัดสินใจของจอมพล ป. กระทรวงต่างประเทศมองว่าการตัดสินใจรับรองรัฐบาลเบาไตอาจเป็นก้าวที่ผิดพลาดของไทย เนื่องจาก รัฐบาลเบาไตไม่เป็นที่ยอมรับหรือสนับสนุนจากประชาชนเวียดนาม อย่างไรก็ตามคณะรัฐประหาร

กลับมีความเห็นตรงข้ามว่าการตัดสินใจตกลงทำตามเงื่อนไขของสหรัฐฯ จะนำมาซึ่งผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและกองทัพมาสู่ไทย (ตามไท ดิลกวิทย์รัตน์, 2544) *อย่างไรก็ตามรัฐบาลไทยในสมัยจอมพล ป. มีการตอบรับตามข้อเสนอของสหรัฐฯ อยู่ 3 ประเด็นด้วยกัน*

ประเด็นแรก คือการประกาศรับรองรัฐบาลเบาไตในเวียดนาม รัฐบาลลาวและรัฐบาลเขมร ภายหลังจากจัดตั้งรัฐบาลเบาไต (Bao Dai government) ในเวียดนามได้สำเร็จท่ามกลางการประกาศรับรองจากชาติอนุภูมิภาคอย่างอังกฤษและสหรัฐฯ ในขณะที่ชาติอนุภูมิภาคอื่นอย่างสหภาพโซเวียต จีนแผ่นดินใหญ่ ยูโกสลาเวีย โปแลนด์ โรมาเนีย และเกาหลีเหนือต่างให้การรับรองรัฐบาลสาธารณรัฐ (Democratic Republic of Vietnam: DRV) แรกกุดันดังกล่าวประกอบกับข้อเสนอของสหรัฐฯ ส่งผลให้ไทยต้องเลือกตัดสินใจสนับสนุนการดำเนินนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ของสหรัฐฯ ในวันที่ 28 กุมภาพันธ์ ปีค.ศ.1950 คณะรัฐมนตรีมีการพิจารณาให้การรับรองรัฐบาลเบาไต คณะรัฐมนตรีส่วนหนึ่งไม่เห็นด้วยต่อแนวทางดังกล่าว แต่ต้องแพ้พ่ายให้กับเสียงส่วนมากตามองค์ประชุม สร้างความไม่พอใจแก่ชาวเวียดนามราว 5,000 คนที่อาศัยอยู่ในไทยจนเกิดการเขียนจดหมายประท้วงต่อรัฐบาลไทยหลายฉบับ

“เป็นที่น่าเสียดายเป็นอย่างยิ่งที่รัฐบาลไทยให้การรับรองและเลือกดำเนินความสัมพันธ์ทางการทูตต่อรัฐบาลเบาไต พี่น้องชาวเวียดนามที่พำนักอยู่ในประเทศไทยให้ความเคารพต่อกฎระเบียบของบ้านเมืองไทยมาโดยตลอด แต่เรายืนยันว่าจะสนับสนุนรัฐบาลเอกราชจากโฮจิมินห์และคำสั่งจาก Nguyen Duc Quy และผู้แทนจากรัฐบาลเอกราชแห่งเวียดนามเพียงเท่านั้น”
(Murashima, 2005)

การตัดสินใจครั้งดังกล่าวตามมาด้วยการลาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรีกระทรวงการต่างประเทศของนายพจน์ สารสิน (สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, 2493) เนื่องจากไม่เห็นด้วยกับแนวทางการดำเนินนโยบายของรัฐบาลที่ตอบรับต่อข้อเสนอของสหรัฐฯ ถึงแม้ว่าพจน์ สารสินจะพยายามคัดค้านต่อท่าทีของรัฐบาลอย่างสุดความสามารถ แต่ก็ไม่สามารถยับยั้งการตัดสินใจของจอมพล ป. ได้ ต่อมาในช่วงเดือนมิถุนายนปีเดียวกันไทยได้ส่งทหารกว่า 4,000 นายเข้าร่วมกับสหประชาชาติและสหรัฐฯ ในการทำสงครามเกาหลี นอกจากนี้ยังส่งข้าวประมาณ 20,000 ตันเพื่อสนับสนุนการทำสงครามครั้งดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่ารัฐบาลจอมพล ป. แสดงท่าทีต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างโจ่งแจ้งมากยิ่งขึ้น ถึงแม้ว่าจะเป็นกรจำใจเพื่อให้ได้มาซึ่งการสนับสนุนทางเศรษฐกิจและทางกองทัพจากสหรัฐฯ ก็ตาม (ธนาสฤณี สตะเวทิน, 2565)

ประเด็นที่สอง คือการร่วมลงนามในสนธิสัญญาป้องกันร่วมกันแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Southeast Asia Treaty Organization: SEATO) ณ กรุงมะนิลา เดือนกันยายน ค.ศ.1954 ด้วยเหตุผลประการสำคัญคือความตระหนักรู้ของไทยต่อภัยคุกคามคอมมิวนิสต์ที่คืบคลานเข้าใกล้เข้ามา ภายหลังจากการจับกุมขบวนการคอมมิวนิสต์ครั้งใหญ่จนนำไปสู่การออกพระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ ค.ศ.1952 ตลอดจนเหตุการณ์รัฐกรานของกองทัพเวียดมินห์ในลาวและกัมพูชา ภัยคุกคามคอมมิวนิสต์จากทั้งภายในและภายนอกเริ่มสร้างความตื่นตัวแก่ไทย จนนำไปสู่การดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยที่เข้าใกล้สหรัฐฯ มากยิ่งขึ้น การขยายตัวของขบวนการคอมมิวนิสต์จึงเป็นสาเหตุสำคัญในการนำพาไทยและสหรัฐฯเข้าสู่ความร่วมมือแบบพหุภาคีในสนธิสัญญาป้องกันร่วมกันแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อย่างไรก็ตามการตัดสินใจเข้าร่วม SEATO ของรัฐบาลจอมพล ป. ถูกมองว่าเป็นเงื่อนไขที่ถูกวางขึ้นโดยสหรัฐฯ เพื่อแลกกับการให้ความช่วยเหลือทางการทหารและเศรษฐกิจ (Chinwanno, 2021)

ประเด็นที่สาม คือความพยายามผลักดันการพัฒนาอุตสาหกรรมและส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศภายในไทย ในที่นี้การตอบรับของไทยแตกต่างออกไปจาก 2 ประเด็นก่อนหน้า ภายในช่วงทศวรรษที่ 1950 สหรัฐฯ มีความพยายามแผ่ขยายแนวคิดเศรษฐกิจแบบทุนนิยมมายังภูมิภาคเอเชียผ่านแนวคิด “การพัฒนา” ที่สหรัฐฯ พยายามหยิบยื่นให้แก่รัฐต่างๆ ภายใต้อำนาจเชื่อว่าแนวคิดทุนนิยมจะเปิดโอกาสให้ระบบเศรษฐกิจสามารถเกิดความมั่งคั่ง และความมั่งคั่งที่เกิดขึ้นได้ในระบบทุนนิยม จะทำให้รัฐหรือประชาชนมีความนิยมต่อแนวคิดสังคมนิยมน้อยลง ดังนั้นการปรับเปลี่ยนแนวคิดตลอดจนโครงสร้างทางเศรษฐกิจจึงเป็นหนึ่งในเป้าหมายของสหรัฐฯ ในการดำเนินนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์และเพื่อผลประโยชน์ของตัวสหรัฐฯ เองจากการขยายตัวของเศรษฐกิจและแนวคิดทุนนิยมในระดับโลก

สำหรับประเทศไทยแล้ว สหรัฐฯ แสดงออกถึงความต้องการอย่างเห็นได้ชัดที่ต้องการให้รัฐบาลจอมพล ป. โอบรับแนวคิดการดำเนินเศรษฐกิจที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดเสรีนิยมและเปิดรับการลงทุนจากต่างประเทศ และที่สำคัญรัฐบาลไทยต้องลดบทบาทของตัวเองลงเพื่อให้กลไกตลาดได้ดำเนินการอย่างอิสระ สำหรับไทยแล้วหมายความว่าบรรดารัฐวิสาหกิจที่เป็นกลไกสำคัญในการสนับสนุนการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจแบบชาตินิยมอาจจำเป็นต้องถูกแปรรูป (Privatization) โดยลดบทบาทและอำนาจของรัฐบาลลง เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้วผู้แข่งขันในตลาดทั้งเอกชนภายในและภายนอกที่เข้ามาลงทุนแข่งขันอาจลดทอนอำนาจและผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจอย่างมหาศาลจากภาครัฐไป ในช่วงแรกจอมพล ป. ไม่ได้ต้อนรับขับสู้ต่อแนวคิดดังกล่าว

เลยแม้แต่ร้อยละยี่สิบแน่นอนแนวทางการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจแบบชาตินิยมเพื่อปกป้องไม่ให้เกิดผลกระทบต่อผลประโยชน์ของเหล่าผู้นำทหารและข้าราชการโดยตรง

อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่ารัฐบาลจอมพล ป. จะไม่คล้อยตามต่อความต้องการของสหรัฐฯ เรื่องการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจในช่วงแรก แต่ภายหลังได้รับแรงกดดันจากธนาคารโลก รัฐบาลจอมพล ป. เริ่มแสดงท่าทีเปิดกว้างมากยิ่งขึ้นโดยการผ่านพระราชบัญญัติการส่งเสริมการลงทุนในวันที่ 12 ตุลาคม ค.ศ. 1954 เพื่อลดบทบาทของรัฐฯ ในการเข้าไปแทรกแซงการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจพร้อมทั้งสนับสนุนการเข้ามาลงทุนจากผู้ประกอบการภายในและต่างประเทศมากยิ่งขึ้น ถึงกระนั้นพระราชบัญญัติฉบับนี้กลับไม่ได้ให้การสนับสนุนการเข้ามาของนักลงทุนจากสหรัฐฯ ตามที่คาดเอาไว้ มีผู้ประกอบการเพียง 6 ราย จาก 93 ราย ที่ได้รับการสนับสนุนจากราชบัญญัติฉบับดังกล่าว นอกจากนี้การดำเนินธุรกิจของภาคเอกชนยังไม่ได้รับการคุ้มครองอย่างเป็นธรรมชาติมากพอจากการแข่งขันกับรัฐวิสาหกิจ กฎหมายฉบับนี้จึงไม่เอื้อประโยชน์ต่อการลงทุนจากสหรัฐฯ เท่าที่ควร การตอบรับของไทยต่อความต้องการให้เปิดเสรีทางเศรษฐกิจและการลงทุนจากสหรัฐฯ จึงไม่เกิดขึ้นอย่างเต็มที่ (กุลลดา เกษบุญชู มีดี, 2550)

การตอบรับของไทยในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

การเมืองภายในสมัยจอมพล ป. มีลักษณะเป็นการเมืองแบบสามเส้า (The Triumvirate) โดยแบ่งกลุ่มก้อนทางอำนาจเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มของจอมพล ป. ที่เคยเป็นหนึ่งในสมาชิกนายทหารในคณะราษฎรที่ทำการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 (ค.ศ. 1932) จอมพล ป. มีบทบาทที่โดดเด่นในฐานะนายกรัฐมนตรีในประวัติศาสตร์การเมืองไทยในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 และขึ้นสู่อำนาจอีกครั้งภายหลังการรัฐประหาร ค.ศ. 1947 ภายหลังการยึดอำนาจ กลุ่มนายทหารที่ให้การสนับสนุนจอมพล ป. ไม่ใช่กลุ่มเดียวกันกับกลุ่มคณะราษฎรอีกต่อ แต่เป็นกลุ่มจอมพลเผ่า และจอมพลสฤษดิ์ซึ่งต่อมาตั้งตัวเป็นอีกกลุ่มอำนาจเพื่อโค่นล้มจอมพล ป.

กลุ่มจอมพลเผ่า ซึ่งเดิมทีเคยได้รับความไว้วางใจจากจอมพล ป. เนื่องจากครั้งหนึ่งเคยขัดขวางการก่อเหตุลอบสังหารจอมพล ป. เอาไว้ได้ จอมพลเผ่าดำรงตำแหน่งเป็นอธิบดีกรมตำรวจ และเคยรับตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยและรัฐมนตรีกระทรวงมหาดไทยจึงมีฐานอำนาจและการสนับสนุนจากกลุ่มตำรวจ จอมพลเผ่ามีผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจอย่างมหาศาลจากรัฐวิสาหกิจและบริษัทเอกชน อีกทั้งยังได้รับการสนับสนุนด้านการเงินและอาวุธจากหน่วยข่าวกรองสหรัฐฯอีกด้วย

กลุ่มจอมพลสฤษดิ์ หรือบางครั้งเรียกว่ากลุ่มสี่เสาเทเวศร์ จอมพลสฤษดิ์เป็นหนึ่งในกลุ่มคณะรัฐประหารในปี ค.ศ. 1947 เคยดำรงตำแหน่งเป็นแม่ทัพภาคที่ 1 ผู้บัญชาการทหารบก รัฐมนตรีช่วยและรัฐมนตรีกระทรวงกลาโหมจึงมีฐานอำนาจและการสนับสนุนจากกลุ่มทหารบก กลุ่มสฤษดิ์มีผลประโยชน์อย่างมหาศาลจากรัฐวิสาหกิจและบรรดาบริษัทเอกชน ตลอดจนได้รับความช่วยเหลือด้านการเงินกับอาวุธจากกระทรวงกลาโหมสหรัฐฯผ่านหน่วยข่าวกรองสหรัฐฯ (Central Intelligence Agency: CIA) นอกจากนี้ยังมีกลุ่มอำนาจย่อย ๆ ที่มีบทบาททางการเมืองไทยภายหลังทศวรรษที่ 1950 อย่างกลุ่มฝ่ายซ้ายและพรรคคอมมิวนิสต์ และกลุ่มรอยัลลิสต์ กลุ่มเหล่านี้กลายเป็นหมากตัวสำคัญต่อการเมืองไทยช่วงสงครามเย็นด้วยเช่นกัน แต่อาจไม่ได้กล่าวถึงโดยรายละเอียดเนื่องด้วยผู้วิจัยต้องการชี้ให้เห็นสภาพบริบทการเมืองไทยในยุคภายหลังรัฐประหาร ค.ศ. 1947 แต่พอสังเขป พอให้ทราบได้ว่าสภาพการเมืองในสมัยปลายรัฐบาลจอมพล ป. รวปี ค.ศ. 1955-1957 เกิดการแข่งขันกันระหว่างกลุ่มอำนาจที่พยายามแสดงบทบาทเพื่อบ่อนเซาะความชอบธรรมของรัฐบาลจอมพล ป. ประกอบกับการให้ความช่วยเหลือด้านการเงินและอาวุธจากสหรัฐฯ แก่กลุ่มจอมพลเผ่าและจอมพลสฤษดิ์เสริมสร้างความเข้มแข็งของทั้งสองกลุ่มในการแสดงบทบาทที่แข็งข้อต่อรัฐบาลจอมพล ป. มากยิ่งขึ้น ในปี ค.ศ. 1954 สหรัฐได้มอบความช่วยเหลือด้วยงบประมาณทางกองทัพผ่านหน่วยข่าวกรองให้แก่กลุ่มจอมพลสฤษดิ์เป็นเงินราว 25 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ และกลุ่มจอมพลเผ่าเป็นเงินราว 28.2 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ เงินสนับสนุนจำนวนนี้ประกอบกับความข้องเกี่ยวกับการดำเนินรัฐวิสาหกิจของทั้งจอมพลเผ่าและสฤษดิ์มากเพียงพอจะทำให้ทั้งสองสามารถขยายฐานอำนาจทางการเมืองออกไปได้ (กุลลดา เกษบุญชู มีต์, 2550)

ในช่วงปลายอำนาจของรัฐบาลจอมพล ป. เกิดเหตุการณ์ที่ซ้ำเติมความไม่มั่นคงทางอำนาจจากการประกาศแยกตัวออกจากพรรคเสรีมนังคศิลาและคณะรัฐบาลของจอมพลสฤษดิ์ โดยการประกาศลาออกจากตำแหน่งดังกล่าวจอมพลสฤษดิ์ได้ให้เหตุผลว่าเป็นเรื่องของปัญหาสุขภาพ อย่างไรก็ตามเหตุการณ์ดังกล่าวถูกมองว่ามีนัยยะทางการเมืองที่ซับซ้อนมากกว่านั้น นายควง อภัยวงศ์มองว่าการลาออกของจอมพลสฤษดิ์ส่งผลอย่างมากต่อเสถียรภาพทางอำนาจของจอมพล ป. เนื่องด้วยกลุ่มก่อนที่เป็นพวกพ้องของจอมพลสฤษดิ์อย่างพลโทถนอม พลโทประภาส และพลอากาศเอกเฉลิมเกียรติ ต่างประกาศลาออกจากตำแหน่งด้วย หากเป็นเช่นนี้แล้วรัฐบาลของจอมพล ป. อาจต้องพังทลายลงไปในที่สุด (ทักษ์ เฉลิมเตียรณ, 2548) ซึ่งเป็นไปตามคาดการณ์เมื่อวันที่ 13 กันยายน ค.ศ. 1957 กองทัพบกภายใต้การนำของจอมพลสฤษดิ์ได้ยื่นคำขาดเรียกร้องให้รัฐบาลลาออกในทันที พร้อมทั้งปลดพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ ออกจากตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจ มีประชาชนจำนวนมากที่ไม่พอใจต่อคดีนี้ออกรวมเรื่องการนำไม่มาสร้าง

เชื่อนภูมิพล การจัดการภัยแล้งในภูมิภาคอีสาน และการทุจริตในการเลือกตั้งทั่วไปที่จัดในเดือน กุมภาพันธ์ ค.ศ.1957 (พงทอง ภวัครพันธุ์, 2561)

ภายใต้รัฐบาลจอมพล ป. จึงออกมาสนับสนุนท่าทีดังกล่าวอย่างล้นหลามผ่านการชุมนุม ไฮด์ปาร์คจนอาจกล่าวได้ว่าหากมีการทำรัฐประหารเกิดขึ้นโดยจอมพลสฤษดิ์ก็อาจได้รับความชอบธรรมจากประชาชน การเผชิญสภาวะกระท่อนกระแท่นทางอำนาจเช่นนี้ สิ่งที่จอมพล ป. เลือกทำเพื่อถ่วงดุลอำนาจคือการสนับสนุนบรรยากาศประชาธิปไตยโดยมุ่งไปสู่การเลือกตั้ง และการเล่นบทบาทผักไฟประชาธิปไตยของจอมพล ป. สิ่งเหล่านี้อาจทำให้ได้รับการสนับสนุนจาก สหรัฐฯ และชาติตะวันตกอื่นๆ นอกจากนี้การนำพาการปกครองไปสู่ระบอบประชาธิปไตยอาจจะเป็นการกีดกันกองทัพไม่ให้เข้ามาแทรกแซงในกิจกรรมการเมือง จากการประเมินของจอมพล ป. ที่ว่าจอมพลสฤษดิ์ไม่ได้มีท่าทีที่จะสนใจการเมืองและอาจจะไม่สนับสนุนระบอบการปกครองแบบ ประชาธิปไตย มากไปกว่านั้นจอมพล ป. มีความพยายามปูทางให้ปรีดี พนมยงค์เดินทางจากจีน กลับประเทศไทยและรื้อฟื้นการพิจารณาคดีสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ โดยหวังว่าวิธีการนี้อาจจะลดแรงตึงเครียดทางการเมืองจากการที่ ฝ่ายจอมพลสฤษดิ์หันมาร่วมมือกับกลุ่มรอยัลลิสต์เพื่อโค่นล้มรัฐบาลจอมพล ป. เป็นเหตุผลให้ ตัดสินใจเลือกดำเนินนโยบายต่างประเทศแบบสองทางคือเข้าหาการเป็นพันธมิตรอย่างใกล้ชิดกับ สหรัฐฯ และดำเนินความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนอย่างลับๆ เนื่องจากมีความหวาดระแวงต่อ การให้ความช่วยเหลือจากสหรัฐฯ ว่าอาจจะลดราไปด้วยเห็นว่าเป็นปัญหาภายในประเทศ ประกอบกับ เล็งเห็นบทบาทของจีนที่เพิ่มขึ้นภายหลังสงครามเกาหลี ทั้งนี้จอมพล ป. ยังประเมินแล้วว่า การหัน ไปเจริญสัมพันธไมตรีกับจีนจะช่วยนำพาปรีดีกลับมาไทยเพื่อลดแรงตึงเครียดจากการถ่วงดุล อำนาจและความพยายามโค่นล้มจากจอมพลสฤษดิ์ไปได้บ้าง ความพยายามนำปรีดีกลับมาสู่อำนาจของจอมพล ป. ถูกประกาศอย่างโจ่งแจ้งผ่านหน้าหนังสือพิมพ์ (สร้อยมุขี ยิ่งชัยยะกมล, 2544)

ถึงแม้ว่าสหรัฐฯจะไม่เห็นด้วยต่อวิธีการดังกล่าวมากนัก เนื่องจากสหรัฐฯมองว่าปรีดีมีความ ใกล้เคียงกับฝ่ายคอมมิวนิสต์ และความพยายามนำพาปรีดีกลับมาจะนำพาให้ไทยดำเนินนโยบาย ต่างประเทศเข้าใกล้จีนมากขึ้น ลึกลงแล้วสหรัฐฯ ไม่เห็นด้วยกับแผนการถ่วงดุลอำนาจกับกลุ่ม รอยัลลิสต์ด้วยการนำปรีดีกลับมาสู่อำนาจกรณีการสวรรคต เนื่องจากสหรัฐฯ เล็งเห็นถึงโอกาสในการ สนับสนุนสถาบันกษัตริย์ให้เป็นสัญลักษณ์และศูนย์รวมใจของประชาชนเพื่อทำสงครามต่อต้าน คอมมิวนิสต์ (ณัฐพล ใจจริง, 2556) ถึงกระนั้นจอมพล ป. ยังมีการส่งคณะทูตวัฒนธรรมเดินทางไปยังจีนเพื่อแสดงถึงเจตนารมณ์ต่อปรีดีได้รับทราบในเดือนเมษายน ต่อมาในเดือนสิงหาคมคณะ ทนายความของปรีดีได้เดินทางไปยังจีนภายหลังได้รับการอนุญาตจากกระทรวงการต่างประเทศ

เหตุการณ์ดังกล่าวสร้างความวิตกกังวลแก่กลุ่มรอยัลลิสต์ที่มีความสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้นกับกลุ่มจอมพลสฤษดิ์ ซึ่งมีเป้าหมายเดียวกันคือการกำจัดจอมพล ป. ให้ออกจากอำนาจ หลังจากคณะทนายความเดินทางกลับถึงไทยได้ไม่กี่สัปดาห์การรัฐประหารโค่นล้มจอมพล ป. จึงเปิดฉากขึ้นในช่วงดึกของวันที่ 16 กันยายน ค.ศ.1957 โดยจอมพลสฤษดิ์และพวกพ้องคนสำคัญอย่างพลโท ทัศนอม พลโทประภาส พลเรือเอกหลวงชำนาญ เป็นต้น การรัฐประหารครั้งดังกล่าวได้นำพาให้กลุ่มรอยัลลิสต์ก้าวขึ้นมาแสดงบทบาททางการเมืองอย่างแข็งขันอีกครั้ง

ภายหลังจากการรัฐประหารสำเร็จจอมพลสฤษดิ์ไม่ได้ขึ้นสู่อำนาจโดยทันที แต่มีการผลัดเปลี่ยนรัฐบาลจากรัฐบาลพจน์ สารสินมาสู่รัฐบาลจอมพลทัศนอม กิตติขจรก่อนหน้า แต่รัฐบาลทั้งสองช่วงล้วนแล้วตกอยู่ภายใต้การเดินหมากบนกระดานการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ทั้งสิ้น จอมพลสฤษดิ์ก้าวขึ้นมาใช้อำนาจอย่างเบ็ดเสร็จในวันที่ 20 ตุลาคม ค.ศ.1958 จากนั้นประกาศยุบระบบรัฐสภาและยกเลิกรัฐธรรมนูญ นับเป็นจุดสิ้นสุดยุคอำนาจคณะราษฎรโดยสมบูรณ์และก้าวสู่ระบอบเผด็จการอย่างเต็มตัว เหตุการณ์ดังกล่าวสร้างความกังวลต่อสหรัฐฯ ว่าอำนาจให้ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและสหรัฐฯ ห่างเหินออกจากกัน เนื่องจากเมื่อครั้งสมัยรัฐบาลจอมพล ป. กลุ่มรอยัลลิสต์และกลุ่มจอมพลสฤษดิ์เคยโจมตีการดำเนินนโยบายของจอมพล ป. ว่ามีความใกล้ชิดกับสหรัฐฯ มากจนเกินไป นอกจากนี้ยังเคยวิจารณ์บทบาทของสหรัฐฯ ต่อไทยอย่างเปิดเผยผ่านหนังสือพิมพ์ แต่จากการประเมินของหน่วยข่าวกรองสหรัฐฯ มีการวิเคราะห์ว่าสหรัฐฯ อาจจะมีผลประโยชน์จากการรัฐประหารในปีค.ศ.1957 เนื่องจากกลุ่มอำนาจที่ก่อรัฐประหารจบการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อยและไร้ซึ่งประสบการณ์เดินทางไปต่างประเทศ จึงทำให้ความรู้และประสบการณ์ในทางการเมืองมีน้อย หากเสนอสิทธิประโยชน์ไปให้อาจจะได้รับการตอบสนองไปในทางดี นอกจากนี้มีการชี้ให้เห็นว่าประภาส ทัศนอม และสฤษดิ์มีความนิยมชมชอบต่อความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและทางทหารที่สหรัฐฯ หยิบยื่นให้

ผ่านไปไม่นานนักจอมพลสฤษดิ์ต้องเผชิญกับปัญหาสุขภาพอีกครั้งจากอาการตกเลือดภายใน ส่งผลในภายหลังช่วงเลือกตั้งในวันที่ 15 ธันวาคม ค.ศ.1957 จอมพลสฤษดิ์เลื่อนหายไปจากหน้าการเมืองอยู่ช่วงเวลาหนึ่ง แต่ถึงอย่างนั้นจอมพลสฤษดิ์ก็มีความต้องการรักษาความสัมพันธ์อันดีต่อสหรัฐฯ เขาไว้วางใจได้มีการแต่งตั้งให้นายพจน์ สารสินขึ้นสู่อำนาจในช่วงเวลาหนึ่ง ด้วยเล็งเห็นว่าพจน์เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ เคยดำรงตำแหน่งเป็นเอกอัครราชทูตประจำสหรัฐฯ และยังเป็นเลขานุการของ SEATO (Baker & Phongpaichit, 2014) ภายหลังจากสหรัฐฯ ทราบถึงอาการเจ็บป่วยของจอมพลสฤษดิ์จึงยื่นข้อเสนอให้เข้ารับการรักษาตัวในโรงพยาบาลกองทัพกวดพลเตอร์รีด (Walter Reed) ของสหรัฐฯ จอมพลสฤษดิ์เดินทางเข้ารับรักษาตัว

ในช่วงเดือนมกราคมถึงมิถุนายนค.ศ.1958 โดยมีสหรัฐฯ คอยช่วยเหลือปกปิดไม่ให้อาการเจ็บป่วยของสฤษดีทราบไปถึงไทย เนื่องด้วยกลัวว่าจะเกิดผลกระทบต่อเสถียรภาพทางอำนาจและการควบคุมของรัฐบาลในไทย จนกระทั่งการรักษาเสริจสิ้น ทศนคติของสฤษดีที่เคยมีต่อสหรัฐฯ ก็เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่เคยวิพากษ์วิจารณ์การดำเนินนโยบายที่แทรกแซงเศรษฐกิจและการเมืองภายในช่วงรัฐบาลจอมพล ป. กลับมานิยมชมชอบในตัวสหรัฐฯ มากขึ้น เห็นได้ชัดจากความใกล้ชิดสนิทสนมของจอมพลสฤษดีและการเจรจาเรื่องความร่วมมือที่มีต่อสหรัฐฯ เพิ่มมากขึ้น สฤษดีให้เหตุผลว่าที่ผ่านมาเคยโจมตีการดำเนินนโยบายของสหรัฐฯ นั้นเป็นเพราะคนไทยไม่ได้รับข้อมูลมากเพียงพอต่อการให้การสนับสนุนด้านเศรษฐกิจและทหารจากสหรัฐฯ เป็นเหตุให้สฤษดีเสนอแนะว่าไทยและสหรัฐฯ ควรมีคณะกรรมการพิจารณาความช่วยเหลือระหว่างไทยสหรัฐฯ ขึ้นเพื่อพิจารณาภาพรวมในการให้ความช่วยเหลือจากโครงสร้าง อีกทั้งเป็นการประชาสัมพันธ์การดำเนินโครงการให้สาธารณชนรับทราบโดยสำนักข่าวสารออเมริกัน (United States Information Service: USIS) และองค์การบริหารวิเทศกิจแห่งสหรัฐฯ (United States Operations Mission: USOM) ไปด้วย ในขณะที่จอมพลสฤษดีพักรักษาตัวอยู่ในสหรัฐฯ สถานทูตสหรัฐฯ ในไทยมองว่าเป็นโอกาสที่ดีที่รัฐบาลในวอชิงตันจะโน้มน้าวให้จอมพลสฤษดีเพื่อเปลี่ยนแปลงการรับรู้และตอบสนองต่อความต้องการของสหรัฐฯ โดยสถานทูตฯ เสนอให้รัฐบาลในวอชิงตันส่งพลเอก Erskine นายทหารที่จอมพลสฤษดีให้ความเคารพเข้าไปเจรจาพูดคุย ภายหลังจากการพูดคุย พลเอก Erskine ได้จัดทำรายงานเพื่อชี้แจงต่อรัฐบาลในวอชิงตันถึงความต้องการของจอมพลสฤษดีอยู่ 9 ประการ

ประการแรก จอมพลสฤษดีต้องการให้มีภาพรวมแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมที่สหรัฐฯ จะดำเนินการต่อไทยอย่างชัดเจน (Industrial and Economic Development)

ประการที่สอง ไทยต้องการได้รับโครงการให้ความช่วยเหลือจากสหรัฐฯ ด้วยเหตุผลทางจิตวิทยาและการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ

ประการที่สาม จอมพลสฤษดีต้องการเข้าพบประธานาธิบดีเพื่อสร้างภาพลักษณ์และฐานอำนาจให้แก่สฤษดีต่อสายตาประชาชนไทย ในที่นี้มีกรณีเน้นย้ำถึงการอนุมัติโครงการให้ความช่วยเหลือต่อไทยโดยประธานาธิบดีอย่างหนักแน่น

ประการที่สี่ จอมพลสฤษดีต้องการเข้าพบเจ้าหน้าที่ระดับสูงของสหรัฐฯ เพื่อพูดคุยเรื่องการขอรับเงินสนับสนุนเพื่อนำไปใช้จ่ายตามดุลยพินิจของฝ่ายไทย นอกจากนี้ยังต้องการเงินช่วยเหลือจากสหรัฐฯ เพื่อนำไปใช้สนับสนุนสื่อหนังสือพิมพ์ที่อยู่ฝ่ายรัฐบาล

ประการที่ห้า มีการวางแผนดึงดูดนักลงทุนจากสหรัฐฯ ให้เข้ามาลงทุนในไทย

ประการที่หก จอมพลสฤษดิ์ต้องการให้พันเอกเฉลิมชัย จารุวัตรนำทหารคนสนิทให้ดำรงตำแหน่งผู้แทนติดต่อประสานงานของไทยประจำกรุงวอชิงตัน

ประการที่เจ็ด ไทยให้การยอมรับว่าการติดต่อค้าขายกับจีนคอมมิวนิสต์ผ่านฮ่องกงได้รับการสนับสนุนจากสำนักหนังสือพิมพ์ที่สนับสนุนคอมมิวนิสต์ภายในกรุงเทพ

ประการที่แปด จอมพลสฤษดิ์แสดงความกังวลต่อความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างพรรคชาติสังคมนับกับกลุ่มคอมมิวนิสต์

ประการที่เก้า จอมพลสฤษดิ์ได้ยื่นคำขาดต่อกรณีการกลับคืนสู่ประเทศของนายปรีดี พนมยงค์ว่าทราบใดที่จอมพลสฤษดิ์ยังอยู่ในอำนาจ ปรีดีจะไม่สามารถกลับเข้าประเทศไทยได้ (FRUS, 1958)

การเจรจาระหว่างชนชั้นนำในไทยกับสหรัฐฯ เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องภายใต้รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ หนึ่งในการเจรจาครั้งสำคัญคือการเข้าหาหรือถึงความต้องการของสหรัฐฯ ต่อไทย โดยมีนายถนัด คอมันตร์ เอกอัครราชทูตไทยประจำสหรัฐฯ เข้าพบ Gardner Palmer รัฐมนตรีช่วยกระทรวงต่างประเทศสหรัฐฯ เมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม ค.ศ. 1958 เพื่อชี้แจงข้อกังวลถึงปัญหาโครงสร้างทางเศรษฐกิจและการลงทุนในประเทศไทย Palmer ได้กล่าวถึงความบกพร่องของพระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุนซึ่งมีความต้องการให้ไทยดำเนินการอยู่ 5 ประเด็นได้แก่

ประการแรก สหรัฐฯ ต้องการให้ไทยทบทวนพระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุน ให้เอื้อต่อการเข้ามาลงทุนของภาคเอกชน รวมถึงทบทวนการบังคับใช้บทลงโทษไม่อาจไม่เป็นธรรมแก่นักลงทุน

ประการที่สอง สหรัฐฯ ต้องการให้ไทยจัดตั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการบริหารและส่งเสริมการลงทุนภายในประเทศ

ประการที่สาม สหรัฐฯ ต้องการให้ไทยทบทวนกฎหมายว่าศุลกากรขาเข้าเพื่อสนับสนุนการนำเข้าชิ้นส่วนวัสดุในการนำมาสร้างโรงงานและขยายภายในประเทศ

ประการที่สี่ สหรัฐฯ ต้องการให้หน่วยงานที่ดูแลเรื่องการบริหารและส่งเสริมการลงทุนมีความรวดเร็วต่อการพิจารณาข้อเสนอรับการลงทุนจากภาคเอกชนและนักลงทุน

ประการที่ห้า สหรัฐฯ ต้องการให้ไทยขยายรัฐวิสาหกิจหรือธุรกิจผูกขาดของรัฐเพื่อเปิดโอกาสให้นักลงทุนได้เข้ามาลงทุนอย่างเป็นธรรม นอกจากนี้รัฐบาลไทยต้องจำกัดบทบาทในการดำเนินธุรกิจลง และไม่แทรกแซงกลไกตลาด (FRUS, 1958)

สหรัฐฯ เน้นย้ำให้ไทยขายทอดรัฐวิสาหกิจแก่ภาคเอกชนเพื่อสร้างบรรยากาศที่ดึงดูดให้นักลงทุนชาวต่างชาติเข้ามาลงทุนภายในประเทศไทยมากขึ้น ในขณะเดียวกันฝ่ายไทยพยายามชี้แจงต่อสหรัฐฯ ว่ารัฐบาลไทยไม่สามารถถอนตัวออกจากอุตสาหกรรมและการลงทุนในรัฐวิสาหกิจได้อย่างทันที อย่างไรก็ตามไทยจะนำข้อเสนอแนะดังกล่าวของสหรัฐฯ ไปดำเนินการตาม รัฐบาลสหรัฐฯ มีท่าทีในการตอบรับความต้องการของสหรัฐฯ แตกต่างจากสมัยของรัฐบาลจอมพล ป. อย่างชัดเจน ภายหลังจากที่จอมพลสฤษดิ์เข้าพบประธานาธิบดีและเจ้าหน้าที่ระดับสูงของสหรัฐฯ ในปลายเดือนเดียวกัน จอมพลสฤษดิ์ได้โทรเลขด่วนถึงจอมพลถนอมเพื่อให้ส่งพระราชบัญญัติส่งเสริมอุตสาหกรรมที่เคยออกในสมัยของรัฐบาลจอมพล ป. มาให้รัฐบาลขอชิงต้นพิจารณาเพื่อแสวงหาแนวทางส่งเสริมการลงทุนจากสหรัฐฯต่อไป (FRUS, 1958) นับเป็นจุดเริ่มต้นการเปลี่ยนแปลงจากการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจแบบชาตินิยมเมื่อครั้งสมัยจอมพล ป. มาสู่การดำเนินนโยบายเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมในสมัยจอมพลสฤษดิ์ เหตุผลภายในสำคัญที่จอมพลสฤษดิ์ตอบรับท่าทีดังกล่าวได้เต็มที่ได้นั้นได้มากกว่าจอมพล ป. เนื่องจาก การเปลี่ยนแปลงกลุ่มอำนาจใหม่จากกลุ่มราชครูมาสู่กลุ่มสี่เสาเทเวศน์ ซึ่งต่อมากลุ่มราชครูถูกกำจัดออกไปจากจากเกมการเมืองโดยกลุ่มสี่เสาเทเวศน์ และระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมเอื้อผลประโยชน์ต่อกลุ่มอำนาจใหม่ตลอดจนสหรัฐฯ มากกว่า อีกเหตุผลประการสำคัญคือคณะที่ปรึกษาทางเศรษฐกิจและการลงทุนของจอมพลสฤษดิ์มาจากกลุ่มเทคโนโลยีในแคว้นหัวก้าวหน้า ที่เข้ามามีส่วนร่วมและบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางการดำเนินนโยบายต่างๆ ของรัฐบาล จอมพลสฤษดิ์ให้ความเชื่อถือแก่บรรดานักวิชาการอยู่สูงจึงทำให้การตัดสินใจเปลี่ยนแปลงนโยบายเศรษฐกิจชาตินิยมมาสู่นโยบายเศรษฐกิจเสรีนิยมของจอมพลสฤษดิ์ได้รับอิทธิพลมาจากบรรดานักวิชาการอยู่สูง (จารึก สูดใจ, 2529)

อย่างไรก็ตามในระยะเวลาที่จอมพลสฤษดิ์รักษาตัวอยู่ในสหรัฐฯ ผู้นำระดับสูงของสหรัฐฯ พยายามเกลี้ยกล่อมและหีบยื่นแนวคิดการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและการต่อต้านภัยคอมมิวนิสต์ไปในเวลาเดียวกัน ภายหลังจากการเจรจาระหว่างผู้นำสฤษดิ์มีการตอบรับต่อความต้องการของสหรัฐฯ ในประเด็นเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและการลงทุนอย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น มีการออกประกาศคณะปฏิวัติอยู่หลายฉบับเพื่อสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการลงทุนจากภาคเอกชนและนักลงทุนจากสหรัฐฯ เริ่มต้นจากการส่งเสริมการจัดตั้งอุตสาหกรรม จัดระเบียบแรงงานด้วยการสั่งยกเลิกพระราชบัญญัติแรงงานในปี ค.ศ.1956 ส่งผลให้รัฐบาลและกระทรวงมหาดไทยมีอำนาจเข้าไปจัดสรรแรงงานจัดการความขัดแย้งระหว่างนายจ้างและลูกจ้าง มีการผ่อนผันกฎเกณฑ์ในการประกอบอุตสาหกรรมให้ไม่ต้องวางเงินที่เกี่ยวข้องกับบุคลากรเข้า เพื่อส่งเสริม

การลงทุนด้านอุตสาหกรรมและอำนวยความสะดวกในด้านการนำเข้าวัตถุดิบและเครื่องจักรที่ใช้ผลิตภายในประเทศ ความพยายามนำพาระบบเศรษฐกิจของไทยให้เข้าใกล้ความเป็นเสรีนิยมและการตอบรับของรัฐบาลสหรัฐที่มีความเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้นภายหลังการออกประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 33 ซึ่งใจความสำคัญหลายประการดังนี้

1. รัฐบาลจะไม่จัดตั้งโรงงานอุตสาหกรรมที่เป็นการแข่งขันกับภาคเอกชน
2. รัฐบาลจะไม่โอนกิจการที่เป็นกรรมสิทธิ์ของภาคเอกชนมาเป็นของรัฐบาล
3. รัฐบาลจะไม่ให้สิทธิประโยชน์แก่ภาคเอกชนทั้งสัญชาติไทยและต่างชาติ แต่มีการงดเว้นภาษีอากรขาเข้าสำหรับเครื่องจักรและวัตถุดิบที่นำมาใช้ในกิจการอุตสาหกรรม ในกรณีที่ผู้ประกอบการจัดตั้งเป็นบริษัทหรือนิติบุคคลจะยกเว้นการจัดเก็บภาษีเงินได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ อีกทั้งมีการอนุญาตให้ออกผลิตภัณฑ์ ตลอดจนอนุญาตให้นำเงินออกนอกประเทศได้
4. รัฐบาลจะงดเว้นหรือลดการเรียกเก็บภาษีศุลกากรขาเข้าในกลุ่มวัสดุที่จำเป็นในการดำเนินกิจการอุตสาหกรรม งดเว้นและลดการเรียกเก็บภาษีศุลกากรขาออก ให้ความคุ้มครองต่อสินค้าประเภทเดียวกันไม่ให้นำเข้าประเทศ

การออกประกาศฉบับดังกล่าวสร้างความพึงพอใจแก่สหรัฐฯ เป็นอย่างมาก การตอบรับของไทยต่อความต้องการของสหรัฐฯ นำไปสู่การให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่รัฐบาลสหรัฐอย่างมหาศาล นอกจากการปรับเปลี่ยนแนวทางการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจของจอมพลสฤษดิ์ให้เป็นไปตามโครงสร้างทุนนิยมแบบสหรัฐฯ จอมพลสฤษดิ์ยังพยายามสร้างภาพภัยคุกคามคอมมิวนิสต์เพื่อขอรับความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและทหารจากสหรัฐฯ โดยใช้ภูมิภาคอีสานเป็นข้ออธิบายถึงความจำเป็นว่าหากไม่พัฒนาภูมิภาคดังกล่าวสถานการณ์สู้รบกับคอมมิวนิสต์อาจจะไม่แตกต่างกับสถานการณ์ในลาว การรุกคืบของฝ่ายคอมมิวนิสต์ในภาคอีสานเป็นภัยคุกคามต่ออำนาจของสฤษดิ์และความมั่นคงของสหรัฐฯ จอมพลสฤษดิ์ต้องการพัฒนาภูมิภาคอีสานเพื่อให้ความมั่นคงมากพอในการต่อต้านอิทธิพลคอมมิวนิสต์ (กุลลดา เกษบุญชู มีดี, 2550)

บทที่ 5

บทสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ภายหลังจากสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สองสหรัฐฯ ได้ก้าวขึ้นเป็นมหาอำนาจแห่งโลกเสรีและเป็นจุดศูนย์กลางทุนนิยมโลก เป็นเหตุผลให้สหรัฐฯ พยายามกำหนดระเบียบระหว่างประเทศทั้งมิติทางการเมืองและเศรษฐกิจให้อยู่ภายใต้สันติภาพอเมริกัน (Pax Americana) ระเบียบโลกที่ถูกกำหนดโดยสหรัฐฯ ภายใต้ Pax Americana นี้เองไม่ได้มุ่งเน้นพัฒนาเพียงด้านเศรษฐกิจ แต่ยังเข้ามาบีบบังคับในด้านความมั่นคงด้วย เช่น การลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานและการสร้างเครือข่ายการคมนาคมเพื่อรับมือภัยคอมมิวนิสต์ ดังจะเห็นได้จากการสร้างถนนมิตรภาพเป็นตัวอย่างสำคัญที่เชื่อมภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับระบบเศรษฐกิจโลกอันนำไปสู่การขยายตัวทางเศรษฐกิจและเกษตรกรรมในภูมิภาคอีสาน

ในช่วงกลางทศวรรษที่ 1950 สหรัฐฯ พยายามหยิบยื่นแนวคิดการพัฒนาตามหลักการข้อสี่ (Point Four) ของประธานาธิบดี Harry Truman ให้แก่ประเทศด้อยพัฒนา โดยหมายรวมถึงประเทศไทยด้วย เป้าหมายการดำเนินนโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯ ต่อไทยไม่ได้ต้องการเพียงสร้างศักยภาพทางกองทัพให้แก่ไทยเพื่อรับมือต่อภัยคุกคามคอมมิวนิสต์เท่านั้น แต่ยังต้องการให้ไทยโอบรับการขยายตัวของแนวคิดทางเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมด้วย ดังนั้นแล้วหากผู้ใช้อำนาจละมุนเป็นสหรัฐฯ และผู้ถูกใช้อำนาจคือไทย วัตถุประสงค์ในการใช้อำนาจคือการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ของไทยต่อคอมมิวนิสต์ให้เป็นภัยคุกคามในแบบที่สหรัฐฯ มอง และเปลี่ยนแปลงการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจให้สอดคล้องกับแนวคิดเสรีนิยม วิธีการใช้อำนาจละมุนของสหรัฐฯ ต่อไทยทั้งในช่วงสมัยรัฐบาลจอมพล ป. กับจอมพลสฤษดิ์แนชคิดว่าไม่ได้มีการใช้กำลังบังคับข่มขู่ให้ไทยตอบสนองต่อความต้องการ แต่เป็นการสร้างเงื่อนไขเพื่อโน้มน้าวให้ไทยเปลี่ยนแปลงการรับรู้และพฤติกรรม เงื่อนไขดังกล่าวเริ่มต้นขึ้นจากการเจรจาเมื่อครั้ง Edwin McMasters Stanton เอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ประจำประเทศไทยได้ชี้แจงต่อนายพจน์ สารสิน รัฐมนตรีกระทรวงต่างประเทศไทย ถึงแนวทางการดำเนินนโยบายของประธานาธิบดี Harry Truman เกี่ยวกับแนวทางการให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศโลกเสรีในการสนับสนุนนโยบายต่อต้านภัยคุกคามคอมมิวนิสต์ภายใต้เงื่อนไขสำคัญคือความช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจและกองทัพของสหรัฐฯ จะมอบให้แก่ประเทศโลกเสรีอันมีแนวทางการดำเนินนโยบายที่สอดคล้องกับอุดมการณ์ประชาธิปไตยเท่านั้น

จะเห็นได้ว่าความต้องการของสหรัฐฯ ต่อไทยแบ่งออกเป็น 2 ประเด็น ประเด็นแรกคือ ต้องการให้ไทยดำเนินนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างชัดเจน อีกทั้งสหรัฐฯ เล็งเห็นว่าไทยเป็นจุดภูมิรัฐศาสตร์สำคัญในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่จะใช้สกัดกั้นการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ ประเด็นที่สองคือ ต้องการให้ไทยดำเนินนโยบายเศรษฐกิจที่สอดคล้องกับแนวคิดเสรีนิยม เมื่อย้อนกลับมาพิจารณาถึงการตอบรับของไทยต่อความต้องการของสหรัฐฯ เปรียบเทียบระหว่าง สมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม (1948-1957) กับสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (1959-1963) แล้วจะเห็นความแตกต่างที่ชัดเจนคือในสมัยจอมพล ป. ไทยประกาศให้ความร่วมมือในนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ของสหรัฐฯ ถึงกระทั่งออกกฎหมายภายในเป็นพระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ในปี ค.ศ.1952

อย่างไรก็ตามจอมพล ป. ปฏิเสธการปรับเปลี่ยนโครงสร้างและการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจในแบบเสรีนิยม อีกทั้งยังมีการเจริญความสัมพันธ์ทางการทูตต่อจีนอย่างลับๆ เนื่องจากมีความหวาดระแวงต่อสหรัฐฯ ในด้านการให้ความช่วยเหลือทางทหารและเศรษฐกิจ เมื่อสหรัฐฯ เห็นเช่นนั้นว่ารัฐบาลจอมพล ป. ไม่อาจตอบสนองต่อความต้องการจากสหรัฐฯ ได้เต็มที่มากนัก จึงหันมาให้การสนับสนุนผู้นำที่มาจากพรรคประชาธิปัตย์ถึงแม้ว่าจะไม่มีหลักฐานชัดเจนว่าสหรัฐฯ สนับสนุนการปฏิวัติของพลเอกสฤษดิ์ในปี ค.ศ.1957 หรือไม่ แต่เมื่อจอมพลสฤษดิ์ปฏิวัติครั้งที่สองในปี ค.ศ.1958 ก็ได้โน้มน้าวให้ไทยมีความใกล้ชิดต่อสหรัฐฯ มากขึ้นถึงขนาดมีการเรียกยุคสมัยนี้ว่ายุคสมัยอเมริกัน (American Era) ในไทย เนื่องจากบทบาทและอิทธิพลของสหรัฐฯ ต่อไทยมีอยู่สูงมากทั้งในมิติการเมืองและเศรษฐกิจ อาจกล่าวได้ว่ารัฐบาลจอมพลสฤษดิ์สามารถตอบสนองความต้องการของสหรัฐฯ ได้เต็มที่มากกว่าทั้งในเรื่องการต่อต้านภัยคอมมิวนิสต์และการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมผ่านการสนับสนุนกิจการอุตสาหกรรมและการลงทุนจากสหรัฐฯ ส่วนหลังที่ทำให้จอมพลสฤษดิ์ตอบสนองต่อความต้องการประการหลังได้ดีกว่าจอมพล ป. คือความเบ็ดเสร็จเด็ดขาดทางอำนาจที่จอมพลสฤษดิ์สามารถใช้อำนาจที่แข็งข้อหรือเห็นต่าง การแปรรูปรัฐวิสาหกิจที่เป็นแหล่งผลประโยชน์อย่างมหาศาลต่อกลุ่มชนชั้นนำทางการเมืองโดยปราศจากการต่อต้านจึงสามารถเกิดขึ้นได้ในรัฐบาลสฤษดิ์ อีกทั้งจอมพลสฤษดิ์ให้ความเคารพต่อบรรดานักวิชาการที่แต่งตั้งเข้ามาช่วยบริหารกิจการบ้านเมือง โดยเฉพาะคณะที่ปรึกษาด้านเศรษฐกิจและการลงทุน คนกลุ่มเหล่านี้มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจดำเนินนโยบายเศรษฐกิจของจอมพลสฤษดิ์อยู่สูงมากเช่นกัน

ในส่วนของการนำกรอบแนวคิดการศึกษาอำนาจละมุนของ Geun Lee มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและการรับรู้ของไทยไปตามความต้องการของสหรัฐฯ ใน

ฐานะผู้ใช้อำนาจ ในทัศนะของผู้วิจัยกรอบแนวคิดดังกล่าวสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือเพื่อศึกษาผลลัพธ์เชิงพฤติกรรมของผู้ถูกใช้อำนาจว่ามีการตอบสนองต่อการใช้อำนาจละมุนอย่างไร กรอบแนวคิดดังกล่าวให้ความสำคัญไปที่การกำหนดทรัพยากรทางอำนาจ วัตถุประสงค์ในการใช้อำนาจ ตัวแสดงในความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และผลลัพธ์ของการใช้อำนาจ อย่างไรก็ตามผู้วิจัยมองว่ากรอบแนวคิดดังกล่าวอาจต้องพิจารณาไปถึงทรัพยากรอำนาจกระด้างเพื่อให้การศึกษาครั้งต่อไปพิจารณาถึงผลลัพธ์เชิงพฤติกรรมอย่างรอบด้านมากขึ้น เนื่องจากในบางครั้งทรัพยากรอำนาจกระด้างอย่างกองทัพและเศรษฐกิจก็อาจนำไปสู่การเกิดอำนาจละมุนได้เช่นกัน ขึ้นอยู่กับกลไกการนำทรัพยากรอำนาจไปใช้ของผู้ใช้อำนาจ

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

ภาษาอังกฤษ

- Bakalov, I. (2019). Setting soft power in motion: towards a dynamic conceptual framework. *European Journal of International Relations*, 26(2), 495-517.
<https://doi.org/10.1177/1354066119873374>
- Baker, C. J., & Phongpaichit, P. (2014). *A History of Thailand*. Cambridge University Press.
- Buzan, B., Wæver, O., & de Wilde, J. (1998). *Security: A New Framework for Analysis*. Lynne Rienner Pub.
- Chinwanno, A. (2021). *Quest for Thai-US Alliance*. International Studies Center, Ministry of Foreign Affairs.
- Chivanno, A. (1991). *Brief Encounter: Sino-Thai Rapprochement After Bandung, 1955-1957*. International Studies Centre, Institute of Foreign Affairs.
- Churchill, W., & James, R. R. (1974). *Winston S. Churchill: His Complete Speeches, 1897-1963: 1943-1949*. Chelsea House Publishers.
- Department of State. (1965). *Guaranty of Private Investments: Agreement Between United State of America and Thailand* Retrieved from
- Fineman, D. (1997). *A Special Relationship: The United States and Military Government in Thailand, 1947-1958*. University of Hawaii Press.
- FRUS. (1958). *Foreign relations of the United States, 1958-1960. South and Southeast Asia Volume XV 1958/1960*.
<https://search.library.wisc.edu/digital/A7DDSYGWAXN7BP8S/pages/AV6S4VNGA2BJ5H9B?as=text&view=scroll>
- GÜZELİPEK, Y. A. (2018). THE IMPLEMENTATION OF USA'S SOFT POWER VIA HOLLYWOOD: LOOKING BACK TO COLD WAR. *Journal of Süleyman Demirel University Institute of Social Sciences*, 3(32), 228-240.

- Hancock, B. D. (1973). *THE UNITED STATES AND INDONESIAN INDEPENDENCE: THE ROLE OF AMERICAN PUBLIC OPINION* [Texas Tech University].
- Kennedy, P. (1986). *The Rise and Fall of the Great Powers: Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000* (2nd ed.). Knopf Doubleday Publishing Group.
- Keohane, R. O., & Nye, J. S. (1997). *Power and Interdependence* (4th ed.). Longman.
- Lee, G. (n.d.). *A Theory of Soft Power and Korea's Soft Power Strategy* [Seoul National University].
- Leffler, M. P., & Painter, D. S. (2005). *Origins of the Cold War: An International History*. Routledge.
- Lute, J. H. (2004). Post-Conflict Iraq and U.S. Grand Strategy in the Middle East: The Role of Multilateral Institutions. In K. M. Campbell (Ed.), *IN SEARCH OF AN AMERICAN GRAND STRATEGY FOR THE MIDDLE EAST*. The Aspen Institute.
- Lyu, J. (2023). The Soft Power Exertion of the Roman Empire in the Pax Romana Period: The Cases of the Iberian Peninsula and Southeast Asia. *Advances in Education, Humanities and Social Science Research*, 4(1).
<https://doi.org/10.56028/aehtsr.4.1.401.2023>
- Mendiones, R., & Anderson, B. R. O. G. (1985). *In the Mirror: Literature and Politics in Siam in the American Era*. Editions Duang Kamol.
- Murashima, E. (2005). Thailand and Indochina 1945—1951. *South East Asia Research*, 13(3), 333-383.
- Muscat, R. J. (1990). *Thailand and the United States: Development, Security, and Foreign Aid*. Columbia University Press.
- Nowaki, R. (2015). American Idol: American Pop Culture and Soft Power in Cold War Europe. *University of Hawai'i at Hilo HOHONU*, 13.
- Nye, J. S. (1990). *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*. Basic Books.
- Nye, J. S. (2005). *Soft Power: The Means To Success In World Politics* (1st ed.). Public Affairs.

- Nye, J. S. (2011). *The Future of Power*. PublicAffairs.
- Nye, J. S. (2021). Soft power: the evolution of a concept. *Journal of Political Power*, 14(1), 196-208. <https://doi.org/10.1080/2158379X.2021.1879572>
- Office of The Historian, U.S. Department of State (nd-a).
<https://history.state.gov/milestones/1945-1952/marshall-plan>.
- Office of The Historian, U.S. Department of State (nd-b). *The Truman Doctrine, 1947*.
<https://history.state.gov/milestones/1945-1952/truman-doctrine>
- Parmar, I., & Cox, M. (2010). *Soft Power and US Foreign Policy: Theoretical, Historical and Contemporary Perspectives*. Taylor & Francis.
- Price, H. B. (1955). *The Marshall Plan and Its Meaning*. Cornell University Press.
- Quigley, J. (1992). The United States and the United Nations in the Persian Gulf War: New Order or Disorder. *Cornell International Law Journal*, 25(1).
- Seemung, J. (2021). The Roles of America and Thai State in National Development and the Socioeconomic Changes in the Eastern Thailand During the Vietnam War (1955-1975). *Burapha Journal of Political Economy*, 9(1).
- Stanton, E. F. (1956). *Brief Authority*. Happer & Brothers
- Tarnoff, C. (1997). *The Marshall Plan: Design, Accomplishments, and Relevance to the Present*. Congressional Research Service, Library of Congress.
- The Legislative Reference Service. (1949). *POINT FOUR BACKGROUND AND PROGRAM (International Technical Cooperation Act of 1949)*. UNITED STATES GOVERNMENT PRINTING OFFICE WASHINGTON.
- Tongdhamchart, K. (1977). *American Policy in Southeast Asia with Special References to Burma, Thailand and Indochina, 1945-1960* University of Virginia.].
- Uste, A. N., & Aydin, U. S. (2023). New Dimensions of Soft Power in the 21st Century. *Interdisciplinary Journal of Research and Development*, 10(1 S1).
<https://doi.org/10.56345/ijrdv10n1s129>

ภาษาไทย

กุลลดา เกษบุญชู มี้ด. (2550). การเมืองไทยภายใต้ยุคสฤษดิ์-ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก. จารึก สุदीใจ. (2529). นโยบายพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศภายใต้รัฐบาลของจอมพลสฤษดิ์ รัชต์ 2501-2506 มหาวิทยาลัยศิลปากร]. บัณฑิตวิทยาลัย.

ณัฐพล ใจจริง. (2556). ขอฟันไฟในฟันอันเหลือเชื่อ: ความเคลื่อนไหวของขบวนการปฏิรูปกษัตริย์ สยาม (พ.ศ. 2475-2500). สำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกัน.

ตามไท ดิลกวิทยรัตน์. (2544). “คอมมิวนิสต์” ในการเมืองไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย/ กรุงเทพฯ].

ทักษ์ เฉลิมเตียรณ. (2548). การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ *Thailand : The Politics of Despotism Paternalism* (พรวิณี ฉัตรพลรักษ์, ม.ว.ว.ประกายทอง สิริสุข, อังรงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, Trans.). โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

ธนาสฤษฏี สตะเวทิน. (2565). นโยบายต่างประเทศไทย (*Thai Foreign Policy*) สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

พวงทอง ภวัครพันธุ์. (2561). การต่างประเทศไทยในยุคสงครามเย็น. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.

สร้อยमुखข์ ยิ่งชัยะกมล. (2544). นโยบายต่างประเทศของรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ต่อ สาธารณรัฐประชาชนจีน [ค.ศ.1948-1957] จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. กรุงเทพฯ.

สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. (2493). รัฐบาลตกลงให้การรับรองรัฐบาล(เวียดนาม) ของจักรพรรดิ เบาได้ รัฐบาลลาวและรัฐบาลเขมร

<https://dl.parliament.go.th/handle/20.500.13072/70143>

ประวัติผู้เขียน

